

VILANOVA I LA GELTRÚ I EL REPTE DE L'AIGUA

De l'Aigua Vella(1861) a l'aigua d'Abbrera(1998)

Albert Tubau

2002

VILANOVA I LA GELTRÚ I EL REPTE DE L'AIGUA

Preludi

1. Una terra eixuta
2. A la recerca de l'aigua
3. Calen homes i diners
4. Aigua de l'Arboç
5. la companyia de l'Aigua Vella
6. Construcció de l'aqüeducte
7. Gener de 1861: arriba l'aigua
8. Les fonts públiques
9. La companyia de l'Aigua Nova
10. Cal més aigua
11. El pantà de Foix i l'aigua a la comarca
12. El conflicte de l'aigua
13. Municipalitzar el servei
14. Aigua de Canyelles
15. L'aigua d'Abrera

Epíleg

Bibliografia i fonts documentals

“El suceso más grande que ha presenciado Villanueva desde el día en que sacudió el yugo del señor del castillo de la Geltrú”
(Francesc de Sales Vidal al *Diario de Villanueva* de 15 de juliol de 1860)

PRELUDI

Vivim en un món d'aigua. L'aigua és sinònim de vida, una correspondència que transcendeix aquella definició tan prosaica de líquid incolor, inodor i insípid format per dues parts d'hidrogen i una d'oxigen. Vivim en un planeta mal anomenat Terra, transgredint la implacable realitat d'estar constituït majoritàriament per aigua, com el cos humà i com la gran majoria dels éssers vius. La vida va començar a l'aigua i l'evolució dels éssers vius ha estat estretament lligada a aquest element. L'aigua és imprescindible pel consum, però també ho és per a moltes altres activitats del nostre món. Informació a la xarxa d'Aigües de Terrassa indica que les pautes de consum corresponents a l'any 1980 apuntaven que un 73% de l'aigua disponible es destinava pel reg, un 21% per a la indústria i un 6% per a ús domèstic i recreatiu, posant de manifest la importància del consum d'aigua per part de les terres de conreu. Una realitat que es reforça amb paraules d'Agustí Xavier González: "la quantitat d'aigua de reg que consumeixen les comarques de la Noguera, el Pla d'Urgell, el Segrià i l'Urgell, durant un campanya de reg, seria suficient per proveir el consum urbà de tot Catalunya durant un any i mig".

El 2 d'agost de 1985 es promulgava la Llei d'Aigües. S'hi deia: "es considera un recurs natural, escàs, indispensable per a la vida i l'exercici de les activitats econòmiques, irremplaçable, fàcilment vulnerable i susceptible d'usos complementaris i successius".

Tot plegat, però, reforça la tesi de que l'aigua és un bé escàs que condiciona el desenvolupament del món i la seva pròpia existència. A molts indrets del món, la manca d'aigua i, en conseqüència, la sequera i la pèrdua o la impossibilitat de collites, provoca malalties i morts. En aquest escenari és absolutament necessària una gestió adequada i el seu consum responsable. Ens cal aprofundir en la cultura de l'estalvi d'aigua. Aconseguir aigua potable i fer-la arribar a les àrees de consum implica grans inversions en infraestructures de tota mena. No és ni ha estat fàcil. Encara menys ho va ser fa poc més de 140 anys quan els nostres avantpassats es plantejaren fer arribar aigua potable a la població. Durant aquest temps, l'aigua ha estat motiu d'alegries i de conflictes. Aquella aventura extraordinària no fou un fet puntual, ha estat un punt i seguit al que s'han hagut d'enfrontar moltes generacions. Avui, el repte continua, perquè l'aigua és consubstancial a la vida, a la humanitat.

1. UNA TERRA EIXUTA

Vilanova i la Geltrú i la seva comarca és i ha estat una terra seca. Les precipitacions irregulars han fet que la manca d'aigua hagi estat un factor que, de temps pretèrits, ha amoïnat força a vilanovins i geltrunencs. Cròniques i testimonis d'altres temps posen de relleu aquest extrem. L'aigua ha estat un greuge que hem arrossegat i que ha afectat la terra i els conreus, les activitats econòmiques industrials i el consum públic i privat.

L'historiador Garí apuntava diferents episodis dels greuges produïts per les intenses sequeres que han afectat aquest territori. Així, apunta que el 1812: "viendo nuestros labradores que las mieses se perdian por falta de agua, acudieron al Cuerpo Municipal, y este a los Rdos. Parrocos para que hicieran rogativas...". O l'any 1815 quan: "tristes y afligidos nuestros villanoveses acudieron al Señor para lcanzar la suspirada lluvia". Fets semblants s'esqueien el 1817 o el 1825, es a dir, en un cicle cronològic força limitat.

L'igualadí Jaume Caresmar deia l'any 1780 en el seu *Discurso sobre la Agricultura, Comercio y Industria...* que a la nostra vila no hi havia altres fàbriques que les d'aiguarent per poder refinar els vins del Penedès. I afegia: "sin que tampoco pueda haberlas, porque el terreno es muy árido, de modo que en todo el distrito, no se encuentra ni la más pequeña fuente, y todos los vecinos se sirven de agua de pozos, norias y cisternas...".

Deu anys després, cap el 1790, el vilanoví Francesc Papiol a les *Respostes al Qüestionari Zamora* venia a consolidar aquelles opinions. Deia Papiol: "la agua que comunmente se bebe en el Pueblo, es de pozo, y aunque de parte de la villa es muy floja, y nimiamente dulce, que no se puede beber, ni cuece, pero de la otra parte es suficiente, y se valen muchos de Cisternas".

Igualment afegia: "No hay fuente alguna en toda la villa, ni aún en el término".

Papiol es referia, es clar, a la inexistència de dolls prou generoses.

En una línia semblant s'expressava Pascual Madoz el 1849: "situado en la costa del Mediterráneo, con buena ventilación y clima tempado y saludable [...] El terreno es pedregoso, de secano; la parte montuosa solo produce algunas matas y pastos; abunda en huertas que se riegan por medio de norias".

Cal contemplar la presència d'algunes fonts naturals dins el terme, de cabal insignificant. Parlem així de la popular Font d'en Bonet a tocar de la muntanya d'en Rafecas. Prop de Mas Torrat i a tocar del camí a Mas Baró hi ha la discreta font del Jonc o del Cocó.

En qualsevol cas, el nivell global de recursos aquífers dels voltants és més aviat migrat tant en quantitat com en qualitat. Així ho explica Albert Virella al capítol corresponent a la comarca del Garraf de la *Gran geografia comarcal de Catalunya*: "En general els pous de Vilanova i la Geltrú eren dels que se'n deia d'aigua molla, bé que alguns sobresortien per la seva qualitat (pous del carrer de l'Aigua, del convent dels Josepets, de la plaça del Pou i de la plaça Lledoners) ,o per la seva abundor (pous de la fàbrica de la Rambla i de ca l'Escoda)".

El conegut carrer de l'Aigua atribueix el seu nom a la digne qualitat de l'aigua dels molts pous i sínies que envoltaven en altres temps aquest carrer. El nom li fou atorgat en acord municipal de 17 de març de 1857.

La manca d'aquífers superficials de la comarca contrasta amb l'abundor de corrents subterrànies. Aquestes són un element propi dels terrenys calcaris d'estructura càrstica, de la que el Massís del Garraf n'és un excel·lent exemple.

L'aigua ha estat també l'element determinant per aconseguir el imprescindible desenvolupament de les pautes de higiene individual i col·lectiva. Així, tan important era el subministrament d'aigua com el

sanejament de les aigües residuals. Les mancances en aquest camp han estat notables, com ho posava de manifest l'arquitecte Josep Maria Miró el 1917 al *Diari de Vilanova* sota el títol "Higiene urbana": "existen todavía las enormidades antihigiénicas de los pozos negros en el mismo recinto urbano, y la dotación de agua por individuo no es todavía suficiente para satisfacer todas las necesidades higiénicas que debería tener y que desgraciadamente todavía no tiene".

2. A LA RECERCA DE L'AIGUA

Deia l'historiador Garí: "Villanueva desde su fundación reclamaba una mejora de primera necesidad, pues no habiendo en ella otra agua potable que la de los pozos, los villanoveses siempre han suspirado por agua de mejor calidad".

Per aquesta raó, el mateix autor indica que: "a los 30 de junio del año 1586 reunióse el Consejo general al efecto de tratar con Gaspar Planas, llamado el Ayguader, quien prometia, y a poco coste, traer agua a la villa; se convino en que el común tomara 200 libras a redito para los gastos, y que darian a Gaspar Planas 24 libras, quedando el agua para el común; pero todo terminó en esta sesión".

També s'hi refereix Josep Coroleu a la seva història de 1878: "desde tiempos remotos se abían hecho en ésta villa grandes esfuerzos para proveerla de aguas potables".

De temps immemorials, hom pretenia localitzar brolladors o aigües subterrànies fent, al marge de la tècnica, us d'unes singulars habilitats sensorials. Es el cas dels saurins o saurines que amb varetes o pèndols capten les radiacions induïdes pels corrents d'aigua i que provoquen la torsió de la vareta o l'oscil·lació del pèndol. Una tècnica coneguda avui com a radioestèsia que ha estat molt controvertida i debatuda per especialistes.

Coroleu exposa diferents intents infructuosos conduïts per iniciativa del Consell General a mitjans de 1556 i d'altres amb igual resultat cap el 1662 i a la dècada del 1780.

Sabem que també s'havien fet diferents proves per trobar aigua prop de la Torre d'en Veguer. Com deia J. A. Garí: "deseosos los villanoveses de tener agua sino para beber, a lo mejor para un molino y regar parte del término, invitaron al R.P. Fr. Andrés, capuchino, a que pasara a reconocer el terreno

o partida llamado Torre del Veguer, y el resultado fue que atendida la relación que hizo este religioso, reuniose el Consejo de Treinta, día 12 de noviembre del 1662, y resolviose suspender por entonces el abrir pozos y hacer otros gastos".

I encara altres intents contemporanis del mateix autor: "en 1850 se abrieron una porción de pozos y muchas varas de mina muy cerca la casa llamada torre del Veguer, y aunque encontraron agua, pero, sea por no ser abundante, o sea por otros obstaculos que se atravesaron, la empresa fue abaandonada en el año 1851, y taparon los pozos".

També s'havien iniciat altres perforacions a les rodalies de la Collada i la Torre d'en Vallès i l'ermita de Sant Gervasi. El mateix historiador indicava: "Desde el año 1780 al 1790 se empeñó, y con calor, el querer proveer a Villanueva con algun manantial de buenas y abundantes aguas. Se hicieron proposiciones, y la más ventajosa para la villa, pedia 90.000 libras. Parece que nuestros abuelos ofrecieron 60.000; contando imponer un recargo o canon sobre los frutos por algunos años, pero no fueron admitidas, y desistieron".

Cap el 1851 ens consten prospeccions al voltant de la Font d'en Bonet: "a principios del año 1851 no faltó quien formó el proyecto de buscar agua en la montaña llamada Font d en Bonet donde hay un pequeño, o mejor, un insignificante manantial; pero no pasó de proyecto".

Prospero Gandara , pseudònim de l'articulista del diari local Manuel Colomer i Robirosa, exposava el febrer de 1927 un projecte singular que es remuntava al 1851. El 18 de febrer d'aquell any el ciutadà de Tarragona Joan Mañé presentà un projecte de portada d'aigües de Tarragona a Vilanova i la Geltrú. L'emprenedor inicià feines d'excavació que foren interrompudes i abandonades per la pressió de l'alcalde-corregidor de l'època Antonio Salcedo. El cronista es preguntava: "¿Serían ,acaso, intereses de pandilla, bandería o facción, que hicieron que tan sospechosos

procedimientos se pusieran en práctica ?".

L'historiador Garí apuntava que l'any 1853 s'obriren un parell de pous a la Creueta d'en Garí, prop de Mas Palau, on es trobà aigua a unes tretze o catorze vares de profunditat.

Altrament, Joan Virella deixà dit que l'acabat Eusebi Güell provà de portar l'aigua de la Falconera, el riu subterrani del Massís del Garraf, fins a Barcelona. Sembla que en aquell projecte hi treballà durant prop de quatre anys l'enginyer Silví Thos i Codina fins que abandonaren degut a la inevitable barreja d'aigua dolça i salada.

En iniciar-se la decidida industrialització de la vila calgué excavar molts pous d'aigua, necessaris per les màquines de vapor. D'aquesta iniciativa aparegueren pous importants com els que abastien d'aigua les fàbriques cotoneres de cal Xoriguer i ca l'Escoda. La primera era el nom amb que es coneixia la fàbrica del carrer de Tarragona constituïda el 1854 sota la raó de Puig, Marquès, Rafecas i Companyia. Ca l'Escoda, a l'extrem del carrer Sant Roc, es constituí el mateix any com a Santacana, Sadurní i Companyia.

L'empenta industrial d'una part del país, la necessitat d'aigües pels conreus i el consum públic en el sí d'un territori més aviat sec i amb una població creixent propicià una R.O. de 19 de novembre de 1835 on es permetia, entre altres facultats: "abrir catas y hacer zanjas y pozos para buscar aguas subterráneas, sin otra sujeción que a las reglas del derecho común".

Així mateix, pel lligall 2112 de l'Arxiu Històric Comarcal ens consta la sol·licitud feta el 30 de maig de 1844 pels vilatans Joan Soler, Manuel Almirall, Magí Mauri i Josep Golar i dirigida a la diputació provincial per tal de que se'ls permetés l'aprofitament de les "aguas salobres de la roca Mallorquina" a la zona de Sant Gervasi.

Freixa anota altres precedents de l'equador de segle: "acerca de la traida de aguas, presentaron un escrito al Ayuntamiento Esteban Cabré y Pedro

Ferrer, diciendo que se obligarian a proporcionar a sus costas agua potable siempre que el Municipio les prestase apoyo e influencia para con los dueños de las fincas por donde debían pasar las aguas".

Corria el 1871 quan l'industrial metal·lúrgic Isidre Roset descobria al seu establiment del carrer Llibertat un brollador d'aigües minerals carbònic-ferruginoses-magnesianes. Les pretensions d'aixecar un gran balneari i vendre l'aigua embotellada no va prosperar malgrat les expectatives creades.

Com hem vist, doncs, particulars, empreses i institucions s'esforçaren ben aviat en aconseguir els cabals d'aigua necessaris pel desenvolupament social i econòmic de la comarca. Prospeccions que posaren al descobert una bona quantitat de pous i recursos aquífers, molts dels quals ens han arribat fins avui.

No fou fins superada la meitat del XIX que la vila es plantejà la possibilitat de canalitzar les aigües potables fins a la ciutat.

Llorenç Prats ha posat de manifest la necessitat imprescindible de canalitzar les aigües potables fins el centres de consum a viles i ciutats, procés que es generalitzà a partir de la Restauració: "el subministrament d'aigua potable és de bon tros el servei més bàsic [...] Els sistemes més utilitzats de l'època són els pous i la canalització de l'aigua de mines i deus. On això no és possible, o no basta, s'utilitza també, complementàriament o substitutòriament, l'aigua de pluja recollida en cisternes".

Poc a poc s'anaren imposant les canalitzacions: "la canalització de l'aigua, ja sigui per conduir-la a fonts públiques o a domicilis particulars, és el sistema que es va imposant gradualment, primer a les ciutats grans i després a les poblacions més petites, tot al llarg del període. La canalització requereix una despesa, normalment pública, però també a vegades particular, més o menys important...".

La canalització d'aigües potables era una obra ambiciosa que exigia de cabals

adequats i unes obres d'infraestructura importants que permetessin fer arribar l'aigua al seu destí. L'empresa no era gens fàcil. Era necessari també de disposar d'un dipòsit regulador a partir del qual poder vertebrar la xarxa de distribució fins els darrers apèndix: les fonts.

Aquestes conduccions d'envergadura requerien d'un sistema de canalitzacions que, en funció de l'orografia del terreny, havien de combinar el transport per superfície amb l'excavació sempre difícil de túnels i mines subterrànies.

Les mines d'aigua, com a element tècnic, es remunten a èpoques remotes. Tenim evidències de que aquestes ja foren utilitzades per antigues civilitzacions fa més de 3.000 anys. Cal considerar aquí i per la seva importància les mines de canalització fetes pels romans i que alhora es fonamentaven en les obres precedents d'etruscs i grecs.

Molt a prop de la nostra comarca podem contemplar restes d'aquelles obres d'infraestructura. Destaquen les diferents instal·lacions i aqüeducte de l'antiga Tarraco o les restes avui preservades de l'aqüeducte romà de Els Arquets a Sant Jaume dels Domenys o el més modern aqüeducte o Pont Nou de Sant Pere de Riudebitlles entre d'altres.

La primera opció sempre ha estat l'aprofitament de les aigües de superfície, fos el cas de fonts, deus, rius...; o bé de recursos combinats. En aquest sentit, les possibilitats estan lligades estretament a les característiques de la geografia física de l'entorn.

Històricament, Vilanova i la Geltrú i la seva comarca ha fet ús dels recursos immediats que han aportat el Foix i, molt especialment, les aigües subterrànies. Aquestes darreres han estat un element indispensable que els índex de creixement han convertit en complementaris: El potencial d'aquesta opció quedaven posats de manifest en l'estudi *L'economia de la comarca de Garraf* de Gual i Ricart per la Caixa de Catalunya el 1981:

"actualment es proveeixen d'aigües subterrànies diverses poblacions veïnes. Aquestes aigües només representen, però, una mínima part de les existents, ja que els corrents subterranis detectats podrien abastar tots els municipis de la comarca".

Però aquestes aigües, al marge del seu índex d'aprofitament, no han estat suficients i, al llarg dels temps, ha calgut recórrer a l'aigua provinent de l'Arbós, de Santa Oliva, de Canyelles o del riu Llobregat.

Un estudi de 1971 del Servicio Geológico de Obras Públicas al voltant de l'oferta i demanda d'aigua fins el 1985 es deia: "tots els aquífers de la zona tenen un cabal de 28 Hm³/any. Aquesta quantitat encara és per damunt de la demanda que es preveu per a l'any 1985 de 27 Hm³/any, per a l'abastament domèstic i industrial".

Més enllà de l'aigua pel consum particular i industrial, també ha calgut cercar aigua per a nous serveis destinats a la higiene pública, reg, safareigs i altres.

Al diari local del 6 d'agost de 1881 es comentava: "en la calle de Cuba, acaban de establecerse unos lavaderos públicos con todas las comodidades apetecibles, ya que se han construido debajo de un cobertizo y a proposito para que las aguas no despidan mal olor".

També tingué gran transcendència per a la ciutat la dotació de diferents bombes contra incendis adquirides per subscripció pública. Deia Garí: "cuando en el mes de Mayo del año 1846 pegóse fuego en el pajar de una posada de la calle Mayor y al acudir allí la bomba de la fàbrica de la Rambla para extinguir el voraz incendio entonces vieron y palparon su utilidad y necesidad, y determinarn proporcionar para la adquisición de una".

Es va nomenar una comissió i "ésta recogió de la generosidad de los villanoveses 17,519 reales y en el mes de Mayo de 1847 Villanueva tenia ya su bomba y arreglado su almacen para custodiarla". El 9 de novembre de

1860 es disposà d'una segona bomba municipal que s'afegiren a les altres quatre de que disposaven diferents fàbriques de la vila.

3. CALEN HOMES I DINERS

És evident que per endegar una empresa com la que es proposava calien dos elements essencials: diners i persones amb capacitat per liderar i donar l'empenta necessària perquè el projecte fructifiqués.

Els diners necessaris per impulsar l'aventura de l'aigua arribaren amb la mort i el llegat testamentari d'en Josep Antoni Vidal i Pascual, *americano* fill de Vilanova i la Geltrú.

La solució venia, en paraules de Josep Coroleu: "gracias al patriotismo de un benemérito villanovés que avecindado en lejanos regiones y rodeado del fausto de una opulenta posición tuvo siempre vivo en la mente el recuerdo de su villa natal".

Josep Antoni Vidal i Pascual havia nascut a Vilanova i la Geltrú l'any 1770 i morí el 7 d'agost de 1843 a l'Havana, on havia muntat diferents negocis. Deixà un llegat de 35.000 duros amb la voluntat expressa de dedicar-los a la feixuga tasca de fer arribar l'aigua potable a la nostra ciutat.

El codicil al testament de Vidal fou atorgat el 12 de gener de 1843. Transcrivim el text íntegre d'aquella concessió:

Primeramente es mi voluntad consignar la cantidad de 40,000 pesos para que se inviertan en la construcción de un Acueducto en la villa de mi nacimiento Villanueva y Geltrú, á fin de que se surta de agua su vecindario de cuyo beneficio carece hoy, con la precisa circunstancia de que las plumas que de dicho acueducto se saquen para servicio particular de cualquiera vecino, será con el gravámen de abonar el 3 por 100 anual sobre el valor en que se estimare la concesión de cada pluma ó destinando como destino á dichos réditos para los gastos y atenciones del Hospital de caridad de dicha villa que contará en el numero de imposiciones de que disfruta todas las que resulten de las plumas que del acueducto se tomaren; encargo la ejecución de esta mi voluntad á mis herederos, agregándoles por su influencia y buenos deseos al Pbro. Pablo Sanmartí, cura actual de la parroquia de San Antonio Abad en dicha, á D. Pelegrin Marques, D.Gregorio Ferrer y Soler, y á mi amigo el Sr.

D. José Xifré natural de Arenys de Mar, á fin de que allanen y faciliten los medios de llevar á cabo esta empresa para cuyo logro he separado de mi caudal los 40,000 pesos referidos y que no consiento que absolutamente se le dé ninguna otra inversión. Como mi objeto es hacer que la población disfrute del beneficio de agua, recomiendo muy particularmente que por lo menos en cinco parajes públicos de ella se establezcan pilas ó fuentes para el uso comun, tres de las cuales serán en la parroquia de Villanueva y dos en la de la Geltrú, con la circunstancia de situar una de las tres primeras en la plazoleta que llaman Miró de Montgros en la calle de San Antonio de Padua.

I encara en un darrer apartat, Vidal feia esment a un aspecte de l'execució del propi projecte: "Recomiendo igualmente á mis herederos y encargados en la ejecución del mismo acueducto que en igualdad de circunstancias sean preferidos para los trabajos que hayan de hacerse los jornaleros de Villanueva y Geltrú".

La quantitat del llegat era com hem vist de 40.000 pesos forts, equivalents a 35.000 duros, o el que era el mateix 800.000 rals de billó.

Els marmessors de Vidal eren Joaquim Soler i Serra, Pelegrí Marquès i Gregori Ferrer.

Com posa de manifest Josep Maria Freixa: "el legado Vidal para la traida de aguas no estaba totalmente en poder de los albaceas testamentarios, pero estos anunciaron que tan pronto se proporcionase agua de buena calidad y suficiente para el consumo de todos los habitantes, entrarian en negociaciones con el que fuese y le entregarían la cantidad estipulada".

Vidal s'embarcà cap a l'Havana el 1799 on establí un comerç de teixits i des d'allà ajudà amb diners als seus compatriotes durant la guerra del francès. En créixer el negoci alguns vilanovins s'hi traslladaren tot buscant feina i fortuna. L'any 1815 Vidal era, tal com indicà Albert Virella, un dels principals socis de la Compañia de Seguros Marítimos de l'Havana. Fou nomenat comanador de l'Ordre de Isabel la Catòlica.

Aquella voluntat, aquells diners, necessitaven un director que impulsés i

gestionés el projecte adequadament i el fes viable tècnicament..

Cristòfol Raventós i Soler (Vilanova i la Geltrú, 1812-1887) fou la persona que assumí la materialització de l'empresa de l'abastament d'aigües potables. Professor de matemàtiques i topògraf, exercia ambdues activitats a la vila. També va ser alcalde de la ciutat. Per la seva contribució a l'abastament d'aigua rebé la medalla d'or de l'Ajuntament i el grau de comanador de la Real Orden Americana de Isabel la Católica. Fins els seus darrers dies va ensenyar càlcul al Centro Instructivo.

L'èxit de l'empresa de l'aigua i un excés d'entusiasme el conduïren anys més tard a presentar un projecte de ferrocarril per la costa entre Barcelona i Tarragona. El ferrocarril era aleshores una altra de les grans assignatures pendants dels vilanovins. Després de la desfeta moral que suposà la inauguració del ferrocarril per Vilafranca del Penedès l'any 1865, els vilanovins i geltrunencs haurien d'esperar encara fins el 1881 per assolir aquella fita que vindria acompanyada per la força i tenacitat de Francesc Gumà i Ferran.

Tornant a les pretensions de Cristòfol Raventós, el seu fracassat projecte de ferrocarril s'interpretà com la iniciativa pròpia d'un personatge brillant i optimista i, segons algunes opinions, potser excessivament impulsiu.

Josep Maria Freixa als *Anales de Villanueva* apunta que una R.O. del 11 d'agost de 1862 autoritzava a Raventós a fer els estudis per un projecte de ferrocarril entre Barcelona i Tarragona per la costa. El projecte resultà fallit i l'any 1865 ell mateix presentava una nova exposició al senat que tampoc prosperaria. En relació als projectes avortats digué Freixa: "Raventós era un hombre inteligente y de carácter, pero apasionado y con un tinte ligeramente demagógico, que le acarreó el disgusto de todos los frentes".

Tornem a l'aigua. A partir de l'anunci del llegat d'en Vidal, aquells diners es convertiren en un autèntic reclam i així es repetiren propostes i projectes per

fer arribar l'aigua a Vilanova i la Geltrú.

Josep Coroleu en presentava alguns:

Merced a la generosa dádiva de D. José A. Vidal y Pascual, se hicieron varias proposiciones al ayuntamiento para la traida de aguas potables, verificándolo el 1º de noviembre de 1846 D. José Carner, vecino del Vendrell, en 10 octubre 1847, los Sres. D. Pedro Sisa y Sisa, D. José Comas y Moret, vecinos de San Pedro de Premiá y D. Joaquin Agustin y Oliveras vecino del Masnou y en 10 diciembre de 1850, los Sres. D. Pedro Farrer i D. José Moretones, en 18 febrero 1851 D. Juan Mañe vecino de Tarragona, el cual empezó ya la abertura de algunos pozos de prueba, que tuvo que abandonar en vista de los obstaculos que le puso el alcalde corregidor D. Antonio Salcedo.

Així es repetiren els intents de perforació de pous per trobar cabals d'aigua adequats que permetessin complir amb els condicions observades en el llegat. Aquest s'adjudicaria en pública subhasta entre els diferents projectes presentats.

4. AIGUA DE L'ARBOÇ

L'any 1851 Cristòfol Raventós triava uns terrenys propers a Castellet, en terme municipal de l'Arboç, on creia haver trobat els cabals adequats per assegurar l'abastament a la nostra ciutat. Pel lligall 2112 de l'Arxiu Històric Comarcal sabem que la recerca havia estat intensa i s'havien inspeccionat dolls i brolladors en un ampli itinerari: "de la riera del Arbos (Marmellar) entre Aiguaviva y el Pontarró y el rio Foix entre Pontons y Casa Llopart".

Com diu Freixa: "en 1851, se trasladó Raventós, junto con Francisco Musolas, a la población de Arbós para inspeccionar terrenos que le parecieran aptos para el fin que perseguía. Le fue mostrada una fuente en el término de Castellet, a la derecha de la riera de Arbós, al parecer suficiente para abastecer Villanueva de aguas potables".

A partir d'aquell any s'avaluaren les primeres mostres sobre el terreny per valorar els volums trobats.

Aquell mateix any, i com exposa Josep Maria Freixa, Cristòfol Raventós constituí una societat amb Francesc Musolas i Isach, propietari de la mina .

Seguint Freixa: "se constituyó en principio una sociedad entre el propietario de la mina, Musolas y Raventós. En 1854, se puso en contacto Raventós con los albaceas del legado Vidal, ya que disponiendo de aguas buenas y abundantes, aspiraba a la administración del legado y a la realización del acueducto".

Una comissió de marmessors van fer una visita a la mina que resultà molt satisfactòria i, d'acord amb l'Ajuntament, anunciaren la subasta.

Segons Garí, els tres socis eren Francesc Musolas, Cristòfol Raventós i Francesc Montaner, paleta, per explotar el brollador de la font de la Marquesa.

Els hereus de J.A.Vidal feren públic un avís on es donaven alguns detalls del

projecte "relativo al filantrópico fin de establecer en éste vecindario de aguas potables".

A l'avís publicat al *Diario de Villanueva y Geltrú* del 14 d'agost de 1854 s'hi concretava que estaven interessats en comprar almenys 100 plomes d'aigua. La ploma és una antiga mesura de cabals d'aigua pròpia de Catalunya i que a l'àrea barcelonina equival a uns 2.200 litres diaris.

I afegien que aquestes s'haurien de comptabilitzar a 183,4 càrregues cadascuna per cada 24 hores. D'altra banda ,s'afegia que el contractista conduiria l'aigua repartint-la per les diferents fonts públiques. Respecte d'aquestes s'esmentava: "que no bajarán de cinco ni excederán de ocho, situadas en los puntos que se designen en ésta villa, siendo una de ellas en el barrio de la marina".

El setembre Cristòfol Raventós envià el plec i detalls del seu projecte a l'ajuntament. Segons Freixa aquesta gestió es va fer des d'un indret desconegut on s'havia refugiat per fugir de l'epidèmia de còlera: "el 28 de septiembre de 1854, desde la masia donde Raventós se habia refugiado contra el cólera, envió al Alcalde su pliego en el que ofreció nutrir de agua a Villanueva por 30.000 duros".

Fins aleshores cap altre projecte s'havia presentat dins els terminis de la subasta pública convocada pel propi ajuntament. Per aquesta raó el període hagué de ser prorrogat fins el 1 de març de l'any següent.

Definitivament fou el 11 de març de 1855 que el govern municipal adjudicava l'obra de l'aqüeducte a l'empresa de Raventós per un total de 35.000 duros i sota les condicions observades al codicil de J.A. Vidal.

Seguim Freixa: "el legado Vidal en su totalidad, es decir, los 40.000 duros estaba condicionado a que se pudiese realizar el cobro de cierto interés que Vidal tenia en una quiebra, según expresó en 1843, al morir en La Habana. Hasta aquel momento, se habian cobrado de la quiebra 25.000 duros, pero

Raventós se comprometió a realitzar el projecte aun en el caso de que no se cobrara el resto".

Raventós repetiria sovint que la quantitat del llegat era del tot insuficient per culminar l'empresa amb èxit. Com esmenta Freixa, ell calculava que farien falta més de cent mil duros a finançar amb la dotació del llegat i amb els ingressos resultants de les plomes d'aigua contractades pels particulars: "surgieron apreciaciones sobre el papel que le tocaba desempeñar al Ayuntamiento en la firma de la contrata entre los albaceas y la sociedad Samá, Raventós y Cia".

Una part parlava de sis fonts i altres en volien set. També s'especulava en que una ploma costaria 200 duros pels particulars i 233 pel públic: "Raventós fue contestando a cada una de las objeciones que le fueron puestas, y dijo que la traída de las aguas costaría más de 100.000 duros".

Es financiaria amb el llegat Vidal i les plomes adquirides pels clients: "prevalció el criterio de que el Ayuntamiento le correspondia desentenderse de toda cuestión relacionada entre los albaceas y la sociedad, siempre que esta cuestión no afectase a la distribución de las aguas dentro de la población".

Des de bon començament, l'ajuntament es va desmarcar del projecte mantenint-se com a observador de les negociacions entre la companyia de Raventós i els marmessors de Vidal.

El mateix 1855 la societat Musolas, Raventós y Cia s'anunciava al *Diario de Villanueva y Geltrú* del 13 de març com a propietària de les mines i les aigües situades als termes d'Arboç i Castellet i la Gornal. La mina principal estava situada a l'indret de la font de la marquesa, també coneguda per font del marquès, a tocar de la Riera de Marmellar.

Ens consta que la portada d'aigua des del terme arbocenc fins a Vilanova i la Geltrú va provocar algun conflicte entre l'ajuntament d'aquella ciutat i la

societat de l'aigua. Així ho exposen Joan i Esteve Cruaïnes: "durant els anys 1869 i 1870 aquestes mines (Font del marquès) portaren certes divergències entre l'Ajuntament de l'Arboç i la Junta d'aquella societat, cosa que fou resolta amb l'obligació de donar a la vila quatre plomes d'aigua per omplir el safareig que fou construït vora el Molí de la Coloma i que serví per a rentar-hi el veïnat, en lloc de fer-ho a la riera".

Coneixem també un creuament de cartes fet l'any 1877 entre els ajuntaments de l'Arboç, el de Vilanova i la Geltrú i la companyia de l'aigua. Segons una carta de l'alcalde de l'Arboç datada el 20 d'agost al lligall 2112 de l'Arxiu Comarcal, el govern municipal arbocenc els acusava d'ocasionar grans perjudicis en unes noves prospeccions prop del que subministrava la seva vila.

5. LA COMPANYIA DE “L’AIGUA VELLA”

Cristòfol Raventós redactà personalment la memòria i càlculs del projecte. Molt probablement, però, la tasca no hagués prosperat sense la participació d’aquells que hi aportaren un suport decidit, la capacitat de gestió i també els diners.

Raventós s’envoltava així d’altre homes emprenedors i afegia al seu projecte la participació d’il·lustres *americanos*. Ho veurem.

El projecte preparat per Raventós presentava algunes dades interessants. S’assegurava que la companyia comptava amb un subministrament mínim de 200 plomes diàries, equivalent a uns 345 metres cúbics.

El *Diario de Villanueva* en la seva edició del 13 de març de 1855 se’n feia ressó: "los Srs. Musolas, Raventós y Compañia se han obligado a traer buenas y abundantes aguas a Villanueva, y a poner en seis plazas otras tantas fuentes para su servicio público".

Cristòfol Raventós i Soler, ànima del projecte i primer gestor de la companyia havia nascut a Vilanova i la Geltrú el 1812. Era agrimensor, dedicat a la mesura de terrenys, i tenia uns consolidats coneixements de matemàtiques i topografia, disciplines totes elles que li facilitaren els coneixements específics per aquell projecte.

El 30 d’agost de 1855 es constituïa la societat Samà, Raventós i Companyia. Una empresa que anys a venir i per dissociar-la de la seva competidora es coneixeria popularment com l’Aigua Vella.

Aquell episodi es convertí en la pedra miliar que permetria el definitiu impuls de la portada d’aigües. Ara, gairebé es podia assegurar: Vilanova i la Geltrú tindria la canalització de les aigües potables.

Com a principals accionistes de la societat s’hi troben alguns pròcers de la vila, lligats en un o altre moment a d’altres iniciatives empresarials o socials.

Hi era Salvador Samà i Martí, Marquès de Marianao; el seu germà Joan Samà i Martí, Pau Soler i Ballester; Pau Soler i Morell, el conegut "Girabals"; Pelegrí Marquès i Torrents, Josep Vinyals i Gassó, Manuel Almirall i Ballester i la participació de Francesc Musolas. Tots ells, és clar, fent costat al promotor i projectista Cristòfol Raventós i Soler.

El 30 de novembre de 1855 es signaven les "Bases convenidas entre los herederos y coadjutores nombrados por Don José Antonio Vidal y los Sres. Samà, Raventós y Cia para el abasto de aguas potables en esta villa", document que forma part del lligall 2116 de l'Arxiu Comarcal.

El conveni englobava un total de setze punts on es detallaven les obligacions de cadascuna de les parts.

Entre les clàusules del servei s'hi deia: "entregarán los Sres. Samà, Raventós y Cia cuanta agua fuese necesaria al abasto público hasta la máxima cantidad de 150 plumas de a doce cargas diarias una y la misma agua necesaria al abasto público la conducirán a sus espensas a los seis puntos (referint-se a les fonts públiques) [...]".

S'hi afegien altres precisions. En cas de que el cabal disminuís per sota de les 150 plomes es procediria a la rescissió del contracte. Si la causa fos atribuïble a una sequera evident caldria esperar un període de dos anys per comprovar si es recuperaven els cabals exigibles.

L'obra de l'aqüeducte aniria a càrrec de la raó Samà, Raventós y Cia i es finalitzaria dins dels tres anys "contaderos desde hoy". En aquest període no es computaria el temps de guerra local, calamitats públiques i altres dificultats.

Així mateix, s'hi feia constar l'obligació d'aixecar cinc fonts públiques, tres a la part de Vilanova i dues a la Geltrú. L'ordre de preferència proposat era el següent: plaça Miró de Montgròs, plaça Llarga (plaça del Pou), plaça de les Neus, marina, Ravalet i Raval de Sant Antoni (Cap de creu).

El 5 de gener de 1856 es signava l'escriptura del conveni entre Samà, Raventós y Cia i els hereus i coadjutors de J.A. Vidal i Pascual davant del notari Josep Marrugat. Així, els primers rebien la quantitat de 35.000 duros i s'obligaven a l'abastament d'aigües a la ciutat en virtut de les condicions establertes.

Per la companyia de l'aigua compareixien: Joan Samà i Martí com a tresorer, Cristòfol Raventós i Soler com a director, Francesc Musolas i Isach com a pagador i Pau Soler i Morell com a interventor.

Entre els hereus i coadjutors d'en Vidal i Pascual actuaven com a representants: Pelegrí Marquès i Torrents, Josep Mir i Olivella com a apoderat de Josep Xifré i Casas o el capellà Ramon Roig i Miró com apoderat del també capellà Pau Sanmartí entre d'altres.

Ben aviat es feren les primeres anàlisi i controls de potabilitat, tal com indica Casimir Martí. A primers de gener de 1856 es presentà a la corporació municipal un dictamen pericial basat en les anàlisi químiques a les quals fou sotmesa. La conclusió d'aquell dictamen deia textualment: "Dicha agua, ya por los resultados que anteceden, ya por la propiedad de cocer bien las legumbres y de disolver el jabón, la consideramos en el número de las aguas potables".

Cap el 1869 l'empresa es convertí en la societat comanditaria Soler, Raventós y Compañia, actuant com a administradors-gerents: Pau Soler i Morell, Cristòfol Raventós i Soler, Manuel Almirall i Ballester i Francesc Musolas i Isach. Per aquelles dates continuaven explotant una instal·lació que ja tenia unes definicions ben concretes com a: "canal o gran acueducto cubierto, su sección un metro y ciento sesenta y dos milímetros, construido en los términos de Arbós, Castellet, Cubellas y Villanueva y Geltrú", conegut aleshores per La Constancia. Ens consta que l'any 1869 aquesta societat disposava d'un capital social de 445.400 escuts (unitat monetària equivalent a

mig duro), dividit en 2227 accions de 200 escuts. La possessió d'un lot o acció considerava al seu propietari com a soci comanditari amb tots els seus drets i obligacions.

6. CONSTRUCCIÓ DE L'AQUÈDUCTE

Un com complimentats els requisits formals, administratius i jurídics, calia posar en marxa el projecte. Hi havia molta feina a fer.

Les obres s'iniciaven a les primeries de l'any 1856.

El mes de juny de 1860 el *Diario de Villanueva* es feia ressò de l'arribada d'una important remesa de tubs destinats a les obres de canalització de l'aigua.

No obstant això, i com era previsible, les coses s'anaren complicant. El mateix rotatiu anunciava el mes següent que, "no habiendo cumpido con su compromiso", es prescindia dels serveis de la casa comercial a qui s'havien encarregat les canonades.

Finalment s'optà per contractar el material a la casa Soujol, Janoir i Companyia, empresa de prestigi encarregada de instal·lacions semblants a Barcelona i a Alacant, tal com avançava el *Diario de Villanueva* del 27 de juliol de 1860. En tornarem a parlar.

De l'obra del Acueducto ens consten algunes dades aportades pel *Diario de Villanueva y Geltrú* en la seva edició del 10 de juliol de 1860. Idèntiques dades les exposa J.A. Garí.

La llargada oficial de la canalització era de 17.000 vares, uns 14.000 metres. A les obres hi arribaren a treballar fins un miler de persones:

Cuenta el acueducto con 36 tuneles, uno de ellos de 3500 varas (uns 2800 metres) d'extensió y otro de 2000 (uns 1600 metres) que debió ser abierto sin pozos de ventilación por no permitirlo la naturaleza y elevación del terreno. El de 3500 varas atraviesa por bajo el río Foix que en ocasiones arrastra una grandiosa cantidad de agua. Tiene además dos sifones abiertos en roca viva, de 160 palmos de profundidad por 432 de anchura el uno, y otro de 102 por 308, y dos puentes de 18 varas de alto y 108 de largo el uno y de 25 de alto y 100 de largo el otro [...]

Josep Ventosa i Massana ens esmenta a les seves memòries que el 8 de juliol de 1860: "llegó por primera vez al torrente de S. Juan el agua de Castellet".

Així se'n va fer ressò J.A. Garí: "el dia 8 de julio de 1860 el repique general de campanas anunció a los habitantes de esta villa, que el agua salida de Castellet y atravesando el acueducto llegaba al pie de la Cullada y que siguiendo el torrente Ramusa se dirigia al mar".

Cal dir que el repic de campanes commemoratiu d'aquella inauguració es repetí anualment fins el 1863.

Més apassionada era l'explicació que sobre el succés feia l'advocat, hisendat, comediògraf i, qui fou alcalde, Francesc de Sales Vidal i Torrents a l'edició del diari local del 15 de juliol:

Las cinco de la mañana del último domingo habian dado en el reloj de la torre de Sant Anton, cuando yo, un servidor de Vds., puesto de bruces sobre el acueducto, en la parte más baja del "fondo del Magí-Toni-Pau", estaba aguardando con impaciencia el momento de saludar el agua que, cual un trueno lejano, se oia correr. A pesar de todo, cierta duda hacia cosquillas no sé si en mi alma o en mi estomago. ¡Tanto pueden las seguridades, aunque desnudas de seguridad, que por diverso conductos se me habian dado!.
Que vendrá. Que no vendrá. Que es imposible que venga. Que no puede dejar de venir Llegó por fin el agua en turbio y quedó resuelto el problema.
¡Loor eterno a la sociedad Samà, Raventós y Compañia.

En el seu entusiasme afirmà que es tractava de: "el suceso más grande que ha presenciado Villanueva desde el día en que sacudió el yugo del señor del castillo de la Geltrú".

El 17 d'agost de 1860 es posava el primer tub de la canonada que havia de conduir l'aigua fins la ciutat. La canonada tenia un diàmetre interior de 25 centímetres.

Un cop iniciades les obres no mancaren els detractors que posaven de manifest que el projecte de Cristòfol Raventós era equivocat. Es recriminava que l'aigua no podria circular correctament per la xarxa.

A això cal afegir-hi els impediments de més d'un propietari que sota qualsevol pretext negaven el pas de les canonades per les seves propietats.

Altres exigien quantitats desorbitades pels drets de pas.

Aprofundim en alguns detalls d'aquesta insòlita situació presentada per Freixa:

La sociedad Samà, Raventós y C. estaba finalizando el proyecto del Acueducto, y contra todas las dificultades llevaba a feliz término la empresa, vista con escepticismo por unos y con alegría y esperanza por otros. Los del primer grupo, al ver que el Acueducto era yya casi una realidad y no queriendo sin duda admitir su derrota, esparcieron la voz de que la obra calculada por Raventós tenia incorrecciones que motivarian una circulación deficiente. Se llegó incluso a sabotear alguna de las tuberías originando inundaciones de cierta consideración e incluso soltar la presa de Castellet, lo que retrasó las obras, aunque no queda claro si se trataba de sabotajes o simples incidentes.

Otras dificultades aparecieron al entrar el acueducto en el término de Villanueva. Algunos propietarios se negaron a dar el permiso para penetrar las tuberias en sus tierras y se hizo presión cerca del Marqués de la Motilla, Conde de Torralba, propietario de tierras en la ermita de San Juan, para que pusiese obstáculos al paso del acueducto, en forma de negativa o pidiendo cantidades exorbitantes. Sin embargo, el citado Conde dirigió una carta a la sociedad diciendo en ella que podía la empresa continuar las obras con tal e indemnizar a los colonos el perjuicio ocasionado. La codicia hizo presa en algunos que procuraron sacar partido en beneficio suyo de una situación que la sociedad había forjado para beneficio de todos.

Afortunadament, l'obra de l'aqüeducte s'aniria imposant inexorablement davant d'aquests infortunis, però també, i molt especialment, amb el suport incondicional d'una majoria. Segueix Josep Maria Freixa als *Anales* ...: "a medida que el acueducto avanzaba, la atmósfera de entusiasmo por la obra iba ganando el animo de los villanoveses. Los primitivos detractores del proyecto tenían que batirse en retirada. El triunfador era Cristobal Raventós, de pocas simpatías, aunque no se le pudo negar nunca su inteligencia y energía en llevar adelante el proyecto".

La premsa també hi jugà el seu paper: "El Diario, que ya por sí participaba en todas las manifestaciones del progreso de Villanueva, sentía el orgullo de

aquella obra, ya que desde el inicio de la misma se había erigido en paladín del acueducto y feroz enemigo de quienes atacaban el proyecto, a los que motejaba de obscurantistas e ignorantes. Una minoría, por intereses particulares, manejos secretos, mezquina envidia, necia rivalidad personal, etc... estaba dispuesto a perjudicar la obra empezada".

El considerable retard en les obres afavorí que simples incidències es convertissin en especulacions de sabotatge. Aquelles situacions dugueren a Josep Maria Freixa a afirmar que Raventós havia hagut de lluitar contra les adversitats pròpies del projecte, tècniques i de finançament , però també contra la pressió de l'entorn: "en 1860, Cristóbal Raventós acababa de rematar la obra del primer acueducto de Villanueva, habiendo luchado y triunfado contra la incomprensión de su propios conciudadanos".

Fruit d'aquest entusiasme, Raventós dirigí la seva atenció cap a nous projectes: "En la euforia de su triunfo, se decidió a recoger el reto que la construcción del ferrocarril representaba. Por R.O. del 11 de agosto de 1862, se autorizó a Raventós para practicar en el plazo de un año los estudios para un ferrocarril de Barcelona a Tarragona pasando por Sitges y Villanueva".

El desembre de 1860 un dictamen de la Junta Consultiva de Camins, Canals i Ports va fer una inspecció de l'obra. L'informe es pot consultar al lligall 2112 de l'Arxiu Històric: "el canal o gran acueducto estaba tan solidamente construido que su conservación exigiria poquisimas reparaciones y que jamás faltaria el agua".

La mina de captació de l'aigua s'iniciava sota mateix de la riera de Marmellar. Tot plegat es tractava d'una canalització llarga, difícil i costosa pels recursos de l'època i els accidents orogràfics que calia superar. El resultat eren prop de 14 quilòmetres i un cabal de 345 metres cúbics diaris, segons esmentava Albert Virella a *Els anys tristos*. L'esforç valia la pena.

Un dels elements més atractius de l'estructura és potser l'aqüeducte de tres

arcs i 60 metres que s'hagué de construir per salvar el barranc de Coma Pineda i que actualment passa damunt de la carretera de Vilanova i la Geltrú a l'Arboç poc abans d'arribar al Pantà de Foix.

Aprofitem aquest capítol per donar notícia d'un altre dels elements singulars que conformaren les instal·lacions de la conducció de l'aigua a Vilanova i la Geltrú i altres poblacions veïnes. Ens referim a la bomba impulsora situada en el indret conegut per "la Turbina", per les raons que tot seguit explicitem.

Prop del dipòsit de l'Aigua Vella, no lluny dels Sis camins, a la partida del Fraig, s'hi aixecava l'edifici conegut per la Turbina. Era una construcció senzilla que acollia la bomba que impulsava l'aigua canalitzada que venia de Castellet cap a la part de Sant Pere de Ribes. L'aigua, així impulsada, arribava fins un dipòsit situat darrera de la masia de Can Martí o de Can Girabals, entre la finca de Solers i el Montgròs. Des d'allà, l'aigua baixava per gravetat fins la població veïna.

La bomba impulsora fou, segons Joan Virella: "una de les primeres de rodet instal·lades en el terme". El fet de comptar amb rodet o turbina era aleshores un veritable avenç tecnològic. Fins aleshores les bombes funcionaven amb un sistema de pistons aspirants-impel·lents. Aquella novetat tècnica de la bomba afavorí la creació del popular topònim de la Turbina amb voluntat de preservar aquell caràcter precursor.

Aquell mateix edifici acollí anys més tard la primera fàbrica de gel artificial de Vilanova i la Geltrú sota la raó de Hereus de Soler i Companyia, la mateixa societat responsable de l'abastament d'aigua. La construcció fou enderrocada l'any 1994.

7. GENER DE 1861: ARRIBA L'AIGUA

A les dues de la matinada del 12 de gener de 1861 començaren a rajar les fonts amb aigua potable segons apuntà Josep Ventosa i Massana als seu dietari.

També se'n feia ressò Jaume Carbonell en apunt al seu dietari: "A la una de la noche han hecho las pruebas con las fuentes y han sido muy bien, y por la alegría recorrieron las calles las dos bandas de musica".

La canalització arribava pel vell camí de Rocacrespa, els Sis Camins i entrava a la vila a l'alçada de la carretera de l'Arboç. L'aigua s'atansava a la plaça de Cap de Creu on s'hi ubicà la primera de les fonts i després seguia pels carrers d'Estudis i Santa Anna.

Tot era previst per la solemne inauguració de l'arribada de l'aigua. L'aigua, mentre, es dirigia cap a la mar enlloc de fer-ho directament a les fonts.

La immediatesa de l'esdeveniment també havia alertat contra aquells que havien mostrat les seves reticències i oposicions. Com deia el *Diario* en la seva edició del 11 de gener: "se estan tomando las oportunas preveenciones para impedir que gentes díscolas poco aficionadas al vivificador liquido que con tanta ansia aguardamos hagan algunas de las suyas en las horas perentorias a la inauguración".

De igual forma s'últimaven alguns detalls de la inauguració. El *Diario* del dia 12 indicava que: "se estan construyendo a toda prisa los uniformes para musicos y portros de la municipalidad".

Qui sap si en coherència amb el tema que ens ocupa, la coincidència va fer que en aquells dies el temps i el aiguats també fossin protagonistes. Com es deia a la premsa del dia 13: "Agua y más agua ! barro y más barro ! y fango y lodo e inmundicia de toda clase y caliad es lo que pisamos, vemos y olfateamos muchos días ha !".

Aquell enrenou va provocar alguns desperfectes i va fer rebentar la canonada de l'aigua a l'alçada del carrer Estudis.

La realitat és que mentre els carros s'afanyaven a retirar muntanyes de fang i llot, altres es centraven en endomassar i guarnir els carrers per les celebracions. Es decoraren especialment els carrers per on passaven les canonades de l'aigua i la companyia cedí sense càrrec l'aigua necessària per aquells que volguessin fer alguna mena de jocs o fantasies amb el líquid nouvingut. Com deia el *Diario* el 6 de gener hi hauria brolladors d'aigua projectats per l'arquitecte Del Villar a semblança dels que s'havien vist a l'arribada de voluntaris a Barcelona o pel romiatge reial a Montserrat.

El *Villanueva y Geltrú*" del 26 de juliol de 1947 donava alguns detalls d'aquelles solemnitats: "el Sr. Raventós adornó la fachada de su casa con un magnífico dosel de seda y uno en el que había el retrato de S.M. la reina. Asimismo la calle Mayor ofrecía un aspecto encantador. El edificio propiedad de don Juan Samá estaba caprichosamente engalanado de flores [...]".

També s'aixecà un arc de triomf commemoratiu al carrer de la Unió sota patrocini de Josep Viñals i Pau Soler.

Aviat es rebé la confirmació de que el governador civil de la província faria la inauguració oficial de l'aigua en nom de la família reial.

Així mateix, el 15 de gener arribava la notificació oficial que autoritzava a batejar la canalització amb el nom de Príncipe Alfonso.

Per commemorar aquell fita es celebraren festes a la vila entre el 16 i el 19 de gener de 1861.

Eren dies de "Fiesta Mayor y gran regocijo" en paraules de Josep Ventosa. S'havia satisfet: "el ideal que durante un siglo habían acariciado, de tener aguas potables".

El *Diario* del día 15 deia: "[...] La prueba de las cañerías para el abastecimiento de esta población se hizo en la noche del sábado y con toda felicidad. Tan

plausible resultado fue solemnizado con músicas que salieron a recorrer las calles desde la 1 a las 3 de la madrugada [...]".

I continuava: "[...] indescriptible e inexplicable el efecto que nos hizo ver el poderoso liquido precipitarse con inmensa fuerza por las aberturas de los grifos de las fuentes, después de largo rato en que una impetuosa corriente de aire anunciaba su llegada con un silbido parecido al de una válvula de una caldera de vapor. Lo estábamos viendo y no acertábamos a creer en lo que nuestros ojos nos decían, fueros preciso palpar el líquido con nuestras manos y probarlo con nuestra boca a pesar de lo poco proposito de la hora [...]".

El dia 19 de gener de 1861 el governador civil Ignacio Llasera i l'alcalde Teodor Creus i Corominas inaugurarien, en nom del Príncep d'Astúries i futur Alfonso XII, el Gran Acueducto de S.A.R. El Principe Alfonso.

L'historiador J.A. Garí dedicà un dels apèndix de la seva *Descripción e història de la villa de Villanueva y Geltrú* a la "Inauguración de las aguas potables" on s'hi detallava el programa de festes commemoratives. Una informació generosa i detallada que contrasta amb la sobrietat de Josep Coroleu.

També se'n feia ressò el *Diario de Villanueva y Geltrú* que igualment publicà el "Programa de festejos"..

Sabem que el 19 de gener de 1862, en commemoració del primer aniversari de l'arribada de l'aigua hi hagué un repic de campanes, igual que en anys successius.

El 16 de gener, primer de gresca i festeig, es celebrà amb cercavila d'entremesos, "balls de la mojjanga, diablos y gitanas, los gigantes y demás mascarones de costumbre"; focs d'artifici a la Rambla i cants solemnes de "completas a toda orquesta", on s'enfatitzava que: "estrenarà su uniforme la música municipal nuevamente organizada".

L'endemà 17, festa de Sant Antoni Abat, hi hagué cercavila, mortarets, processó, teatre amb la comèdia *Una boda de Quevedo*, i ball. Es cantà una

missa del mestre Ginot "nunca ejecutada en ésta villa". S'incidia que "al alzar la divina Hostia habrá nueva salva de morteretes".

El 18 de gener, "día de imperecedera memoria en los anales de nuestra querida patria" en paraules del redactor del diari fou el primer que centraria les celebracions.

El diari d'aquell dia era prou explícit: "Doce mil almas condenadas hasta aquí a beber y emplear para todos los usos de la vida humana el agua de profundos pozos, llena de sustancias nocivas en su mayor parte y privada casi en su totalidad de las partes más necesarias para nuestra economía [...]".

El mateix *Diario* dedicà a aquell fet dos números impresos en paper i característiques especials. Entre moltes activitats la companyia de l'aigua repartí diferents donatius benèfics entre els més necessitats de la vila en acte de bona voluntat. Novament seguim la descripció del Pare Garí: "a las 7 de la mañana se verificará por la Sociedad conductora de las aguas, los Sres. Samà, Raventós y Compañía la repartición a las familias necesitadas de esta villa de una limosna de tres libras de pan, libra y media de arroz y una y media de carne de buey por cada una que no exceda de cuatro personas y pasando de éste numero una cantidad mayor proporcional".

Es repartiren fins un total de 2400 lliures de pa, 1260 de carn de bou i 5 sacs d'arròs. Aquest mateix dia les autoritats locals assistiren als primers dels actes oficials.

Per Garí, era el día que: "los habitantes de ésta hermosa villa vieron realizada una de las principales mejoras, para la que habían siempre suspirado, a saber la inauguración de las aguas potables".

A les 11 del matí, corporació i d'altres autoritats anaren en comitiva des de l'església de Sant Antoni pels carrers de l'Església i Fossar Vell fins a la plaça de Cap de creu.

Per la crònica d'en Garí sabem que la comitiva solemne va anar primer a la

casa pairal d'en Joan Samà al carrer Major. Allà s'hi hostatjava el governador civil Ignacio Llasera.

L'ambient descrit era de gernació pels carrers i balcons guarnits i endomassats.

Un cop arribats tots plegats a la plaça de Cap de Creu pogueren contemplar l'arc de triomf guarnit de branques verdes, banderes i escuts que s'hi havien aixecat. Feia costat a l'altar on el clergue Bernat Garrich, antic abat del monestir de Sant Benet de Bages, procedí a la benedicció de la sal i de l'aigua que sortia del brollador situat sota mateix de l'arc. També en altres carrers de la vila s'havien construït arcs de triomf similars.

En una glorieta muntada a la plaça del Pou s'hi havia instal·lat un brollador fet a la foneria d'Isidre Roset.

Joan Samà i Martí i Pelegrí Marquès i Torrents cuidaren de deixar anar l'aigua primerenca que s'esmunyí per la flamant xarxa de distribució local fins les fonts públiques escampades per la vila.

Poc després es feren els preceptius discursos oficials de Cristòfol Raventós, que honorà la generositat i el patriotisme de J.A. Vidal i Pascual i el de l'alcalde Teodor Creus i Corominas. A l'arxiprestal de Sant Antoni es cantà un solemne tedèum i la comitiva oficial es dirigí tot seguit a la Plaça de Miró de Montgròs on es posà la primera pedra de la font monumental que perpetuaria la memòria de Vidal i Pascual. Dins la pedra commemorativa s'hi diposità una caixa de plom que contenia l'acta testimonial de l'aixecament de la nova font monumental, quatre monedes del regnat de Isabel II i un exemplar del *Diario* del 16 de gener de 1861. En aquella plaça, a tocar del carrer de Pàdua on havia nascut Vidal, s'havia aixecat un obel·lisc encimbellat per un estel il·luminat amb gas que havia estat projectat per Teodor Creus i on s'hi llegia: "A la memòria de D. José Antonio Vidal y Pascual, Villanueva y Geltrú agradecida".

Teodor Creus va compondre amb motiu de la inauguració de la font monumental de la plaça Miró un acròstic en dues octaves on la primera lletra de cada vers formaven el nom i primer cognom del protagonista del llegat José Antonio Vidal. Un text que fou transcrit per J.A. Garí a l'apèndix de la seva Història:

Jamás, jamás tu nombre y tu memoria
Olvidará tu patria agradecida;
Siempre cantos de honor, cantos de gloria
Elevará al que dióle nueva vida.
Alma una página escribirá en su historia,
Noble destello del amor que anida
Todo un pueblo por tí, y hermosa prueba
Oh Vidal, del amor de Villanueva.
Nunca aunque ausente de tu patria bella,
Inmensa mar entre los dos lanzada,
Olvidaste el país en que tu huella
Vieras por vez primera dibujada:
Inmortal del amor que se destella
De tu pecho una prueba señalada
Al morir dar quisístela, y al punto
Legástela salud y dicha en junto.

Després d'un nou tedèum, aquest cop a Santa Maria de la Geltrú, la festa s'acabà amb un lluït castell de focs. Arreu es repetiren balls i banquets.

L'endemà 19 de gener i després del repic de campanes les autoritats es desplaçaren amb vuit carruatges pel camí del Fraig fins el punt d'arribada de l'aqüeducte que duia les aigües.

Allà, en presència del governador civil es llegí la Reial Ordre que autoritzava que l'obra pogués duu el nom de S.A.R. el Príncep d'Astúries i tot seguit s'inaugurava oficialment.

Es posà una placa provisional, en espera de tenir la de marbre, on s'hi llegia: "Gran Acueducto de S.A.R. el Príncipe Alfonso. 1861".

Tot seguit i després dels torns de paraules es celebraren el banquet oficial i

balls de gala al Círculo Villanovés i al Casino Artesano.

El banquet oficial per 45 persones tingué lloc a la casa de Manuel de Torrents i Higuero amb la presència del governador civil, l'alcalde, l'abat i demés autoritats.

Cal dir que molts carrers i balcons de la ciutat havien estat decorats i endomassats per aquella ocasió. A diferents indrets s'aixecaren arcs de triomf i tota mena de guarniments on no hi mancaven sortidors d'aigua. D'aquests detalls en dona informació exacte el J.A. Garí. Transcrivim a títol d'exemple: "No quedó rezagada la calle de los Capuchinos: apareció adornada por el estilo de la de Santa Madrona. Y en la de San Pedro no escasearon ni el verde ramage, ni la iluminación a la veneciana, que junto con un surtidor que de noche era iluminado por el gas, producía muy buen efecto. La fachada de las Casas Consistoriales fué adornada con colgaduras de damasco carmesí y hachas de cera, y el hermoso dosel con el retrato de S.M. la Reina".

El text de J.A. Garí es tancava amb un agraïment de l'autor a l'obra de Josep Antoni Vidal i Pascual. Cal tenir en compte que l'obra de Garí coincidirí en el temps amb la culminació del primer abastament d'aigua potable. Podem dir, doncs, que les notícies eren fresques i que Garí restava encara subjugat per l'entusiasme que es respirava a la vila.

Acabem aquest capítol de inauguració i celebracions tal com ho feia, doncs, el primer historiador vilanoví:

Los villanoveses en estas magníficas fiestas se excedieron a sí mismos, y fueron más brillantes y alegres de lo que podía esperarse; pues a más de los festejos públicos anunciados en el programa, las hermosas perspectivas que ofrecía la decoración de las calles y la animación y alegría que reinaba en ellas, las hicieron dignas del buen nombre que Villanueva ha sabido conquistarse. Villanoveses, tenemos en nuestra villa agua buena y abundante, bendigamos siempre la buena memoria de nuestro digno patricio don José Antonio Vidal y Pascual, y demos las gracias a estos buenos compatriotas que componen la Sociedad, a cuyo celo, desprendimiento y constancia la debemos.

Esdeveniments com l'arribada de l'aigua potable són fites de referència en la trajectòria vital de qualsevol comunitat, només comparables a esdeveniments significatius com l'arribada del ferrocarril, la construcció del port o la posada en funcionament d'una indústria emblemàtica. S'escau com a reflexió el pensar que avui, un recurs limitat com l'aigua, és objecte de malbaratament i abús indiscriminat en bona part de les societats anomenades desenvolupades. Costa d'acceptar que fa poc més d'un segle fer arribar l'aigua a les ciutats era una empresa que exigia un esforç col·lectiu considerable. Passarien anys, encara, abans de que els habitatges tinguessin aigua corrent i aquest be de consum i de higiene imprescindible es convertís precisament en això, imprescindible, canviant els hàbits ancestrals de bona part de la humanitat.

Fer arribar l'aigua potable a Vilanova i la Geltrú aquell gener de 1861 no havia estat una tasca fàcil. Calgueren recursos econòmics generosos com el llegat d'en Vidal i Pascual i la participació de moltes persones. Sense aquells actius, probablement, l'aventura de l'aigua no hagués fet més que retardar-se.

En aquest sentit igual de notòria pot considerar-se la posició de Cristòfol Raventós, veritable impulsor; la decisió de Vidal i Pascual i l'actitud dels seus marmessors, o el capital aportat pels Samà i altres accionistes.

Joan Samà i Martí (1804 - 1864) era germà de Salvador Samà. Va viure molts anys a Cuba i a la dècada dels anys 1830 s'establí com a comerciant a Vilanova.

8. LES FONTS PÚBLIQUES

En un punt anterior fèiem esment de la primera intenció contemplada en el projecte on es manifestava la voluntat d'aixecar entre cinc i vuit fonts públiques.

La previsió era que l' aigua sobrant de totes les fonts es canalitzaria cap el clavegueram de la fàbrica Santacana, segons indicava Josep Maria Freixa.

Les fonts eren, tal vegada, els elements més emblemàtics d'aquella magna obra. Eren el darrer apèndix de la canalització i alhora nexa d'unió i punt de trobada dels ciutadans amb preuat líquid. Calia, doncs, que les fonts es constituïssin en elements inequívocament simbòlics d'aquell projecte. En aquest sentit, serien probablement les construccions més rellevants en els seus respectius barris o zones d'emplaçament.

Tal com indicava el *Diario* del 24 d'abril de 1860, aquell mes arribava a la ciutat Ignasi Jordà, l'arquitecte encarregat inicialment del disseny de les fonts que s'havien de construir.

Per aquelles dates s'havien concretat les ubicacions de tres de les fonts. Una s'aixecaria a la plaça de les Neus i estaria dedicada a l'agricultura, la indústria i el comerç; l'altra s'instal·laria a la plaça del pou i estaria dedicada a l'arquebisbe geltrunenc Francesc Armanyà i, finalment, la tercera tindria una dedicació especial al mecenatge de Josep Antoni Vidal i Pascual i es situaria a la plaça Miró de Montgròs.

Hi havia la previsió d'altres tres fonts, avançant que una d'elles estaria a la plaça de Cap de Creu, sense al·legoria encara definida.

Josep Maria Freixa apuntava que també s'havien previst dues altres possibles fonts a la plaça Major i a la plaça de les Casernes. Poc després s'aprovava un termini de tres mesos per a la construcció de les fonts de la plaça del Pou, la del carrer Ravalet, que per ser la més petita es popularitzaria com la Font

Xica ; la de la plaça de Cap de Creu i la del passeig de Isabel II, situada a la part més baixa de l'actual carrer Llibertat. Així mateix, es concretava un termini de sis mesos per les altres dues fonts: la de la plaça Miró i la del capdamunt de la Rambla.

El novembre de 1860 es rebien els projectes de l'arquitecte Francisco de Paula del Villar i Lozano, l'autor que ,definitivament, s'havia designat per les obres de les fonts. Un personatge que, en opinió del diari local, se'l considerava de "gusto severo y clásico".

Del Villar (Murcia, 1828-Barcelona, 1901) actuà com arquitecte diocesà i havia rebut la Creu de Carles III amb motiu de la seva activitat com a arquitecte provincial. Ell mateix projectà el nou edifici de l'ajuntament de la Plaça de la Vila l'any 1867, dirigí la restauració de l'absis del monestir de Montserrat, la restauració de l'església de Betlem o la del monestir de Ripoll. Autor de l'edifici de Gas Lebon fou president de l'Associació d'Arquitectes de Catalunya i director de l'Escola d'Arquitectura.

L'arquitecte aportava algunes característiques dels seus projectes de font segons es desprèn de l'informe contingut al lligall 2112 de l'Arxiu Històric Comarcal: "proyectos en los que he tenido la mira especial de que se empleen marmoles y demás materiales del país y que sea fácil la mano de obra".

Des de l'ajuntament es va insistir en poder disposar dels plànols en un breu període de temps, fet que es va demorar per no haver-se presentat a l'Acadèmia de Belles Arts "para la correspondiente censura". Els projectes foren aprovats per l'acadèmia el 2 de desembre de 1860.

Cal dir que pràcticament totes les fonts patiren demores importants en els terminis d'execució previstos.

La primera de les fonts fou la de la plaça de Cap de Creu, una font modesta i austera que duia annex un abeurador pel bestiar, element propi d'un barri tradicionalment pagès com aquell. La darrera en aixecar-se fou la font del

geni, situada a la part alta de la Rambla a tocar de la Plaça de les Neus. Aquesta no es va poder inaugurar fins el mes de gener de 1862.

El diari de 5 de gener de 1861 donava alguns detalls: "La construcción de las seis fuentes para el abasto de ésta población ha quedado adjudicada en favor de los señores D. Juan Juncosa y D. Jaime Suñe y Juncosa, albañil compatricio nuestro el primero y maestro de obras de Sitges el segundo".

El plec de condicions exigia que abans d'un mes de signada l'escriptura s'haguessin començat a construir les sis fonts preceptives. De igual manera es deia que les de Cap de Creu, la plaça del Pou, Ravalet i Passeig d'Isabel II, s'haurien d'acabar abans de passats tres mesos de la signatura de l'escriptura i les de la plaça Miró i la Rambla abans de sis mesos de la mateixa data.

També s'indicava que les de les places del Pou i Miró tindrien quatre aixetes i tres les de la Rambla i Cap de Creu: "de tales grifos o canillas los hay que estan presupuestados en 1,50 rs. cada uno, esperandose de un momento a otro unos nuevos modelos para ellos qe se han encargado a París".

Una noticia del 23 de gener constata que: "ha empezado ya a picarse la piedra de las fuentes definitivas y sabemos que sus destajistas se proponen proceder a su construcción con mayor celeridad, si cabe, de lo estipulada en la contrata".

Josep Ventosa i Massana esmenta a les seves notes que el 14 de febrer de 1861: "empezaron las obras para la fundación de las fuentes monumentales de la Rambla y Plazuela de Miró".

Sabem que les fonts s'estrenaren el 17 de gener de 1862 i foren beneïdes l'endemà.

El 2 de febrer de 1861, inaugurada l'arribada de l'aigua, Francesc de P. del Villar adreçava una carta a l'alcalde de la ciutat on es queixava del ritme de treball del contractista de les obres de les fonts Jaume Suñé, i on considerava "no satisfactoria la marcha de las obras". En aquest sentit instava a l'alcaldia

a convocar una reunió entre totes les parts implicades : "para corregir la morosidad y demás vicios que se observan en la marcha de las obras", segons la informació continguda al lligall 2112 de l'Arxiu Històric.

Fem tot seguit un breus apunts sobre algunes de les particularitats de les fonts públiques que s'aixecaren amb motiu de la canalització de l'aigua potable i altres que ho feren dins del darrer terç del segle XIX.

De les fonts construïdes inicialment destaquen per la seva notorietat aquelles que tingueren un caràcter monumental: la de la plaça del pou, la font del geni al capdamunt de la rambla i la font de la plaça Miró de Montgròs. Altres tres fonts tingueren, al contrari, un caràcter més modest. Eren la font del carrer Ravalet, la font Xica; la font-abeurador de la plaça de Cap de Creu o la del carrer Llibertat. Fonts molt populars però sense una estètica arquitectònica rellevant. En darrer terme fem esment de dues fonts posteriors: la font de la plaça dels Carros i la "font de ferro", aixecades el 1893 i el 1895 respectivament i amb el comú denominador d'haver esdevingut ambdues sengles donacions testamentaries d' *americanos* de la vila.

Garí dona notícia del pressupostos de les fonts. La de la plaça Miró estava pressupostada en 1400 duros, la de la plaça de les Neus era de 1250 duros i de 800 duros per la font de la plaça del Pou. Veiem alguns detalls individuals de totes elles.

Font de la plaça del Pou:

Font projectada per l'arquitecte Francesc de P. del Villar i construïda l'any 1861. L'obra està dedicada a la memòria de l'arquebisbe Francesc Armanyà i Font (Vilanova i la Geltrú, 1718 -Tarragona, 1803). En aquell emplaçament havia existit en temps pretèrits un pou comunal de la vila que ha donat nom a la plaça. El conjunt és de secció poligonal amb quatre piques i quatre brocs que sobresurten d'unes cares en relleu. A cadascun del frontals hi ha gravat

l'escut de l'arquebisbe.

Com a nota anecdòtica recollim el testimoni de les memòries de Josep Ventosa i Massana que el 7 de juny de 1864 –tres anys després de la inauguració– anotava que en aquesta font hi tingué lloc una sorprenent explosió de gas. El gas acumulat al desaigües de les piques originat per la fuita en unes canonades properes s'inflamà i provocà l'ensurt d'alguns joves que estaven al voltant. Els joves hagueren de donar moltes explicacions i la font hagué de ser reconstruïda en bona part:

A las diez de la noche de este día y en ocasión de que don Ysidro Roset estaba sentado en la puerta de su casa de la Plaza del Pozo tomando el fresco, se acercaron a la fuente que hay en la misma al objeto de beber, algunos jóvenes que salían del Centro Ynstructivo; más habiendo observado el Sr. Roset que del agujero de desagüe salían chispas, dio la voz de alarma y apenas los citados jóvenes hubieranse separado algunos pasos, explotó el gas que procedente de los escapes de las cañerías contiguas habíase ido acumulando en el hueco de dicha fuente monumental. Fue tanta la fuerza explosiva, que la cúpula o remate del monumento, fue arrojada a la altura de casa de Parellada, y el resto de la fuente quedó esparramado por el suelo. Gracias a las declaraciones del Sr. Roset y al haber insertado el periódico *Antorcha* algunos artículos demostrando que el gas puede inflamarse simplemente con el contacto del aire sin necesidad de pegarlo fuego, los indicados jóvenes fueron absueltos; pues se les acusaba de haber metido un fósforo dentro del agujero de desagüe.

La notícia fou recollida pel diari local, però també per alguns mitjans internacionals com el diari francès *La Presse*.

Font de la rambla o del geni

Una nota a la premsa local del 1 de gener de 1861 indicava: "Ha empezado ya la construcción de las fuentes provisionales por la de la plaza de las Nieves ,que se coloca adosada a la pared de la iglesia de S. Antonio. Como cosa provisional se ha procurado hacer lo más económico posible".

Comentava el *Diario* en la seva edició del 10 de gener de 1862: "circula la

noticia de que para San Antonio se trata de celebrar con alguna solemnidad la inauguración de la fuente de la Rambla, última de las acordadas hasta ahora construir".

Situada al capdamunt de la Rambla tocant a la plaça de les Neus. Coneguda per font del genio o del geni, en referència a la figura que l'encapçalava damunt d'un pedestal. Aquesta figura escultòrica era obra d'Andreu Aleu i Teixidor. En paraules del mateix del Villar, es tractava d'una al·legoria "que representa el genio fabril y mercantil de esa población".

Pels apunts del dietari de Jaume Carbonell corresponents al 15 de desembre de 1861 sabem: "Ha llegado la estatua de la fuente de la plaza de las Nieves con el carro de Salvador Huguet y fue colocada el 21 del mismo".

Com s'ha esmentat anteriorment, la seva construcció es va retardar molt al marge de tenir un funcionament força irregular provocat per diferents avaries. La font es posà en funcionament definitivament el 11 de gener de 1862 com indicava el diari de l'endemà.

Així ho testimoniava Jaume Carbonell: "Empezó a funcionar la funete de la plaza de las Nieves es decir, a dar los tres grifos de esta fuente, se dice que el gran surtidor no dará hasta el día de San Antonio Abad".

Seguint amb el dietari esmentat, a l'apunt del 17 de gener hi consta: "Empieza a manar el gran surtidor que sale de la estatua de la fuente de la plaza de las Nieves, que figura el hallazgo del agua al levantar un trabajador una gran roca, según se dice no dará si no los días festivos".

Aquell mateix mes de febrer no sortia aigua per cap de les tres aixetes perquè s'havia glaçat pel fred.

La història, però, no s'acabava aquí. El 24 de setembre de 1862 Carbonell ens diu: "Han sacado la figura de la fuente de la Plaza de las Nieves y llevado a Barcelona a la academia de bellas artes por faltarle algun requisito (segun dicen)".

Quatre dies després ens feia saber que l'estàtua tornava al seu lloc: "ha vuelto a llegar dicha figura al parecer aprobada, ¿tendria ganas de pasearse !".

L'any 1890 i per causes imprecises, la font fou desmuntada del seu emplaçament originari a la part més alta de la rambla i la figura del geni retirada. Aquesta fou traslladada poc després al capdamunt de la cascada del Parc Samà. Més endavant es va pensar en el conjunt escultòric per una futura font a la Plaça Major, just davant de la Casa Papiol, tal com el 3 d'agost de 1966 indicava Salvador Llorach en article al diari local. La font mai s'arribà a construir i la figura restà emmagatzemada durant uns quants anys fins que als anys setanta es va tornar a restituir a la part superior del rocam de la cascada del Parc.

Font de la plaça Miró de Montgròs:

El 18 de gener de 1861 es posà la primera pedra d'aquesta font monumental dedicada a la memòria d'en Josep Antoni Vidal i Pascual, tal com havia deixat registrat al seu testament per estar prop de casa seva.

Es tracta d'un sòlid conjunt geomètric de pedra de secció octogonal amb quatre piques i relleus ornamentals. En un dels seus laterals hi ha la inscripció gravada en marbre del llegat d'en Vidal i Pascual: "Primeramente es mi voluntad consignar la cantidad de 40.000 pesos, para que se inviertan en la construcción del acueducto, en la villa de mi nacimiento Villanueva y Geltrú a fin de que surta de agua viva su vecindario, de cuyo beneficio carece hoy. Codicilo de D. José Antonio Vidal y Pascual. 12 de enero de 1843".

En un lateral de la font hi ha un bust en relleu del seu donant. La font fou projectada, com altres, per Francesc de P. del Villar i Lozano. Fou restaurada posteriorment en els anys 1962 i 1983.

Al marge de la font, aprofitem per indicar que el 11 d'abril de 1876 un acord municipal atorgà el nom de rambla de J. A. Vidal a un tram de la rambla

Tranversal que s'havia iniciat el 1860.

Font del carrer del Ravalet o "Font Xica":

El seu emplaçament al bell mig del barri de la Geltrú, al carrer de Ravalet i fent cantonada amb el de Terrissaires, la convertí en un element força popular. Aquest fet i en tractar-se d'una de les fonts més petites aixecades amb motiu de l'arribada de l'aigua potable aviat afavorí que se la conegués com la "Font Xica".

La font presentava una gran simplicitat estètica. Tenia una alçada aproximada d'un metre i mig amb una pica quadrada de pedra i un únic brollador d'aigua. Al seu lateral esquerre hi havia annex una gran pica-abeurador rectangular de pedra pel bestiar.

Dissortadament, la font desaparegué del mobiliari urbà cap a la meitat del segle XX.

Font de la Plaça de Cap de Creu:

Inaugurada el 18 de gener de 1861, fou la primera de les fonts construïdes amb motiu de l'arribada de l'aigua.

La font lluia en una de les seves cares una placa de marbre amb la següent inscripció commemorativa, segons transcripció feta per Albert Virella a

Imatges de la ciutat ...:

En memoria de la solemne inauguración - de las aguas potables de esta villa - verificada en este sitio - el día 18 de enero de 1861 - presidiendo el acto S.M. la Reyna Isabel II - y su Augusto esposos - y en sus reales nombres - el Exmo. Sr. Gobernador civil de la provincia - D. Ignacio Llasera - y como muestra de gratitud y aprecio - a los patricios D. Cristobal Raventós y Soler - autor y director del acueducto - que conduce dichas aguas - y sus consocios para la construcción del canal - D. Salvador Samá, Marqués de Marianao - y senador del Reyno - D. Juan Samá, D. Pablo Soler y Ballester - D. Pablo Soler y

Morell - D. José Viñals, D. Pelegrín Marqués - D. Manuel Almirall y D. Francisco Musolas - acordó el magnífico Ayuntamiento - erigir este monumento.

Com ressaltà Albert Virella, una placa de marbre "en la més humil de les nostres places i en la més modesta de totes les nostres fonts monumentals".

Efectivament, la font de Cap de Creu mostrava una arquitectura senzilla, semblant a la de la font Xica. En aquest cas, la font presenta una columna prismàtica d'un dos metres d'alçada que recorda la de la plaça del pou. Tres de les seves cares disposaven de piques de pedra amb un broc brollador cadascuna d'elles. A l'altra cara hi tenia un ampli abeurador de pedra pels animals semblant al de la font Xica. La font quedava situada just al vèrtex d'unió dels actuals carrers de Tarragona i Miquel Guansé.

El *Diario* de 6 de gener de 1861 deia: "El Excmo. Sr. Marqués de Alfarrás ha concedido ya el necesario permiso para adosar la fuente interina de la plaza de Capdecreu a las paredes de su casa conocida por la de Portas verdas".

Font del passeig d'Isabel II o de la Marina:

Aquesta font minúscula era la que ,probablement, s'aixecava al lateral dret de la part més baixa de l'actual carrer Llibertat ,aleshores Passeig d'Isabel II, just davant de l'església de mar. Avui, en aquell indret hi ha una petita font de ferro que substitueix a l'originària. Tenia un cos principal molt semblant al de la font Xica, en aquest cas sense el típic abeurador. Disposava d'una única pica de pedra i un sortidor. Funcionà a partir del maig de 1861.

Font de la plaça dels carros:

La font de la plaça dels carros fou projectada per l'arquitecte vilanoví Josep Font i Gumà i dedicada a la memòria de Joaquim Soler i Gustems (1815 - 1891) qui l'any 1891, abans de morir, llegà 15.000 pessetes per a la seva construcció en testament atorgat el 7 de desembre de 1877 davant del notari

Joan Puig i Carsi.

Soler i Gustems havia mort el 11 de juny de 1891 després d'haver fet fortuna a Cuba. Els marmessors del finat hagueren de cuidar de les seves voluntats segons extraiem del lligall 2116 de l'Arxiu Històric Comarcal: "lego a D.Buenaventura Sans y Ferrer otro de mis albaceas la cantidad de quince mil pesetas para que junto con los demás albaceas nombrados y de acuerdo con la Corporación Municipal haga construir una fuente o monumento a mi memoria en la Plaza de Ventosa o sea de la Constitución, de ésta villa, en la que se grabará una inscripción que perpetue la persona que lo ha sufragado...".

També autoritzava a , si no era possible l'emplaçament indicat, aixecar la font en una altre lloc públic, tal com així fou. Des del 1902 la plaça du el nom de Soler i Gustems.

El juny de 1892 s'encarregà l'obra a Josep Font i Gumà, amb l'encàrrec de: "dotar-la por lo menos con tres plumas de agua potable libres de canon u otra carga con destino al consumo público...". De la informació de l'Arxiu Històric manllevem les següents paraules del propi autor del projecte: "debido a lo limitado de su presupuesto hemos adoptado para el mismo una forma de las más simples".

Entre d'altres elements s'utilitzà pedra de Montjuic pel conjunt monumental i calcària nummulítica de Girona per a les piques.

El pressupost total arribà a les 15.000 pessetes, de les quals 6.029,25 corresponien a la compra de l'aigua necessària pel seu funcionament.

La font fou inaugurada el 17 de gener, festivitat de Sant Antoni Abat, de l'any 1893. Soler i Gustems rebia el malnom de *el Cargol* i és amb aquest motiu que en la part superior de les arestes del pilar de secció triangular s'hi poden apreciar uns discrets detalls escultòrics que representen aquest animal de closca. La font és de pedra, de base circular i consta de tres piques i tres

brocs. Com a coronament de la columna ressalta un capitell format per un casc de guerrer i fulles d'acant i els escuts de Catalunya i de Vilanova i la Geltrú.

Carme Huerta i Pere Marsé a "El modernisme en l'arquitectura de Vilanova i la Geltrú" posaren de manifest la importància d'aquest grup escultòric que s'erigia com la primera mostra del moviment modernista a la nostra ciutat: "situada estilísticament dins el Modernisme d'influència medievalista, la font de la Plaça dels Carros té un interès especial a Vilanova perquè inaugura el Modernisme a la ciutat i perquè qualifica el seu projectista com un home que seguia de prop les vicissituds dels corrents artístics"

Albert Virella explica a *Vilanova i la Geltrú. Imatges de la ciutat i de la comarca* editat l'any 1949 que la popularitat de la plaça dels Carros, la seva íntima identificació amb la ciutat, van fer que quan un foraster es quedava definitivament es deia d'ell que: "Ja ha begut aigua de la font de la plaça dels Carros!", com si en aquell abeurament s'amarés d'un profund arrelament a la nostra vila.

La font de ferro:

La darrera font a considerar és la coneguda i també popular "font de ferro". Aquesta font-fanal està situada al mig de la plaça que du el nom del seu donant, Elies Miró i Soler, que morí a Barcelona el 4 de gener de 1891. Havia atorgat testament a l'Havana el 27 de juny de 1884 on indicava: "lego por una sola vez la cantidad de dos mil pesos en oro con destino a levantar una fuente pública". L'obra s'hauria d'iniciar dins dels dos anys posteriors al seu traspàs a la plaça de l'Hospital Vell, confluència dels carrers Major i del Fossar Vell, davant la casa paterna. Per poder materialitzar aquella empresa els hereus tenien contractat un cabal de quatre metres cúbics d'aigua de la Companyia Acueducto Villanovés.

Elias Miró havia nascut a Vilanova i la Geltrú el 1826 i era fill del pilot Anton Miró i Urgellés, i tal com s'esmenta al *Diccionari dels catalans d'Amèrica* conegut a Vilanova com un dels més rics comerciants de la població". Miró es desplaçà a l'Havana cap el 1857 i amb Joan T. Otero crearen la raó Miró y Otero Almacén de Víveres, dedicada a la importació i venda de queviures. Fou un membre actiu de l'associació Beneficència Catalana.

El projecte de font de ferro, signat per l'arquitecte Josep Font i Gumà, és datat del 10 de desembre de 1894 i actuà com a mestre d'obres Josep Salvany. El pressupost fou de 10.088 pessetes, 5.833 de les quals corresponien a la compra de l'aigua necessària i 2.250 a la pròpia font. Fou construïda a la foneria vilanovina El Genio Catalán d'en Francesc Mestres i Serra. El mateix 17 de gener de 1895, dia de la inauguració, un acord del ple municipal va determinar que la plaça on era emplaçada fos batejada amb el nom d'Elies Miró. La donació ha sobrepassat al propi donant i avui l'indret és popularment conegut per la plaça de la Font de Ferro.

La font disposava de tres piques de pedra i tres brocs. Al cos principal s'hi llegeix la inscripció : "Recuerdo legado - por - D. Elias Miró y Soler - a Villanueva y - Geltrú - su patria - 1895".

El pressupost total, segons informació del lligall 2116 de l'Arxiu Històric, pujava a 10.088 pessetes, 5833 de les quals corresponien a la compra de l'aigua.

Altres fonts:

En el darrer quart del segle XIX i ja entrats en el segle XX es construïren altres fonts escampades per la ciutat. La majoria eren fonts de ferro colat de petites dimensions, totes elles molt similars i que semblaven obeir un mateix patró constructiu. El paper de totes aquestes fonts, i també de les altres, esdevingué amb el temps purament testimonial, atès que les conduccions

d'aigua corrent que poc a poc arribaren a cadascun dels habitatges va limitar, afortunadament, les seves funcions inicials.

La manca de qualitat de l'aigua eliminà definitivament el seu propòsit i, avui, resten amb la única vocació ornamental o d'un rentat d'urgència.

Fonts com aquestes les trobàvem o les trobem, subjectes a una important mobilitat, a la plaça de Pau Casals, datada l'any 1881; a la plaça de Cap de Creu, en el mateix indret que la seva predecessora; al capdamunt de la rambla Samà, a la plaça de l'església de mar, al capdamunt de la rambla del Castell, al passeig marítim i molts altres indrets.

La no necessitat de la seva aigua fa que avui moltes d'elles ens passin desapercebudes.

Altres elements monumentals de la vila més contemporanis incorporaren també alguna font com a complement del conjunt. És el cas, com a exemple, de l'obra dels jardins dedicats a Eduard Toldrà al costat del castell de la Geltrú. S'inaugurà el 26 de maig de 1963 després de que un any enrere s'enderroqués el mur de tancament del castell de la Geltrú. Es tracta d'una obra escultòrica de Lluís Montaner i Mollfulleda. Els anys setanta s'hi afegí un relleu de bronze d'Eduard Toldrà de l'escultor Solanic. Prop d'aquella havia existit la font del pati del castell de la Geltrú.

9. LA COMPANYIA DE "L'AIGUA NOVA"

Hem seguit fins aquí la primera arribada d'aigües potables a Vilanova i la Geltrú i els seus elements més significatius: el llegat de Josep A. Vidal i Pascual, l'impuls de Cristòfol Raventós i Soler, l'Aigua Vella i els seus socis, la inauguració de l'Aqüeducte i, finalment, un tomb per les fonts públiques de la vila com a concreció de l'èxit de l'empresa d'abastament.

Ja teníem aigua !. Les coses no serien, però , tant senzilles. La irregularitat dels cabals i una població que creixia decididament cuidarien d'eclipsar ben aviat l'entusiasme desfermat de vilanovins i geltrunencs.

El creixement de la vila es faria notar i entre 1860 i 1880 observem un increment de població de l'ordre del 15%.

Però aquest era un factor més, i ben segur que no era el més important. La sequera i altres imponderables complicaren les previsions més optimistes de servei. La forta sequera de l'estiu de 1864 no fou capaç de garantir els volums d'aigua necessaris i previstos en les condicions del testament de Vidal i Pascual. Cap de les sis fonts disposava d'aigua suficient. Tal com reflexa la documentació del lligall 2112 de l'Arxiu Històric per atenuar el greuge i poder subministrar a les fonts , la societat distribuïdora eliminà del servei a tots els arrendataris amb l'excepció de l'Ajuntament.

Aquesta situació la posava manifest Jaume Carbonell al seu dietari corresponent al 3 de juny d'aquell any: "por causa de la grande escasez de lluvia se empieza a sentir en las fuentes públicas. A primeros de julio, a fin de que el público no notase tanto la falta de agua en las fuentes, cerraron en las casas particulares; en todas aquellas que la tenían arrendada".

El 20 de juliol es va tancar per a tots els arrendataris.

El mateix Cristòfol Raventós denunciava abusos i robatoris il·legals de l'aigua de la xarxa. Tal com exposa Josep Maria Freixa, alguns dels acusats eren els

components de la societat de l'Aqüeducte, però també la fàbrica cotonera de Josep Ferrer i Vidal, la fàbrica de Mar: "Se hablaba también de abusos en el consumo de agua por parte de los componentes de la sociedad del acueducto. A todo ello contestó Raventós con un remitido en el que decía que sólo una parte de las aguas corrían por las cañerías del acueducto, y que si faltaba agua era debido al robo clandestino".

D'altra banda afegia:

Ferrer Vidal, que era deudo de José A. Vidal y además a su fábrica se le atribuían los robos de agua, contestó a Raventós con mucha ponderación, calificando su remitido de poco meditado y dudando de que hubiera merecido la aprobación de sus consocios, una parte de los cuáles Pelegín Marqués Torrents, Juan Samá Martí y Pablo Soler Ballester, habían fallecido (...) Es preciso para defender la empresa de la natural disminución de las aguas por la sequía, entrar en comparaciones siempre odiosas entre Vidal y Raventós ?. Caballerosamente reconocía Ferrer Vidal el talento de Raventós que lo tuvo desde su infancia, pero no su discreción ni el excesivo valor que daba a las hablillas de campanario. Gumá y Ferran defendía también más que al autor del acueducto, al acueducto, del cuál decía que tenía aguas más potables que las de La Habana y Paris.

Acusacions a tercers i arguments de sequera es repetiren per part dels responsables de la companyia.

Així, doncs, la manca d'aigua aviat derivà en retrets i acusacions. Seguim Josep Maria Freixa: "una de las clausulas del convenio firmado entre la sociedad Samá, Raventós y C. los albaceas de J.A.Vidal y el Ayuntamiento, era la de que si en 1866 la sociedad no podia suministrar agua abundante a Villanueva, debia devolver los 35.000 duros recibidos procedentes del donativo de Vidal".

I encara més: "la antigua ojeriza que contra Raventós mantenían sus enemigos, a la que éste respondía siempre con otra no menor, aprovechó la escasez de agua para empequeñecer el esfuerzo profesional y económico de

Raventós, dando todo el mérito al donador de los 35.000 duros y sacando de quicio a aquél cuando se dijo que las fuentes públicas tendrían de cerrarse por falta de agua".

Cap a les darreries de la dècada dels setanta la insuficiència d'aigua era més que evident. A la sequera dels estius calia afegir-hi, com hem dit, el creixement de la població i la sobreexplotació de les capes freàtiques del subsol pels pous de particulars, els regs de les hortes i altres camps de conreu i les indústries, grans consumidores d'aigua per alimentar les màquines de vapor i altres activitats. El consum públic se'n ressentia greument.

Però també hi havia altres factors a tenir en compte: el cabal de l'Aqüeducte era inferior al que s'havia previst i, poc a poc, la població incrementava les mesures higièniques d'acord amb les tesis de l'època que aconsellaven mesures de netedat per combatre moltes malalties.

Aviat el clima d'enfrontament va anar minvant. Seguint encara Josep Maria Freixa: "con el transcurso del tiempo se probó sobradamente que la escasez de agua no debía atribuirse de forma malévol a irregularidades de consumo, sino a lo que proclamaba Ferrer Vidal, es decir, a que la sequía disminuía el caudal, no tan grande como habían predicho los fundadores del acueducto ni suficiente para las necesidades de una población que aumentaba constantemente".

Freixa Olivar conclouïa: "la escasez de agua fue notándose cada verano, com más o menos intensidad, hasta que la necesidad provocó el nacimiento del segundo acueducto".

El creixement de la ciutat i, així doncs, les renovades necessitats d'aigua potable propiciaren l'aparició d'una nova iniciativa per abastir d'aigua la nostra vila.

Poc menys de vint anys després de l'empresa d'en Cristòfol Raventós i els seus col·laboradors, es constituïa la raó social Acueducto Villanovés,

popularment coneguda com l'Aigua Nova, en oposició a la seva predecessora que passaria a ser coneguda per l'Aigua Vella.

L'Acueducto Villanovés fou impulsat pel industrial metal·lúrgic Manuel Tomàs i Bertran. Havia nascut a Vilanova i la Geltrú el 1837 i l'any 1862 fundava un establiment de llaunes i lampisteria ,primer al carrer de Sant Gregori i, posteriorment a la plaça de les Cols. Després s'instal·là al carrer Col·legi, d'on hagué de marxar per culpa de les desagradable emanacions que produïa el seu procés productiu.

El 1864 constituïria una fàbrica de tubs d'acer asfaltat per a tota mena de conduccions. La fàbrica s'instal·laria al capdavall del carrer Codonyat, a l'altra banda del torrent, on entre 1871 i 1875 hi havia estat la Ferreria de Sant Josep, una foneria que tenia el seu origen a Vila-rodona i que s'havia constituït el 1863 sota la raó Karr, Samà i Soler.

El mateix Tomàs es dedicà a elaborar i instal·lar canalitzacions d'aigua. Així, doncs, és perfectament entenedor que tingués especial interès en convertir-se en promotor d'aquella mena de instal·lacions benefactores per la comunitat, però també i molt directament pels seus interessos particulars, en tant que potencial proveïdor de materials. D'altra banda, la proliferació durant el darrer quart de segle XIX, de noves xarxes de distribució d'aigua i gas li atorgaren un ben aprofitat sentit de l'oportunitat.

Com s'ha dit, les matèries primeres i productes elaborats a la fàbrica produïen desagradables emanacions que provocaren més d'un cop el neguit i la protesta dels veïns. Com relata Freixa, des del 1879 es buscava solució: "a las protestas de los vecinos por las emanaciones fetidas de las materias resinosas de la fábrica de tubos de chapa y betún que poseía Manuel Tomás en la calle Membrillo, en la que fundía sustancias resinosas y nauseabundas que empleaba para el enbetunado y asfaltado de tubos".

Tal com assenyala Jordi Nadal en parlar de l'evolució de la metal·lúrgia a

Catalunya: "en el segle XIX, les ciutats tocades per la industrialització han hagut d'establir uns sistemes de canonades nous, capaços de resistir les noves pressions. Abans, els tubs de ceràmica eren suficients. Ara, la força de l'aigua i molt especialment la del gas reclamen uns materials distints, de més consistència. El metall pren el relleu del fang. Les canonades de plom i més encara de ferro esdevenen una especialitat rellevant dins el sector de les construccions metàl·liques".

Els francesos Soujol i Janoir, establerts a Barcelona el 1852, foren els introductors d'aquells nous sistemes a l'estat espanyol.

De fet, tal com posa de manifest Francesc Cabana l'especialitat de Sojoul i Tomàs eren les canonades fabricades amb xapa embetumada sota el que es coneixia com a sistema Chameroy o sistema francès.

Segueix Cabana: "Tomàs va optar també pel mètode francès de la canonada de ferro embetumada, però amb una variació important: utilitzava ferro dolç –acer– galvanitzat, en lloc del ferro colat tradicional. Tomàs obtingué un privilegi de fabricació per aquest sistema en que l'acer era recobert per una pel·lícula de zinc".

Tomàs obtingué privilegi i patent d'un model de canonada d'acer revestida d'una capa de morter asfàltic o quitrà especial que protegia de l'oxidació.

Aquell producte innovador oferia més resistència, era més durador, barat i fàcil d'instal·lar.

I com continuava Jordi Nadal: "des de 1862, Soujol i Janoir han hagut de compartir la parcel·la amb Manuel Tomàs, instal·lat a Vilanova i la Geltrú per a produir-hi un article que sembla calcat del dels francesos".

La rivalitat entre ambdues empreses no fou rellevant atesa la fase incipient del procés i, per tant, l'existència d'un mercat ampli. Les mateixes fonts recalquen que l'any 1878 els socis francesos havien cobert la canalització d'aigua de seixanta cinc ciutats de l'estat. El 1882 la Empresa General de

Conducciones de Agua, nom comercial de l'empresa de Manuel Tomás, havia canalitzat un total de 82 localitats, xifra que cap el 1889 arribava a les 134. Així mateix, al marge de canonades per conduccions d'aigua i gas, Tomàs també fabricava canonades d'acer dolç inoxidable, vàlvules de pas, fonts, registres i altres accessoris, rebent diferents reconeixements en fires i exposicions arreu de l'Estat.

A la propaganda dels seus productes de 1895 assegurava que havia canalitzat 225 poblacions de l'estat espanyol, 600 el 1900 i el 1904 la xifra s'enfilava a més de 1000 poblacions segons les mateixes fonts. La mateixa empresa es presentava com a "empresa general de conducciones de aguas para abastecimiento de poblaciones" y "fábrica de tuberias de hierro inoxidables y toda clase de aparatos para conducción y distribución de aguas".

Es dona la circumstància que la pròpia companyia de Soujol ja havia fet la canalització del primer aqueducte, l'Aigua Vella de Vilanova i la Geltrú el 1861.

Manuel Tomàs i Bertran moria l'any 1885 i la seva vídua Rita Cruells i els seus fills continuaren l'empresa sota la raó de "Fills de Manuel Tomàs" i, posteriorment, com a Tallers Tomàs, indústria que hom coneixeria popularment i fins la seva desaparició a la segona meitat el segle XX per la fàbrica de "cal Tomàs dels canons".

Cabana indica que l'any 1889 el procés de fabricació elaborava 500 metres de canonada diàries. Aquella quantitat arriba als 600 metres diaris cap el 1895, any en que la fàbrica ocupava de l'ordre de 160 treballadors.

Josep Maria Freixa digué de Manuel Tomàs: "alguno de estos menestrales llegó a la burguesía sin necesidad de cruzar el Atlántico. Un ejemplo lo tenemos en Manuel Tomás, que de hojalatero pasó a fabricante de tubos de acero, y más tarde, a constructor del segundo acueducto".

El juliol de 1878 Manuel Tomàs demanà permís a l'Ajuntament vilanoví per

poder construir un sistema de distribució d'aigua amb materials de la seva pròpia fabricació.

Poc després de rebre el permís, el 8 d'abril de 1879 Manuel Tomàs convidava a la corporació municipal a la inauguració oficial de les obres que es faria el proper 14 d'abril a la plaça de la Constitució, actual plaça de la Vila, a partir de les 11 hores del matí amb participació de les autoritats i l'actuació de l'orquestra del mestre Antoni Urgellés.

En aquella sessió, segons informació de l'Arxiu Històric, Manuel Tomàs en nom del Acueducto Villanovés va fer entrega a l'Ajuntament d'un títol de propietat per valor d'una ploma d'aigua per a us de la comunitat i altres dos títols de mitja ploma per a l'Hospital i la Casa d'Empara, respectivament.

Poc temps després d'iniciades les obres del nou Acueducto Villanovés els responsables de l'altra societat competidora, Soler, Raventós i Companyia, presentaven diferents al·legacions contra el nou projecte. Denunciaven que aquells pretenien captar aigua de les mines propietat de l'aqüeducte Príncipe Alfonso. En aquelles circumstàncies, la societat de l'Aigua Vella no podria subministrar el cabal garantit en el llegat d'en Vidal i Pascual. Les cartes acusatòries adreçades a l'Ajuntament es repetirien l'any 1880.

Malgrat els entrebancs, no tant diferents dels que va patir la primera empresa dinou anys abans, el 1880 s'aconseguia portar aigua potable del terme de Santa Oliva a Vilanova i la Geltrú, Cubelles, Sitges, Cunit i Calafell.

Com consta a la memòria inicial del projecte, i com descriu Virella a *Els anys tristos*, la nova empresa havia centrat el seu interès en: "unos ricos y abundantes manantiales situados en la jurisdicción municipal de Santa Oliva y sus inmediaciones". Reculant en el temps, el propi Manuel Tomàs havia escrit l'any 1877: "la población no puede hoy disponer del agua indispensable para sus necesidades, sin duda por haberse ensanchado tanto la villa y, por consiguiente, aumentado el número de sus habitantes".

La nova canalització fou inaugurada el 12 de gener de 1880, beneint-se les noves aigües a la plaça de la Constitució. Dies després es celebrava un tedèum commemoratiu i Manuel Tomàs feia donació al municipi de l'aigua necessària pel reg de la plaça de la Constitució i la Rambla Principal.

Josep Ventosa en les seves memòries ens diu que fou el 1 de gener de 1880 que arribaren les noves aigües: "alumbradas en el Mas Perdut, término de Santa Oliva".

Jaume Carbonell també se'n fa ressò en el seu dietari: "Hoy empieza a manar el agua del Acueducto Villanovés, en un chorro que provisionalmente se ha colocado en la calle de la Economía".

En l'apunt corresponent al 18 de gener, Carbonell afegeix: "Bendición de las aguas del nuevo acueducto, por la mañana las tres orquestas han recorrido la población a las 10, oficio con sermón por el P.P. Llanas enseguida, el Te Deum, y dirigiose el Clero en procesión a la Plaza de la Constitución, han sido bendecidas las nuevas aguas a los acordes de de las músicas y salva. Las Casas Consistoriales y edificios han sido engalanados en varios puntos, se han levantado surtidores".

El cabal aportat per la mina de Santa Oliva era de 2592 metres cúbics diaris, equivalent a 30 litres per segon, tal com concretava Virella al *Villanueva y Geltrú* de 18 de novembre de 1950.

Aquests valors resultaren, però, insuficients a partir dels mesurament fet l'any 1886.

Manuel Tomàs hagué d'afrontar dificultats de tota mena. Aquest fet fou motiu de comentari i ironia per part dels seus contemporanis. Davant les dificultats i la magnitud del projecte que es proposava, Albert Virella deixà anotat que la incredulitat del poble insinuava en to burlesc que en Tomàs portaria l'aigua de Santa Oliva a Vilanova i la Geltrú "en un cistell".

Josep Carbonell s'hi referí el 4 de març de 1967 al setmanari local dient: "De

como un lampista fundó una Compañía”, fent esment de les ironies de que era víctima “el Salvat”, malnom d’en Manuel Tomàs i Bertran.

Així doncs, i com a resposta a la incredulitat popular, quan el 12 de gener de 1880 s’inaugurà la canalització, a la Rambla Principal, al davant del Casino Artesano"(després cinema Diana) s’hi instal·là un templet amb un cistell que recollia l’aigua que sortia d’un brollador artificial. Era la resposta de Tomàs als seus escèptics contemporanis.

Quan Josep Coroleu redactà la seva Història ens diu que fa any i mig que s’iniciaren les obres del Acueducto Villanovés.

Coroleu també en feia defensa:

Pocos manantiales del carácter del que nos ocupa, reúnen tan buenas condiciones de potabilidad como el presente, según queda demostrado en el análisis verificado por reputados químicos (...) En cantidad se obtiene en la presente época 30 litros por segundo y con el minado que se ha de hacer, se espera doblarla (...) Tan abundante y permanente es el manantial, que por pertinaces sequías que se hayan atravesado, jamás se ha notado descenso alguno en las aguas. Las filtraciones por donde salen éstas, generalmente vienen del Norte y entre una capa de medianas arenas calizas.

Per aquelles dates Calafell ja es proveïa del nou projecte. Una infraestructura de vint quilòmetres de galeria hidràulica entre Santa Oliva i Vilanova i la Geltrú que exigia la construcció de 9 túnels i 8 sifons. Per aquelles dates ja estava construït un túnel de 4.050 metres, amb 87 pous de ventilació i extracció, un de vuitanta metres de profunditat i tres dels cinc sifons previstos. Hi havia el propòsit, segons Coroleu, d’acabar les obres en pocs mesos.

L’extensió total de l’aqüeducte era de 29.034, 23 metres des del pou del Mas perdut de Santa Oliva a 22 metres de la riera de Santa Oliva fins a Vilanova i la Geltrú. Les instal·lacions acollien les mines Villanueva, Riteta i Rubia.

Els detalls i descripció de la situació i recorregut de l’aqüeducte queden ben definits a l’escriptura de venda que es va fer el 3 de novembre de 1892 en

favor de Ricard Forga i Puig. Aquelles propietats havien estat donats en hipoteca per la vídua i els fills de Manuel Tomás i Bertran en qualitat d'hereus d'aquest i aplegaven:

En primer lugar, la propiedad de las aguas alumbradas y que se alumbren por medio de pozos, galerías y socavones en el predio Mas Pedut, situado en el término de Santa Oliva y partida llamada Molí del Cañá, en segundo lugar, toda aquella mina de aguas denominada Riteta sita en los términos de Bañeras y Santa Oliva [...]; en tercer lugar, otra mina de aguas denominada Villanovesa, sita en el mismo término de Santa Oliva y partida llamada Mas Perdut [...]; en cuarto lugar, otra mina de aguas denominada Rubia, enclavada en el propio término y sitio que la anterior; en quinto lugar, el Acueducto donde afluyen las aguas alumbradas en los expresados términos y minas, que teniendo su origen en la mencionada heredad Mas Perdut, discurren encauzadas por dicho Acueducto, construido con galería, mina de conducción y tubería asfaltada, con zanja cubierta y atraviesa los términos municipales de Santa Oliva, Bellvey, Calafell y Cunit, y los de Cubellas, Villanueva y Geltrú, San Pedro de Ribas y Sitges, en una extensión longitudinal de unos veinte y nueve kilómetros, abasteciendo con sus aguas las poblaciones de Calafell, Cunit, Cubellas, Villanueva y Geltrú y Sitges; y en sexto y ultimo lugar, el Deposito general repartidor [...] situado en el punto denominado la Collada o Creu de San Gregori.

Manuel Tomàs havia fet construir i pagat el dipòsit de la Collada, en una finca comprada a Elias Miró i Soler el 1879.

Com ja hem dit, des del primer moment Manuel Tomàs hagué d'enfrontar-se als gestors del primer aqüeducte. Un conflicte que perdurà en el temps. Com relata Freixa, aquests presentaren al·legacions a una "petición de una pertencencia minera de aguas subterraneas en la riera de Arbós y en el rio Foix, presentada por Simón Rodriguez en nombre de Manuel Tomás en la provincia de Tarragona y por Ricardo Forga, en la provincia de Barcelona". Aquells entrebancs feien al·lusió a les possibles interferències que la nova canalització ocasionaria al servei donat per l'Aigua Vella. En paraules de Josep Maria Freixa: "la pertencencia de Manuel Tomás era paralela y estaba

situada a cortíssima distancia de donde tomaba el agua y donde arrancaba el acueducto Principe Alfonso".

Tampoc, i seguint la mateixa font, l'Ajuntament semblava mantenir-se neutral en aquell afer: "pareció que los intereses del Ayuntamiento estaban así ligados con el Acueducto Principe Alfonso, y fruto de esta persuasión fue la comunicación que el Municipio dirigió a los Gobernadores de Tarragona y Barcelona para que denegasen la petición de Manuel Tomás".

A Tomás, doncs, se li acumulaven els problemes: queixes dels veïns per les emanacions de la seva fàbrica i oposició de la competència i de l'Ajuntament en el tema de l'aigua.

10. CAL MÉS AIGUA

El setembre de 1881, i com a conseqüència de l'escassetat d'aigua, l'Ajuntament decideix d'adquirir a la societat Acueducto Villanovés el cabal d'aigua suficient per poder aixecar dues fonts públiques més. Per aquest raó, la institució municipal adreçà una carta, dipositada a l'Arxiu Comarcal, a les societats Centro Artesano, Círculo Villanovés i Casino Artesano i a diferents empreses cotoneres de la vila perquè obrissin una subscripció entre els associats i la classe obrera, respectivament, per ajudar a sufragar la iniciativa. El cabal conjunt dels dos aqüeductes era l'any 1886 de 600 metres cúbics diaris.

Degut a la manca era una pràctica habitual eliminar temporalment el servei d'abastament als arrendataris per poder destinar el poc cabal existent únicament als propietaris.

Un problema afegit a la irregularitat del cabal era el deteriorament de les instal·lacions de distribució.

La rivalitat entre les dues companyies de l'Aigua Vella i de l'Aigua Nova beneficià als usuaris consumidors que reberen ofertes de instal·lació i subministrament en condicions molt avantatjoses. Josep Carbonell en article al diari local incidia en aquest tracte patriarcal en benefici del públic però en contra de les pròpies companyies que no tingueren en compte les necessitats d'amortització de les instal·lacions per qüestió de manteniment o ampliació de la xarxa.

El 24 de gener de 1889 el procurador Pau Barbé presentà, en nom i representació de Fèlix Cristòfol Puig i Ferrer, demanda executiva contra els bens que foren de Manuel Tomàs i Bertran, en possessió de la vídua Rita Cruells i Vidal i els fills Manuel, Joan, Ramon i Rita com hereus universals. La demanda es feia en concepte d'un deute reconegut per Manuel Tomàs el

23 de gener de 1885 ,segons es desprèn de l'escriptura de venda del Acueducto Villanovés atorgada a favor de Ricard Forga i Puig pel preu de 646.660 pessetes i autoritzada pel notari Joan Torrents i Higuero amb data de 3 de novembre de 1892.

Per manca de pagament, el jutjat procedí a l'embargament dels bens hipotecats que constituïen el recorregut íntegre i instal·lacions complementàries de l'aqüeducte. Segons es desprèn de l'escriptura les finques embargades es trobaven gravades per una segona hipoteca a favor d'Agustí Forga i Reynard, pare de Ricard Forga i Puig.

El informe pericial de l'enginyer Joan Roca i Serra feia una valoració de les instal·lacions: "estimando los bienes embargados a los herederos de D.Manuel Tomás y Bertran, o sea, el Acueducto Villanovés con todas sus minas, pertenencias, depósitos y servidumbres del mismo, en la cantidad de 969.984,57 pesetas".

El 29 de març de 1890 es procedí a la subasta pública dels bens embargats. Els bens s'adjudicaren a Josep Pollés i Oliver en qualitat d'apoderat de Ricard Forga i Puig, veí de Barcelona, "como mejor y único postor" per 646.660 pessetes, un valor ,en qualsevol cas, superior al deute contret per Manuel Tomàs. La venda definitiva s'efectuà el 26 d'agost de 1891.

Segons Josep Carbonell i Rovira en article al *Villanueva y Geltrú* de 25 de febrer de 1967, cap a l'any 1908 s'hagueren de canviar les canonades del sífó d'entrada a la població, comprovant-se que el diàmetre interior original de 25 centímetres s'havien convertit en uns minsos 5 centímetres com a conseqüència de l'acumulació de calç, fet que també afectava a la qualitat del líquid.

La mateixa font indica que els tubs foren netejats de la calcària i galvanitzats als tallers del propi Manuel Tomàs.

Al respecte de les acusacions i el conflicte entre companyies, sembla provat

que les al·legacions eren prou fonamentades i que, tant els operaris d'una companyia com de l'altra, feien el possible per rebentar les canonades de la competència amb motiu de qualsevol tasca de manteniment o reparació.

Malgrat les deficiències de volum, aquella competència resultà beneficiosa pels usuaris que foren objecte de les millors atencions per part de la companyia que pretenia captar-lo com a nou abonat.

El 30 de juliol de 1913 l'ajuntament advertia a la companyia del Príncep Alfonso que fes bon compliment dels compromisos adquirits. Se l'acusava de perseguir finalitats estrictament lucratives i de no preocupar-se del servei als usuaris. Prova d'això era que, segons el govern municipal, la companyia sobrevalorava les possibilitats del seu aqüeducte, fet que l'havia portat a estendre el servei a les viles veïnes de Sitges i Sant Pere de Ribes, segons dades del lligall 2116 de l'Arxiu.

De manera continuada, any darrera any, entre els mesos de juny i de novembre la sequera es feia notar a tot el terme municipal i territoris veïns.

La falta de formalitat de la companyia va dur a l'ajuntament de Sant Pere de Ribes a renunciar al servei que li oferia l'aqüeducte Príncep Alfonso.

Per pal·liar la situació, l'ajuntament vilanoví va adequar i posar en servei el pou de l'Hospital vell de la seva propietat. També dedicà tres camions-tanc a distribuir aigua en diferents punts de la vila.

Tal com apunta Josep Carbonell, pels volts dels anys 1808 i 1809 Joan Tomàs i Cruells, fill de Manuel Tomàs, va pretendre canalitzar i portar l'aigua del brollador de Les Dous a la riera de Pontons en terme de Torrelles de Foix. Segons sembla les sospites de la població local davant d'aquell intent de transvasament provocaren un veritable aixecament popular que es convertí en llançament de pedres i altres intents d'agressió contra els emprenedors vilanovins que hagueren de fugir cuita-corrents amb automòbil. Tal com comentà el cronista, l'esdeveniment posà de manifest que els

automòbils servien per quelcom més que per passejar.

Joan Tomàs i Cruells havia estat alcalde de Vilanova i la Geltrú, nomenat per Reial Ordre de 1 de juliol de 1899. Aleshores tenia 32 anys i actuava com a gerent de l'empresa familiar i havia estat elegit per la candidatura renovadora. Es dona la circumstància que el seu germà Manuel Tomàs havia resultat elegit primer tinent d'alcalde per la candidatura continuista, segons apunta F.X. Puig Rovira. Manuel era secretari de l'Ajuntament, cap de la formació Unió Republicana i col·laborador del *Diario de Villanueva*.

Joan Tomàs presentà la dimissió com alcalde el 31 de desembre de 1899 amb l'argument d'haver traslladat la residència a Barcelona, i causar baixa en el padró d'habitants. Segons Puig Rovira s'inscriu a Barcelona per poder disposar de motius legals per dimitir com alcalde en un context d'alta conflictivitat de la política local.

A començaments dels anys vint l'aigua continuà presentant problemes de servei, tal com indica Casimir Martí: "l'aigua fou un dels serveis que, per bé que en el subministrament hi prenguessin part dues companyies, mai no va quedar plenament cobert a plena satisfacció dels usuaris".

La sequera tampoc acompanyava: "el anys centrals de la dècada dels vint, caracteritzats per una sequera important, van donar peu a formulació de queixes i a la utilització en grau màxim dels recursos disponibles".

L'Ajuntament hagué de intervenir: "pel mes d'agost de 1923 l'Ajuntament va decidir de proporcionar als veïns aigua no potable, per a la neteja i altres usos domèstics. Va posar en circulació durant el major temps possible aigua pels reguerots de l'arbrat, va situar carros de regar a les places i a les cantonades perquè el públic se'n pogués servir i va extreure aigua del pou de l'Hospital Vell. L'any següent, a mig juliol, Manuel Marquès oferí l'aigua del pou de la seva fàbrica de Sant Joan per a atenuar les escassetats".

Casimir Martí aporta més detalls al voltant dels problemes de servei de la

dècada dels vint. Del començament de l'estiu de 1925 ens diu: "l'Ajuntament publicà un ban en el qual reclamava als veïns informació i que calia presentar en el termini de vuit dies, sobre la quantitat d'aigua que consideraven indispensable per a les seves necessitats durant la setmana i sobre els mitjans que tenien per emmagatzemar-la".

A l'agost la situació es va agreujar i les Companyies hagueren de reduir el servei. Els Tallers Tomàs van facilitar un camió proveït d'una bóta per repartir aigua per les barriades.

El diari es feia ressò d'aquella notícia en la seva edició de 4 d'agost: "hoy hemos visto, aunque de paso, suponiendo que seria cuestión de prueba, la camioneta-cuba que, según nos han dicho, facilita al Ayuntamiento la empresa del Acueducto Villanovés para el reparto de agua a domicilio, conforme se habia dicho". Dos dies després hagueren de rectificar la informació, atès que el vehicle era dels "Tallers Tomàs".

Sobre aquest particular s'hi refereix Casimir Martí citant notes de premsa i assenyalant que a mig agost, en previsió de possibles infeccions massives, l'Ajuntament recordava que l'aigua repartida per les bótes de carros o camions no era potable, i que tampoc no constava que ho fos la de pous particulars, "ya que la mayoría están infectados por filtraciones de pozos negros".

Així mateix, es declarava com a potable l'aigua de les fonts públiques i la dels pous de la fàbrica de la Rambla, la de l'Hospital Vell i la de la fàbrica de Sant Joan. Per la seva part, la fàbrica de gas i la Pirelli instal·laren també canons d'aigua per al servei indiscriminat del públic.

En aquest sentit transcrivim la nota al *Diario* del 30 de juny de 1925: "los Srs. Alegre y Ferrer S. en C. para remediar en lo posible la escasez del primer factor higiénico agua, han establecido una fuente en la calle Pi i Margall (actual avinguda de Francesc Macià), que mana a gran chorro, donde pueden

surtirse gratuitamente los que tengan necesidad de tan indispensable elemento".

I una altra del 14 d'agost: "en la fachada de la fàbrica Pirelli, de la Rambla de la Paz, se está instalando un caño del que manará agua al objeto de que los vecinos de aquella barriada puedan utilizarla para sus usos domesticos de aseo y limpieza".

A l'agost la premsa donava notícia de la reunió entre l'Ajuntament i la Junta Municipal de Sanitat per tractar el tema de l'aigua: "fue informada favorablemente por la Junta de Sanidad una solicitud de Herederos de Soler y C. en la que interesa del Ayuntamiento la utilización del caudal de agua del pozo del Hospital Vell para inyectarlo en la tuberia, y así poder suministrar más agua, especialmente en las fuentes públicas".

L'anàlisi bacteriològic qualificava aquella aigua de "puríssima" i apta pel consum. Sobre el particular es va emetre una concessió provisional i posteriorment s'injectaren de l'ordre de 15.000 litres a l'hora contribuint a atenuar les extremes necessitats actuals, tal com es posava de manifest al diari del 22 d'agost.

Aquell mateix any s'estaven duent a terme al pantà de Foix tasques d'impermeabilització amb recobriments de grava, morter i quitrà. Aquell sistema era més barat que el tradicional d'obrir i reomplir les esquerdes del llit de l'embassament. Tornarem al tema del pantà. Aquelles obres suposaren, tal com indicava el *Diario* del 13 d'agost, la reconstrucció d'un tram del vell aqüeducte que baixava de l'Arboç: "obras que se estan realizando para ultimar la desviación del acueducto que se ha construído en substitución del que viene afectado por el embalse del agua del pantano. Se trata de tres tuneles que tienen en su conjunto 1856 metros de extensión".

El 18 d'agost apareix al diari local un article molt contundent sota el títol de "El problema de las aguas" signat per BOJ, probablement un pseudònim.

Al voltant de l'aigua del pou de l'Hospital deia: "además de ser utilizada en el punto de origen por el vecindario, es recogida por centenares de vecinos en los regajos de las Ramblas".

Allò representava un possible focus de problemes sanitaris. I afegia, no sense dramatisme: "son muchas las familias que se han ausentado de nuestra villa por faltarles agua [...] Si pudieramos contar los litros de agua que suministra la empresa a esta villa y a Sitges, comprobaríamos que no existe tal proporcionalidad, y que esta falta es en contra de nuestra población".

El signant recordava que la companyia tenia la responsabilitat de subministrar 150 plomes d'aigua a Vilanova que havien de rajar per les fonts de Cap de Creu, plaça de les Neus, plaça del Pou, Font Xica, plaça Miró i carrer Llibertat.

L'aigua també era motiu d'anuncis particulars a la premsa que pretenien inflar negocis amb sentit d'oportunitat, a l'estil de: "Aigua de la Font del Bosch, terme de Capellades, es porta a domicili", o "Agua potable: 300 metros diarios garantidos para vender o arrendar, situados en esta población". Normalment eren pous particulars que captaven les aigües freàtiques.

Mentre, i davant la situació de mancances i conflictivitat, les dues companyies prenen posicions.

A començament de 1926 s'iniciaren gestions de l'Acueducto Villanovés – l'Aigua Nova– per ampliar la recaptació d'aigua del brollador de Santa Oliva.

El diari local en la seva edició del 24 d'abril anunciava que la societat Herederos de Soler y Cia –l'Aigua Vella– sol·licitava l'arrendament del cabal de l'aigua de l'Hospital Vell, propietat de la Corporació Municipal.

El mes de juny la nota era la següent: "la Empresa del Acueducto Principe Alfonso ha formalizado contrato para utilizar el agua del pozo de la fábrica

Alegre, Ferrer y Cia al objeto de disponer de mayor caudal para atender a sus compromisos".

Deia Martí: "a finals de juliol de 1926, les fonts públiques subministraven algunes hores diàries d'aigua, sense l'espectacle de les cues d'altres anys".

El mateix autor indicava que l'escassetat de l'aigua agreujava, si calia, el problema de la insuficiència del clavegueram urbà. En aquells anys es repetiren algunes campanyes per promoure la desaparició de pous negres.

L'any 1927 la conflictivitat al voltant del tema de l'aigua guanyà entes quan les companyies del Principe Alfonso i Acueducto Villanovés proposaren incrementar els preus.

A tal efecte es constituí una "Comisión pro consumidores de agua". Aquella comissió permanent substituïa la comissió gestora existent. Seguint el *Diario de Villanueva* sabem que el 7 de gener de 1927 es convocà una reunió al local de l'Ateneu on assistiren els presidents de les següents associacions: Club Ferroviari, La Peña, Cooperativa Palacio del Obrero, Cooperativa Agrícola, Centro Federal, Foment del Treball, Cooperativa Regeneradora, Cambra de la Propietat, Orfeó Vilanoví, Grècia Grogga, Centre Catòlic, Ateneu Villanovés, Sindicat Agrícola, Foment del Ball Popular, Unió Vilanovesa i Pòsit de Pescadors. Es convocà una reunió pública al Teatre Bosc per l'immediat 9 de gener on hi serien la Comissió gestora i un delegat de l'alcaldia.

Vicens Nolla, en representació del Centre Federal assegurà que "durant quatre anys, les Companyies havien abusat de la paciència del poble...".

Altres intervencions suggeriren: "acceptar sólo un 25%, bajo la base de que las Compañias pusieran contadores, único medio para que no cobren el agua que no dan".

La comissió permanent la constituïen: Cristòfol Bernadó, delegat de la Cambra de la Propietat Urbana; J.Guibernat, de la Unió Vilanovesa; Joan

Solà del Sindicat Agrícola; Joan Guibernau, en representació dels propietaris de l'aigua, Vicens Nolla per les Cooperatives i Jaume Albà en nom del Foment del Treball. Segons l'edició del diari de 25 de gener, encara faltava nomenar un delegat en representació de la cooperativa Palacio del Obrero.

Les conclusions de l'Assemblea per dirigir-les a l'alcaldia foren:

1. Les companyies podran incrementar les tarifes d'entre un 25 i un 30 % sobre els preus actuals, sempre i quan es comprometessin a instal·lar comptadors al seu càrrec abans del 31 de desembre;
2. Rescissió de contracte només voluntària per part de l'arrendatari;
3. El pagament de l'aigua es farà per mesos o trimestres vençuts;
4. L'arrendatari tindrà dret a fer pel seu compte rases, escomeses i empalmes sota inspecció de les companyies; i
5. Es redactaran nous contractes d'acord amb una comissió mixta de propietaris i arrendataris amb les companyies.

A mig febrer, i tal com apuntava Casimir Martí, la comissió d'entitats feien arribar una instància al Consell de Ministres on acusaven a les companyies de voler establir uns preus abusius de l'aigua, concretament un increment del 100% per part de l'Acueducto Príncipe Alfonso i un 125% l'Acueducto Villanovés: "no proporcionando el agua arrendada y vendida, por razón de haber efectuado ventas que legalmente no podían, cobrando por anticipado el liquido que no tenían y sin que reintegraran cantidades no servidas, y aprovechandose de la abundancia de lluvias de este invierno".

L'assemblea pro-consumidors d'aigua es tornà a reunir el 20 de febrer al Teatro Artesano per seguir les negociacions que s'estaven fent amb el gerent de l'Acueducto Villanovés. Hi hagué poca concurrència, malgrat les representacions de Calafell o Cubelles. La companyia no estava disposada a baixar el preu fins els 0,35 cèntims el metre cúbic. L'acord parlava de deixar el preu a 0,40 cèntims el metre cúbic durant els anys 1927-1928 i, si passat

aquest període la companyia mantenia els seus compromisos de servei, el preu podria establir-se en 0,50 cèntims el metre cúbic el 1929.

L'estiu de 1928 el govern civil va haver de intervenir per fer de mitjançer entre l'Ajuntament i la companyia de l'Aigua Nova. El 25 d'agost el diari incorporava la nota adreçada pel govern civil a l'alcaldia en resposta a la reclamació prèvia d'aquesta: "que aun pudiendo ser atendibles, en parte, las razones que, fundadas en los trabajos que el Acueducto Villanovés viene realizando para lograr un aumento del caudal de agua, de como disculpa el cierre del agua desde las 16 a las 8 horas, no lo son menos las quejas que produce la Cámara de la Propiedad Urbana, tales como la de la anormalidad en el abastecimiento que ocasiona obturaciones en las entradas de agua a los domicilios".

El govern civil dictaminava que: "independientemente de que por la Empresa, al proceder al cobro del actual trimestre, durante el que se cierra el agua, se haga el oportuno descuento, debe V.S. ordenar a las empresas suministradoras de agua que sin demora alguna y al igual que se viene efectuando en otras poblaciones, se pongan contadores de agua a cuantos vecinos lo soliciten".

11. EL PANTÀ DE FOIX i L'AIGUA A LA COMARCA

Els arguments presentats en els darrers episodis comentats són prou explícits i concloents per entendre que la solució de l'aigua necessitava d'un solució contundent que contribuís a superar els dèficits dels regs dels conreus i el consum domèstic. Vilanova i la Geltrú, la ciutat i les terres del voltant, necessitaven aigua. De feia temps que la solució apuntava cap a la possibilitat d'un embassament al riu Foix.

La iniciativa, però, no era gens senzilla ni clara per a tothom. Podia el Foix assegurar unes reserves d'aigua suficients per a Vilanova i la Geltrú i la comarca ?. El riu Foix disposa d'una conca hidrogràfica poc extensa i alimentada per un territori amb precipitacions modestes. D'altra banda, qui gosaria impulsar una empresa tècnicament complexa i arriscada com la que es pretenia ?.

En un capítol inicial hem parlat de la tradicional sequera que de sempre ha afectat el terme vilanoví.

Una aridesa que a les darreries de segle XVIII feia dir a Jaume Caresmar que al terme vilanoví no s'hi trobava "ni herba pel bestiar". I afegia: "ni tampoco es posible conducirle aguas de rio alguno para que la fecunden".

Un extrem ,aquest, que el temps i els homes es cuidarien de desmentir amb la concreció del nou pantà i altres iniciatives agosarades.

Com esmenta Virella i Bloda en article al *Diari de Vilanova* del 10 d'abril de 1976, la gènesi de la iniciativa es remunta al maig de 1901. Sembla que fou el 23 de maig quan, en el decurs d'un acte d'homenatge a Joan Bofill que havia estat elegit Diputat Provincial, el promotor Pelegrí Ballester va parlar per primer cop de la possibilitat de materialitzar un projecte d'embassament. La mateixa font apunta que en aquells dies el canonge i geòleg Jaume Almera

havia estat a la zona de la masia Xoriguera estudiant un emplaçament adequat per la futura construcció. A les darreries de mes fou l'enginyer aragonès Hermenegildo Gorriá qui elaborà els primers informes favorables després d'inspeccionar el lloc.

El primer projecte, pressupostat en 800.000 pessetes fou presentat al Ministeri d'Obres Públiques per Ballester, l'alcalde Joan Braquer i el diputat Joan Ferrer-Vidal i Soler.

A finals d'octubre es rebé l'autorització oficial i el 15 de novembre es constituí, seguint Virella, la "Sociedad Gestora del Patronato de Villanueva y Geltrú". En aquella primera societat fou nomenat president el diputat Joan Ferrer-Vidal, Artur Ferrer Fernandez com a sots-president, Alfons Vinyals i Francesc Ricart Marrugat com a tresorers i Pelegrí Ballester, Francesc Font i Gumà, Joan Soler i Suau, Francesc Ferrer i Ferret i Joan Braquer. El projecte aviat comptà amb la divulgació entusiasta de Teodor Creus com a president de la Comissió Gestora per a la concessió del pantà, del Sindicat Agrícola Comarcal i de la Comunitat de Regants.

El 1903 es constituí una comissió vilanovina amb la idea de impulsar un embassament per a regar els conreus dels termes de Vilanova, Sant Pere de Ribes, Cubelles, Cunit, i més endavant fer-ho extensiu a Calafell. La superfície representava unes 2.300 Ha. La comissió era encapçalada per l'alcalde Milà com a president honorari, Teodor Creus com a president, Artur Ferret de sots-president i altres promotors o beneficiaris com Pelegrí Ballester, l'autèntic impulsor i ànima de la idea, Francesc Ricart o Joan Soler. Segons Josep Carbonell a la reunió preliminar de 6 de setembre de 1903 hi assistiren propietaris pagesos de Vilanova i la Geltrú, Ribes, Cubelles i Cunit. Aleshores, seguint la memòria del projecte de l'empresa publicada el 16 de juliol de 1905, es constituí també un comitè especial d'administració i conservació de les obres que esdevingué el més remot precedent de la

Comunitat de Regants. No serà fins el 24 de setembre de 1906 que per R.O. s'aprovà el reglament de la Comunitat de Regants. Aquesta es constituí com a tal el mes de febrer de 1907.

Pelegrí Ballester i Marquès, promotor del projecte, havia nascut a Vilanova i la Geltrú el 27 de setembre de 1857 i moriria a l'Argentina el 1919.

Fou també ell qui va contactar amb l'enginyer principal del projecte Hermenegildo Gorriá. El projecte d'obres i règim de gestió era aprovat a Madrid el 30 de setembre de 1909 i el pressupost pujava a 1.785.896,03 pessetes.

Les obres d'excavació s'iniciaren cap el 1910 i la construcció no s'acabaria fins el 1928, donant fe de les dificultats i contratemps que s'hagueren de superar.

El 10 de novembre de 1912 el ministre de Foment Miguel Villanueva posava oficialment la primera pedra del futur Pantà de Foix. La cubeta o llit de l'embassament tindria una llargada de 4550 metres aproximadament i una amplada mitja de 170 metres. Així mateix, tindria una capacitat de poc més de set milions de metres cúbics. El cost pressupostat de les obres pujava a poc més de 2.800.000 pessetes.

Altres fonts apunten que la capacitat era de 6.250.000 m³ i que s'aprofitava una conca amb una superfície aproximada de 580 km². El mur de contenció tindria una altura de 32 metres i una longitud de 125 metres i el conjunt s'alimentaria amb un cabal de 2.000 litres per segon.

A les dificultats pròpies de l'execució de les obres calgué afegir-hi uns resultats no sempre afalagadors derivats de les característiques pròpies del terreny. El pantà de Foix ben bé podria presentar-se com un evident exemple de mala planificació tècnica. En un primer estadi, doncs, podríem parlar d'un projecte tècnicament fracassat. Fos per la manca d'estudis previs rigorosos o be per una política de inversions precipitada i poc meticulosa, l'obra

hidràulica s'executà en uns terrenys no aptes per aquella finalitat. La porositat excessiva del terreny, una formació calcària del cretaci superior, i la natura geològica del sòl indicaren ben aviat que calia refer alguns del plantejaments tècnics inicials.

Altres fonts han indicat que els compromisos polítics adquirits per algunes persones, assenyalant el paper preeminent de Bertran i Musitu com avalador del projecte, prioritzaria amb rapidesa l'execució de l'obra sense considerar alguns aspectes tècnics essencials. Les pèrdues de capacitat per filtracions forcaren a corregir l'alçada de la presa fins als 32 metres.

Així mateix, i segons el projecte revisat l'any 1919, s'hagué d'impermeabilitzar la cubeta de l'embassament taponant un bon nombre de coves i cavitats, algunes d'elles amb un cert interès arqueològic. L'any 1926 es feren diverses proves de filtració metre les obres restaven aturades fins tenir garanties d'una adequada estanqueïtat.

En definitiva, actuacions totes elles que incrementaven el cost de l'operació i que únicament atenuaven els efectes a corregir.

Es pretenia així poder assegurar un volum aproximat de sis milions de metres cúbics.

Les filtracions del pantà s'han avaluat en uns 28.000 metres cúbics diaris, equivalents als 325 litres per segon o, dit d'una altra manera, un volum equivalent a 1,6 vegades la seva pròpia capacitat segons dades aportades pel geòleg i geògraf Lluís Soler i Sabarís.

El mateix autor constata uns resultats experimentals prou il·lustratius. Les mesures fetes en diferents punts del trajecte confirmaven que els 30 litres per segon calculats en un primer punt de control es reduïen a 5 litres per segon en la darrera de les fites de referència. Fins i tot, en un moment de molta mancança, la companyia Gran Acueducto es va plantejar seriosament la captació de les aigües filtrades i perdudes al subsòl del pantà, tal com

assegurava Josep Carbonell al *Villanueva y Geltrú* del 11 de març de 1967. Aquestes pèrdues, però, s'anaren limitant amb el temps degut a la gran quantitat de llots dipositats a la part inferior que feien de taponant natural. Malgrat les deficiències observades, el pantà ha tingut defensors apassionats. Veiem el que deia un informa que sobre el pantà es troba dipositat a l'arxiu de Joan Gibert i Clos: "amb tot, qui dubta de l'eficàcia econòmica d'aquest pantà, tot i ésser indubtablement un dels de menor rendiment econòmic de Catalunya ?. Per costosa que hagi estat l'obra, per equivocacions que s'hi poden haver comés i per reduïda que sigui la zona regable ningú pot dubtar de la revalorització enorme que experimentaran aquells terrenys i finques, revalorització sense proporció amb el cost del pantà".

Al costat d'aquestes deficiències tècniques s'hi afegiren altres factors no menys polèmics: incompliment dels terminis de l'obra, incompliment de les contribucions previstes per les administracions i incompliment també de les quantitats pressupostades.

El projecte afectava també altres interessos. El 8 de setembre de 1924 l'alcalde de Castellet i la Gornal Sebastià Figueras exposava amb preocupació que amb la imminència de la inundació del pantà desapareixeria la font de l'Alsina, tal com constata una carta dipositada a l'Arxiu Històric. Una doll que des de molt antic havia subministrat d'aigua els nuclis de Castellet i de Torrelletes. El nou projecte va obligar també a desviar el camí de Castellet a Clariana.

El pantà de Foix quedà enllestit l'any 1929. Els canals i recs de distribució, amb una longitud total de 24 quilòmetres, no s'acabaren fins l'any 1935.

Josep Carbonell, en un article al diari local de 8 de juliol de 1967 posava en coneixement el projecte de construcció d'un nou pantà aigües amunt de l'actual amb el doble de capacitat. D'altra banda, però, feia una defensa de l'actual pantà: "He oido muchas frases despectivas para el Pantano, y ahora

resulta que gracias a él, Villanueva tiene agua que estaba destinada para regar las tierras y es aprovechada para el abastecimiento de la población".

Atès el limitat cabal del Foix i la seva incapacitat per omplir regularment l'embassament, als anys cinquanta i tal com recull Carbonell en article de 30 de maig de 1953 ell mateix proposà de construir un canal que aportés les aigües sobreres del riu Anoia. Aquell excedent permetria d'omplir el pantà, augmentar la zona de rec i desviar part de l'aigua que arribava al riu Llobregat i que periòdicament provocava inundacions.

El juny de 1925 tingué lloc, tal com es posa de manifest al *Diario de Villanueva*, una reunió de la Junta General de la Comunitat de regants del pantà de Foix al castell de la Geltrú sota la presidència d'Artur Ferret Fernandez amb la presència de Frederic Travé com a president del Sindicat de Regants i l'enginyer-director de les obres Enrique Gonzalez Granda. Aquest darrer proposà diferents mesures tècniques per aconseguir la impermeabilització del llit de l'embassament. Artur Ferret mostrà les seves esperances en les solucions apuntades tot argumentant que l'obra s'havia convertir en imprescindible: "actualmente su trascendencia de pone más de relieve, si cabe, ante la perspectiva de la definitiva ruina de la viticultura patria".

L'explicació era que fins aleshores les crisi es frenaven amb un increment del preu del vi. En aquells moments la desvalorització de la vinya era total i definitiva i per tant calia reconvertir i transformar les terres de secà en hortes i nous conreus de reg.

Les dificultats econòmiques que travessà la pròpia empresa administradora de l'embassament provocaren que el 1935 la Comisión Hidrográfica del Pirineo Oriental confisqués el pantà i les obres de rec per incompliment de pagament de la Comunitat de Regants. La situació no es normalitzà fins l'any 1947. Fem-ne una mica d'història de la ma dels articles que Josep Carbonell i Rovira va escriure el 1953 i el 1967 al *Villanueva y Geltrú*.

El pantà de Foix tenia en el seu origen unes condicions de construcció i règim d'exploració idèntiques a les que tenia el pantà de Riudecanyes. Les condicions quedaven explicitades en el R.D. de 30 de setembre de 1909. Tal com diu Carbonell, l'Estat avançava el 50% de l'import de les obres corresponents al mur de contenció i canals principals a fons perdut, a canvi del augment que tenien les terres en passar de conreus de secà a regadiu i a les que, per tant, s'hi aplicava una contribució més elevada. El 40 % de les obres era també avançat per l'Estat amb la condició de reintegrar la quantitat en un termini de 25 anys a comptar de l'any següent de l'acabament de les obres i pagant un interès equivalent del 1,5 %. El 10% de l'import total de l'obra i les despeses administratives i de direcció eren desemborsat pels regants o usuaris a mida que s'avançaven les obres. Inicialment s'emeteren 3.000 accions amb un valor nominal de 100 pessetes que s'hagueren d'ampliar fins a 6.000 com a conseqüència de l'encariment dels materials i les modificacions pressupostàries per incrementar la capacitat del pantà.

El desembre de 1935 l'Estat confiscà el pantà, anul·lant el valor de les 6.000 accions de 100 pessetes nominals en mans dels usuaris i regants. Com deixà clar Josep Carbonell en article al diari local el 23 de maig de 1953: "la Comunidad de Regantes cumplió estrictamente lo pactado (artículo 11 del R.D. de 30.09.1909), pero el Estado que había de terminar el Pantano en el plazo de 4 años no lo terminó hasta transcurridos 26 años, con lo que los gastos de administración de la Comunidad consumieron buena parte del capital suscrito [...]".

El 1935, doncs, la Comunitat era deutora de l'Estat i, en virtut de l'article 19 del R.D. de setembre de 1909, aquell havia de fer-se càrrec de l'exploració de l'embassament. A la Comunitat només li quedaven les opcions de pagar l'elevat preu de les accions o bé deixar-se confiscar l'obra.

Com deia Carbonell: "la Comunidad no hizo ningún esfuerzo para evitar la

incautación, y ésta tuvo lugar el 23 de diciembre de 1935", tal com ja havia disposat el sots-secretari del Ministeri d'Obres Públiques el 9 de novembre.

L'Estat procedí a donar l'obra per acabada, de manera que la Comunitat havia de començar a reemborsar el capital avançat i els interessos segons els termes acordats. D'altra banda, la Comunitat no podia pagar perquè no estaven construïts es canals de la xarxa de distribució i per tant no es podia regar. Aleshores, l'Estat procedí a la construcció d'alguns dels canals principals. Com apuntava Carbonell, el 30 de maig de 1953 i en virtut d'una resolució de desembre de 1946 la Dirección General de Obras Hidráulicas ordenà a la Jefatura de Aguas de la Confederación Hidrográfica del Pirineo Oriental de constituir una nova Comunitat i liquidar el deute total dels regants amb l'Estat, uns preceptes que l'any 1953 encara no s'havien complert.

El mateix Josep Carbonell, en article datat el 9 d'octubre de 1943 incidia en la poca atenció que una obra de la importància del pantà havia merescut pels vilanovins. Ho feia així: "en este momento, se llega a la conclusión de que a pesar de ser una obra de inmensa importancia para Villanueva y su comarca, los villanoveses no sienten por ella el amor y el afán que se merece".

Com a exemple exposava la confiscació de 1935 o el fet de bona part de les terres de la zona de influència dels recs del pantà continuaven dedicades a conreus de secà com el blat i altres cereals. Amb una altra mena de conreus es podrien aprofitar més collites i rendibilitzar els cicles productius.

D'altra banda, Carbonell incidia en la desídia demostrada per agilitzar l'organització i l'activitat de la Comunitat posterior a la guerra civil. Ho feia en aquests termes: "también es una obra del desamor a esa obra, el hecho de que al ser liberada Villanueva de las hordas rojas no se organizara de nuevo la Comunidad de Regantes del pantano de Foix, y sólo hasta hace muy poco tiempo no se han realizado gestiones en este sentido".

De fet, l'anul·lació de les accions en propietat de la Comunitat a partir de la confiscació del pantà, van suposar que l'explotació de l'empresa per part d'aquella es convertís en un mal negoci, atès que, com deia Carbonell, "hoy se puede regar sin necesidad de ser poseedor de acciones [...]".

La pluviometria poc constant i el irregular nivell de l'embassament han provocat un continuat dèficit d'aigua.

L'any 1967, quan la manca d'aigua es convertí en un problema de primer ordre, la Confederación Hidrográfica del Pirineo Oriental apostava, tal com ja hem esmentat anteriorment, per la construcció d'un nou pantà prop de l'actual tot canalitzant l'aigua del riu Ebre.

Així mateix, l'any 1973 el Consejo Económico Sindical de Villanueva y Geltrú y comarca es va plantejar la possibilitat de fer arribar l'aigua del Pantà d'Oliana. Ambdues opcions no varen prosperar.

Hem anat veient com moltes de les iniciatives que s'emprenien per portar l'aigua potable a Vilanova i la Geltrú eren extensives a altres municipis de la comarca i, fins i tot, a comarques adjacents. Es comprensible que qualsevol d'aquelles empreses i la complexitat de les infraestructures tinguessin l'objectiu de beneficiar una extensa àrea de territori.

L'impacte de l'obra i conseqüències del pantà de Foix en termes comarcals també es prou eloqüent d'aquesta unitat territorial al voltant de l'abastament d'aigua. Un caràcter supramunicipal que ha perdurat fins els nostres dies. Fem un repàs de les singularitats locals més rellevants de la comarca. Tal vegada, sigui el cas de Sant Pere de Ribes un dels més significatius, i també més estudiats. De l'aigua a Sant Pere de Ribes en tenim l'estudi de Xavier Miret que es publicà el 1999 en commemoració dels setanta-cinc anys d'història d'Aigües de Sant Pere de Ribes. No obstant això, de temps més pretèrits, el subministrament d'aigua a Ribes va anar estretament lligat a les companyies vilanovines: "el 26 de gener de 1905 es va inaugurar el servei

amb un sortidor situat a la plaça de la Puríssima Concepció (avui de la Font): la portada d'aigua potable per a l'abastament de la població a Ribes havia deixat de ser un somni. L'empresa Príncipe Alfonso va ser la responsable construint un dipòsit prop de Can Martí i canonades de conducció, fabricades per la casa Tomàs de Vilanova, que duïen l'aigua des de Vilanova i la Geltrú cap a Ribes".

També hi calen altres consideracions: "el 1906 s'instal·la la font monumental projectada de franc per l'arquitecte Josep Font i Gumà, a l'indret on s'havia fet un any abans la inauguració".

Miret posa de manifest que a primeries de segle es valorà un projecte d'embassament a la riera de Begues, en terme d'Olivella. El projecte es revifà el 1922 coincidint amb la construcció del pantà de Foix.

Les mancances de servei que s'agreujaren a la dècada dels anys vint, tal com ja s'ha verificat en el cas de Vilanova i la Geltrú, posaren contra les cordes la companyia de l'aigua i es posaren les bases per constituir una societat pròpia: "el primer pas va ser un escrit de queixa a la companyia Acueducto Príncipe Alfonso el maig de 1923 [...] Es feia referència al descontentament de Ribes en creure's víctima d'una desconsideració per l'augment dels costos de l'arrendament de l'aigua i per haver-se quedat sense servei la font pública del Palou [...] Malgrat el pèssim servei de la companyia, aquesta cobrava el subministrament amb mesos d'anticipació".

La resposta de la companyia no fou més que un plec d'excuses sense voluntat de solució.

Així, el 9 d'abril de 1924 es formalitzava davant de notari la creació de la societat anònima Aguas de San Pere de Ribas, S.A. amb un capital social de 100.0000 pessetes, representat per 200 accions de 500 pessetes. El 26 de gener de 1925 tingué lloc la inauguració del servei d'aigües públiques.

Mentre, el subministrament d'aigua potable a Sitges arriba de bracet del

projecte endegat per Manuel Tomàs a Vilanova i la Geltrú i la companyia de l'Aigua Nova.

Com afirma Emerencià Roig: "fins a l'any 1882 la població no compta amb bones aigües per al consum".

El consum majoritari provenia de pous i aqüífers particulars. Finalment, s'aconseguí fer arribar l'aigua de Santa Oliva amb l'impuls de l'Ajuntament i les subscripcions públiques: "Després d'obtenir el capital necessari, l'Ajuntament entrà en contacte amb Manuel Tomàs, veí de Vilanova. Després de moltes gestions i tràmits, i d'haver vençut moltes dificultats, es pogué aconseguir el permís per canalitzar l'aigua de Santa Oliva a Sitges".

La nova canalització s'inaugurà el 1 de gener de 1882.

A Cubelles, l'aigua també arribà de la mà de l'empresa de Manuel Tomàs quan canalitzà l'aigua de Santa Oliva. Fou l'any 1880, en que l'*americano* Joan Pedro i Roig (Cubelles, 1830 - Alta mar, 1890) , que havia fet fortuna com a comerciant a Amèrica, va fer construir la font del carrer Major i la del carrer de Sant Antoni. Ambdues esdevindrien les obres més emblemàtiques d'aquella empresa i, avui, la primera n'és un recordatori de primera magnitud.

12. EL CONFLICTE DE L'AIGUA

Aprofitem un incís per verificar el seguiment i l'evolució de les diferents raons socials i registre de matrícula de les companyies subministradores d'aigua al llarg de la primera meitat del segle XX, segons dades extretes de la matrícula industrial.

Es de constatar que fins l'any 1912 cap de les dues companyies apareixen al registre de la matrícula.

A començaments de segle la companyia Acueducto Príncipe Alfonso –l'Aigua Vella–, tenia la seu social al carrer de Sant Gervasi. El 1912 ja apareix amb la denominació de Herederos de Soler y C.. L'any següent la seu passaria al carrer de Pàdua on hi seria fins el 1921, any en que s'estableix a la Rambla Principal ja amb la raó de Sucesores de Soler y C. El juliol de 1931 la companyia assumeix la denominació de Gran Acueducto, S.A.

Per la seva part, la companyia de l'Acueducto Villanovés –l'Aigua Nova–, tingué la seu social al carrer Llibertat fins l'any 1936. El 1912 l'empresa estava sota la raó social de Ricard Forgas fins que el 18 de juliol de 1919, tal com esmenta Virella, l'empresa es constituí en societat anònima sota la raó Acueducto Villanovés, S.A. L'any 1947 la seu social passa a la rambla Principal, el 1949 al carrer Llibertat, el 1950 al carrer Codonyat i el 1952 a la rambla Principal.

De la resposta de l'Ajuntament vilanoví al qüestionari de l'assessoria d'administració local de la Generalitat de Catalunya del 9 de juny de 1932 i dipositada a l'Arxiu Històric Comarcal, podem extreure algunes dades del servei d'aigua.

Per aquelles dates, l'Acueducto Villanovés, S.A. subministrava un cabal d'entre 1.500 i 2.000 metres cúbics diaris. La distància del pou a la ciutat era de 23.500 metres amb un dipòsit regulador de 8.000 metres cúbics. La xarxa

de distribució urbana comptava aleshores amb una longitud de 10.000 metres.

De l'empresa competidora Gran Acueducto, S.A., les dades consignades aporten un cabal de 1.500 metres cúbics diaris, una distància del pou principal de 17.000 metres i una xarxa de subministrament urbana de 12.000 metres.

Anotem com a complement que en aquelles dates la xarxa de clavegueram urbana tenia una longitud de 17.200 metres.

Com ja s'ha esmentat anteriorment, malgrat la simultaneïtat de dues companyies d'abastament, els problemes de subministrament continuaven existint. Quan no era problema de volums ho era de qualitat. S'intuïa que el tema de l'aigua podia esdevenir un mal endèmic per vilanovins i geltrunencs. La vila continuava creixent i les necessitats d'aigua es feien més i més importants.

Durant el primer quart del segle XX foren constants les aportacions d'aigua de diferents fàbriques de la vila que contribuïen a atenuar les mancances.

Dades extretes de la contribució industrial de l'any 1950, ens indiquen que la societat Gran Acueducto, domiciliada aleshores a la rambla Principal, declarava 205.500 metres cúbics. Així mateix, l'Acueducto Villanovés, amb seu al carrer Codonyat, registrava un volum de 262.500 metres cúbics.

Finalment, es produí la fusió d'ambdues companyies amb el resultat d'una única empresa de distribució sota la raó social de Gran Acueducto, S.A.

Les dècades dels anys cinquanta i seixanta tindrien el problema de l'aigua com a denominador comú. L'aigua seria un dels principals maldecaps dels dirigents locals i sobretot de la sofrida ciutadania. El neguit dels usuaris i la impotència de l'empresa subministradora i de l'administració per solucionar el problema es convertiren en l'eix principal dels temes d'interès local. El dèficit d'un element de primera necessitat com l'aigua contradeïa les

consignes entusiastes del gestors del règim que proclamaven les excel·lències de l'expansió econòmica i els "planes de desarrollo".

En un estadi més quotidià, el no tenir aigua era punt prioritari dins l'escala domèstica. L'aigua, fou en definitiva un factor important d'erosió de la credibilitat del gestors del *Movimiento*. Quan els seus representants a nivell local es feren càrrec del problema ho feren tard i malament.

La problemàtica de l'aigua va forçar la reunió d'una comissió municipal amb el ministre d'obres públiques, aprofitant la visita que aquest va fer a Barcelona el 8 de març de 1952. El diari local, sota el títol de "El problema del Agua", es feia ressò en la seva edició del 15 de març de l'audiència que el ministre Conde de Vallellano havia concedit als representants de Vilanova i la Geltrú, Vilafranca del Penedès i Sitges: "por lo que a Villanueva respecta, previniendo el inmediato futuro de un engrandecimiento provocado por la construcción del Puerto y la inminente electrificación de la línea férrea, hace tiempo que las Autoridades de las tres poblaciones citadas estan trabajando en un plan cuya finalidad es procurar un suministro conjunto y abundante de aguas".

El ministre instà als tècnics de la Confederación Hidrográfica del Pirineo Oriental a estudiar una solució adequada al conflicte.

El malestar de vilanovins i geltrunencs s'agreujava més encara amb motiu de les repetides pujades de tarifa per part de la companyia Acueducto Villanovés. El mateix Ajuntament aviat es mostrà públicament en desacord amb el comportament i gestió de la companyia de l'aigua.

El subministrament d'aigua fou durant molt, massa temps, una malaltia arrelada en la resignada societat vilanovina. La resignació, però, no trigaria a esclatar.

Arribada la temporada estiuenca, per poder mantenir el subministrament d'aigua al sector marítim i en conseqüència a la migrada colònia turística de

la vila, es reduïa la disponibilitat de volum per la resta de la població.

Aquest fet, les tarifes i d'altres circumstàncies minaren la paciència de la gent i de moltes mestresses de casa tipus de fer cues a les fonts públiques amb galledes, cossis i garrafes.

Amb el creixement indiscriminat de barris extrems, mal planificats i sense els serveis essencials: Esmeralda, Sant Joan, Tacó, Armanyà ..., el tema de l'aigua s'agreuja encara més.

El conjunt de fets possibilitaren l'aparició de segments tímidament contestataris que exigien una posició més contundent del govern municipal. Una actitud ferma que acabés d'una vegada per totes amb els abusos de la companyia de l'aigua i amb la picaresca del sector.

El conflicte motivà que, un cop més, el govern civil intervingués per censurar tant l'actitud de la companyia com la de l'Ajuntament. Així ho presenta Antonio Francisco Canales a *Passatgers de la mateixa barca*: "un problema bàsic i tradicional com el proveïment d'aigua a la localitat, motivà, en la primera meitat dels seixantes, en agreujar-se a causa del fort creixement demogràfic, informes del govern civil censurant la solució municipal de desviament de les aigües destinades a l'ús agrícola del Pantà de Foix i diverses denúncies de veïns, una d'elles dirigides al cap d'Estat".

Sobre aquest particular transcrivim les notes aportades per Canales, provinents del fons del Govern Civil i que en el seu moment foren consultats a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. El trasllat d'aquest darrer organisme a una nova seu va fer que aquell fons documental tornés al Govern Civil on, ara per ara, no està disponible.

D'una "Nota informativa sobre el abastecimiento de aguas de Villanueva y Geltrú" emesa pel Govern Civil de Barcelona el 13 de juliol de 1962 s'extreu: "esta forma de resolver el problema de las crecientes necesidades de agua no es la adecuada, por cuanto es inexcusable obligación de la empresa

suministradora mantener en perfecto estado sus captaciones y redes de conducción y distribución [...]”.

L'any 1965 tingué lloc una insòlita protesta. Fou, tal vegada, una de les primeres accions de denúncia popular en plena Dictadura. S'ha conegut com “la manifestació de les galledes” i fou protagonitzada per un grup de mestresses de casa.

Com digué Antonio Francisco Canales, fou un episodi: "que col·locava la Guàrdia Civil i, per primera vegada, Ferrer Pi en una situació que els desbordava".

La manifestació de les galledes del 24 de setembre de 1965 fou recollida per Sixte Moral i Ramon Farré en el llibre *Malgrat tot avançàvem*.

Com digueren els seus autors: "La manca d'aigua fou el pitjor mal que patí Vilanova i la Geltrú a la dècada dels anys 60. Qui no va fer cua aquells anys en una font per poder omplir una galleda o un cossi amb el qual netejar o fer el menjar?".

Aquella situació generà mostres denunciatives de picaresca i especulació: "alguns lampistes es van cansar d'enganyar als clients tot instal·lant preses que per res servien o bombes que xuclaven més aigua de la permesa. Tot això amb el vist i plau de la Companyia Municipal d'Aigües i del mateix Ajuntament".

Com deien els autors, als mesos d'estiu la Companyia desviava l'aigua cap a la zona marítima "per quedar bé amb els turistes".

Així, doncs, "les fonts es convertiren en un Parlament en el qual es discutia i criticava la inoperància de l'Ajuntament de solucionar un problema del poble".

El 24 de setembre de 1965 amb un llançament d'octavetes es convocava a una manifestació amb galledes a partir de les dotze del migdia. La situació límit mobilitzà algunes mestresses de casa com a primeres afectades pel

conflicte, i perquè, en el context del moment, la participació dels homes podia suposar la pèrdua directe del lloc de treball. Com deien els autors del text: "les possibilitats de trobar feina en aquelles circumstàncies eren molt reduïdes".

Davant d'aquella circumstància inèdita la guàrdia civil ocupà el centre de la població obstaculitzant la lliure mobilitat de les potencials manifestants.

En aquell episodi reivindicatiu i singular foren detingudes tres de les dones participants, que es negaren a signar les declaracions i a les que, posades en llibertat al cap d'unes hores, els fou aplicada una multa del Govern Civil de cinc mil pessetes.

Tal com consideraren els autors que recolliren aquest fet, la poca participació ciutadana fou compensada per la important col·laboració econòmica que reberen les persones sancionades.

Així doncs, el tema de l'aigua es convertí en motiu de protesta popular, de pressió cap unes autoritats locals, sovint massa distants davant els temes més quotidians que afectaven la població.

L'efecte de pèrdua de confiança de la població envers les autoritats municipals fou més que palpable i un precedent que motivà altres segments de la ciutadania.

Sí bé es cert que el problema de l'aigua afectava en aquella època a moltes altres poblacions, especialment les costaneres, la nostra, territori secularment sec i mancat de recursos hídrics propis, fou una de les que més en va patir la mancança.

Aquest plantejament contundent el recollien l'any 1967 les conclusions del I Consejo Económico Sindical Comarcal, on s'hi deia: "el principal problema que tiene planteado Villanueva y su comarca es la del suministro insuficiente de agua, problema que condiciona todo su desarrollo social y económico".

El mateix argument es recollia en un altra apartat de les mateixes

conclusions: "el servicio de suministro público de agua es de una gravedad tal, por su deficiente funcionamiento, que debe anteponerse su examen a cualquiera otro del resto de los problemas que presenta la ciudad de Villanueva".

En aquesta línia era fora de dubte el seu caràcter prioritari: "El servicio del suministro público de agua es de una gravedad tal, por su deficiente funcionamiento que debe anteponerse su exámen a cualquier otro del resto de los problemas que presenta la ciudad de Villanueva".

En tot aquest afer, i tal com ja s'ha avançat, hi tingué un paper protagonista l'alcalde de l'època Antonio Ferrer Pi.

Ell mateix rememorava el 1997 alguns aspectes d'aquell conflicte en entrevista que li feia Josep Maria Ràfols pel llibre *Sis alcaldes de Vilanova i la Geltrú*. Aquestes eren algunes de les respostes: "—Home, el problema de l'aigua a Vilanova hi va ser molt de temps. Jo aquest, naturalment, el coneixia molt perquè hi havia dos aqüeductes a Vilanova. El Gran Acueducto, del qual el meu pare i el meu oncle n'havien estat gerents, i després l'altre aqüeducte, que era del Manuel Tomàs, el Villanovés que en deien. Vull dir que jo aquest problema l'he viscut, l'he viscut bastant el problema de l'aigua. Aquest sí que no era fàcil [...]. És clar, la gent sí necessita aigua, vol aigua, no vol discursos".

En ser preguntat pel periodista pels problemes de l'aigua del pantà, les desviacions, queixes i querelles que es van produir, o la posició del Govern Civil, Ferrer Pi contestà: "—No. Hi va haver problemes d'aigua. Em vaig haver de preocupar bastant, però cap cosa [...]".

Davant la pregunta de: "—No va ser un problema molt greu per l'Ajuntament?", la resposta fou contundent: "— No". No hi calen comentaris.

Un exemple significatiu del clima de conflicte que acompanyava el tema de l'aigua, fou la suspensió de la conferència que sota el títol: "Pasado, presente

y futuro del agua en Villanueva", estava programada pel 15 de novembre de 1966 dins la catorzena edició dels Cursos Politècnics organitzats per l'Escola de Pèrits Industrials.

La societat Gran Acueducto, S.A. comptava aleshores amb tres recursos principals: la mina de Santa Oliva en condicions tècniques molt precàries, la mina Tulita de l'Arboç (480 m³/dia) sobre la que es valoraven pèrdues per filtració de fins un 30% i diferents pous de Vilanova i la Geltrú: el pou Puig Figueras (540 m³/dia), el pou de l'hospital (300 m³/dia) o el pou de la fàbrica de la rambla, El Fènix (800 m³/dia).

Tenint en compte que la poca aigua de Santa Oliva era desviada en la seva pràctica totalitat cap a la costa (Calafell, Cunit o Cubelles), el cabal que d'aquella arribava a Vilanova i la Geltrú era pràcticament inexistent. D'altra banda l'aigua del pou de la Mata, en altre temps punt de subministrament, es dirigia íntegrament a la vila de Sitges.

Tot plegat configurava un panorama d'un evident dèficit d'aigua calculat en un 20% de les necessitats reals, estimats en aquelles dates en 16.000 m³/dia. Amb les reserves habituals del pantà de Foix, aquest aportava de l'ordre dels 2000 m³ diaris.

13. MUNICIPALITZAR EL SERVEI

L'aigua, doncs, era motiu de titulars a la premsa, discussions apassionades, crítiques públiques ferotges, denúncies i querelles i un seguit d'elements que no feren sinó accentuar el conflicte i el clima de tensió. Mentre, d'aigua més aviat poca i dolenta.

En aquest context el 13 d'agost de 1966 un article no signat al *Villanueva y Geltrú* sota el títol de "Algo en Villanueva que huele a podrido: EL AGUA" va contribuir en bona manera a atiar el foc: "otra vez debemos hablar del eterno problema del agua, al que, aunque lo parezca superficialmente, los villanoveses no podemos desentendernos".

De l'aigua subministrada en els darrers dies comentava: "el agua que se suministra en Villanueva, además de no reunir las condiciones que creemos deberian reunir, huele mal, y ni hasta para lavar la ropa sirve".

I seguia: "los villanoveses estamos perplejos porque ante la situación actual, no han dicho una palabra, ni la compañía suministradora, ni otro estemento oficial que –a nuestro parecer– pueden afrontar el angustioso problema".

Tancava l'escrit amb aquestes paraules: "no estamos en estas columnas para mover a polémica lo que ciertamente polémica no necesita".

Una setmana després, el setmanari local publicava una carta de resposta de l'alcalde Ferrer Pi: "la gran suspensión de materia organica existente en el agua del Pantano de Foix, principal suministrador de nuestra población, ha provocado las deficiencias de dicho suministro que en aquella nota se denuncian".

L'arrel del problema eren els abocaments abusius i descontrolats que es feien al riu Foix. Malgrat tot, assegurava que en cap moment havia hagut cap risc de contaminació i no s'havia tallat el subministrament per limitar-se a poques hores de servei i en condicions de limitació de pressió.

Precisament, l'octubre de 1966 es celebrà a Barcelona un Congreso Internacional de Abastecimientos de Agua.

Una de les propostes agosarades ja comentades que no es concretaren dins les jornades del Consejo Económico fou la portada d'aigua des del Pantà d'Oliana.

Cal afegir també que la xarxa de distribució estava força deteriorada per falta de manteniment i per l'antiguitat i la manca de criteri en la utilització dels materials. Hi havia canonades de plom, asfalt, ferro, fibrociment...

A partir de 1967 totes les veus discordants s'encaminaren a demanar la municipalització del servei a curt termini com a solució del problema.

A més llarg termini era el canal de l'Ebre el que feia albirar algunes esperances de redreçament.

Aquest projecte i la construcció d'un nou pantà ben a prop de l'actual era una qüestió que aleshores ja havia estat posat en coneixement del ministre d'obres públiques, tal com recollien les conclusions del Consejo Económico Sindical.

Paral·lelament, aquell any s'aprovà el Plan de aguas de Cataluña dirigit per Muñoz Oms on s'apuntaven com a eixos estratègics: la regulació màxima del riu Segre, la construcció del pantà de La Riba i el transvasament de les aigües del riu Ter a Barcelona. El diari local en la seva edició del 25 de febrer, aventurava que aquella darrera opció: "muy bien pudiera abastecer también a Villanueva".

Les idees i els projectes d'abastament es succeïren al llarg de la dècada, i no només per a Vilanova i la Geltrú. Així ho constatava Josep Carbonell en article al *Villanueva y Geltrú* del 22 de març de 1967. Barcelona comptava amb el projecte de les aigües del Ter i el pantà de Sau. La Diputació Provincial redactà en paral·lel un projecte de portada d'aigües del pantà de Sant Antoni de la província de Lleida. Una altra idea pretenia elevar l'aigua de l'Ebre fins

la serra de Prades, d'on es conduiria per gravetat fins la capital catalana.

Josep Carbonell també es feia ressò, en article del 1 d'abril del mateix any, d'un informe de l'aparellador de Cunit Andreu Rovirosa Solé que pretenia portar l'aigua del canal d'Urgell des de la localitat de Preixana.

El mateix autor assegurava que: "Villanueva recibe diariamente un tanque de 20.000 litros que la Renfe le suministra desde Valls". Com és sabut, en aquelles dates la Companyia Acueducto Villanovés subministrava a Cubelles, Cunit i Segur de Calafell. El projecte de Rovirosa volia alimentar el riu Foix a l'alçada de Pontons amb aigua del canal d'Urgell i un cabal aproximat de 30 metres cúbics per segon. El projecte fou aprovat per l'Ajuntament de Cunit el 21 d'octubre de 1962, malgrat que la proposta fou desestimada per la Confederación Hidrográfica del Pirineo Oriental en considerar-la de inviabilitat econòmica. Carbonell, que n'era favorable, s'exclamava de que si el 1861 els seus avis havien portat l'aigua de l'Arbós, poc devia costar de portar l'aigua de Preixana a Pontons, a una distància d'uns cinquanta quilòmetres.

El 1967 seria l'any de la gran sequera, de les grans mancances d'aigua, però també de l'esperança de que, finalment, el problema tindria solució.

Aquell any, el problema de l'aigua era, sense cap mena de dubtes i com mai, l'element més destacat de la vida vilanovina. El setmanari local ho resumia així: "El problema de la falta de agua lo ha sufrido este año nuestra ciudad de forma aguda. Lo ha padecido como pocos años, ya que 1967 ha sido un año de extremada sequía".

El tema de l'aigua transcendí el marc local i en aquest sentit aparegueren cartes creuades a *El Correo Catalán* entre el corresponsal a Vilanova i la Geltrú Jaume Cuatrecasas i responsables de la Companyia d'aigua.

D'aquesta polèmica se'n feia ressò el *Villanueva y Geltrú* el 27 de maig de 1967 sota l'epígraf de: "Más tinta que agua. El problema villanovés promueve una

polémica fuera del ámbito local". L'article del corresponsal del *Correo* del 13 de maig deia: "Sigue el problema de la falta de agua. A mitad de la primavera ya se padece escasez [...] El Ayuntamiento, como entidad puesta al servicio de los ciudadanos, ha tomado cartas en el asunto. Las comisiones técnicas y la comisión municipal nombrada al efecto, aunque mantengan el criterio de llegar a la expropiación forzosa de todas las instalaciones de la Compañía llegado el caso, de momento y para atacar el problema [...] han empezado unas perforacions [...]".

El corresponsal es referia a un nou pou perforat a la zona de la carretera vella de Cubelles que aportava bon cabal però amb un elevat índex de salinitat. Per aquelles dates, l'aigua del pou de l'Hospital proveïa el barri de l'Armanyà.

Poc després es publicava, també al *Correo*, una nota de la Companyia de l'aigua com a rèplica a la nota del corresponsal "que induce a confusión a los lectores y que ofende a la Compañía". Entre altres raons, argumentaven: "quizás las circunstancias que rodean este problema son de tal envergadura que se escapan de las manos y disponibilidades de una modesta empresa que no fue creada para afrontar el desarrollo industrial y turístico de España [...]". En aquest context, la Companyia anunciava que emprendria accions legals en forma de demanda judicial contra el corresponsal de *El Correo Catalan*.

Lluny de calmar-se els ànims, el diari local publicava en la seva edició del 3 de juny una resposta de Jaume Cuatrecasas: "el problema sigue en pie. Las gentes no tienen agua; las fuentes, a las cuatro de la madrugada continúan viéndose concurridas; hasta de lagos públicos muchos sacan cubos de tan preciado elemento [...]; gran cantidad de familias, para beber y usos culinarios; tienen que pagar la exorbitante cantidad de 14 pesetas por garrafa de agua [...]".

A l'article s'hi amuntegaven comentaris al voltant de la xarxa de distribució

anacrònica, pressió deficient, talls de subministrament sense previ avís, falta de previsió davant el desenvolupament..., i tot un seguit d'arguments que acotaven la veritable magnitud del conflicte.

Finalment, en sessió plenària de 7 de juny de 1967 el govern municipal prenia la tan anunciada decisió. Davant la pèrdua de confiança en la companyia distribuïdora de l'aigua es prenia l'acord de municipalitzar el servei.

L'acord era transcrit al setmanari local del 17 de juny de 1967: "Se acuerda, inicialmente, la municipalización, con monopolio, del servicio de suministro y abastecimiento de agua a la población, actualmente prestado por la Compañía mercantil Gran Acueducto S.A.; que se prosiga la tramitación del expediente a tenor de las disposiciones legales vigentes, designando la Comisión Especial encargada de redactar la Memoria, sobre los aspectos social, jurídico, técnico y financiero propios de la municipalización del servicio de referència".

Una setmana després, però, a la mateixa premsa es parlava de "Momento crítico en el suministro de agua". El subministrament encara era responsabilitat de la Companyia i s'informava que aquella havia contractat l'aigua d'un pou de l'Arboç i s'estava fent la canalització des d'aquell fins les instal·lacions que la Companyia tenia al pantà de Foix. Paral·lelament, l'Ajuntament posaria en activitat un pou a la Torre d'en Miret, prop de l'actual plaça de Catalunya, amb un cabal de 12.000 litres/hora.

A les conclusions del Consejo Económico y Sindical, com ja s'ha avançat anteriorment, el tema de l'aigua fou tractat en profunditat a les ponències de Sanitat i Assistència Social, Indústria i d'Habitatge i Urbanisme. Des del primer moment aquell organisme fou un ferm defensor de la municipalització. Com reproduïa el *Villanueva y Geltrú* del 1 de juliol es parlava del conflicte de l'aigua com: "trauma que desgarrar su vivencia y que por su cronicidad da a esta agónica situación no solucionada, caracter de

virulencia y agresividad en l faceta sanitario-social".

En resposta a la municipalització, la Companyia Gran Acueducto, S.A. va emetre una nota signada el 28 de juny de 1967 en la qual manifestava: "Se nos negó todo apoyo para actualización de tarifas porque se nos sujetó siempre a la teoría de, primero un perfecto servicio, luego tarifas".

Segons la Companyia, aquell principi quedava invalidat per la Llei de 23 de juliol de 1966 i una Ordre de 25 de febrer de 1967 on s'advertia que: "las tarifas deberan ser suficientes para la autofinanciación del servicio de que se trate".

Així mateix, s'aprofitava per puntualitzar algunes informacions: "Gran Acueducto, S.A. no tiene ningún pozo contratado en el Arbós. Dicho pozo lo tiene arrendado Aguas de Sitges, S.A., y estamos en tratos con esta Compañía para lograr un subarriendo de auxilio".

La nota acabava dient: "respecto a la tacha de imprevisión que a menudo se nos imputa, podemos asegurar a Vd. Sr. Director, que estamos en posesión de documentos fehacientes que demuestran todo lo contrario, los cuales tenemos a disposición de Vd. en el terreno confidencial, ya que su divulgación sería muy inoportuna en estos momentos".

L'opinió del màxim mandatari municipal arribava publicada en l'edició especial de Festa Major del *Villanueva y Geltrú* datada el 3 d'agost. Sota el titular de "El agobiante problema del agua", Antonio Ferrer Pi manifestava: "nos disponemos a cargar sobre nuestras espaldas el peso de ajenas desidias".

Assegurava que l'Ajuntament havia pressionat constantment a la Companyia i que tots els intents havien resultat infructuosos. S'havien cercat altres formes de relació entre la institució i la Companyia com la concessió o l'empresa mixta. També afirmava que l'Ajuntament estava disposat a informar del que anomenava un "aumento sustancial de tarifas".

L'alcalde parlava de l'aigua com un tema que: "apasiona, interesa y agobia".

Insistia en que la municipalització no era més que un mitjà i que en cap cas era la solució definitiva, intentant suavitzar les desafortunades esperances de bona part dels ciutadans.

L'anomenada "municipalización con monopolio" comprenia l'expropiació de les instal·lacions propietat de l'empresa subministradora.

En qualsevol cas, el projecte de municipalització definitiu es faria després d'un estudi preliminar elaborat per una ponència tècnica integrada per un enginyer, un advocat i un economista. Es preveia que el servei passaria a la institució municipal en una data no posterior al 30 de juliol de 1968.

Com s'ha dit en un altre moment, l'Ajuntament feia un temps que havia posat en servei el nou pou de l'Hospital de la seva propietat. Fou una contribució necessària i aplaudida per molts sectors de la vila. Fou, probablement, el gest que precedí a la decisió de municipalització.

Paral·lelament, el propi Ajuntament havia fet altres prospeccions fallides: un pou a la zona del santuari de la Mare de Deu de Lurdes en terme de Castellet i la Gornal, i un altre a l'indret de La Collada on s'hi va trobar aigua amb un alt grau de salinitat.

Cal tenir present que la "pertinaz sequia", expressió pròpia dels mitjans de comunicació de la dictadura franquista que es va fer prou popular, era un fenomen generalitzat arreu del país. Es així que els problemes de l'aigua a Vilanova i la Geltrú es podien fer extensius i extrapolables a bon nombre de poblacions i que el fenomen transcendí l'àmbit local per a convertir-se en qüestió d'Estat. Un NO-DO ranci, i sovint grotesc, repetia una i altra vegada les imatges del dictador i els seus ministres inaugurant canals i pantans a tort i a dret.

Cal dir que la Companyia de l'aigua es va defensar públicament dels atacs de la màxima institució municipal al·legant el poc suport rebut en l'actualització de tarifes.

Segons els responsables de Gran Acueducto, S.A., en carta al *Villanueva y Geltrú* de 8 de juliol de 1967, la proposta de revisió d'unes tarifes que haurien permès la millora de la xarxa distribuïdora sempre era rebutjada amb l'etern argument de: "primer un perfecte servei, després tarifes".

La única explicació argumentada a les deficiències del servei era atribuir-ho a una sequera del pantà: "jamás vista ni enfrentada por nadie".

Fou així que l'any 1968 es decideix de prescindir de l'aigua de Santa Oliva i potenciar el recent adquirit pou de Les Masuques al terme de Castellet.

El servei d'aigües es municipalitzà de forma definitiva a partir del 1 de juliol de 1968, el mateix dia en que s'inaugurava l'arribada d'aigua del nou pou de Les Masuques. Es creava així el Servicio Municipal de Abastecimiento de Aguas (SMAA).

La premsa de l'època, i molt concretament el *Villanueva y Geltrú*, anunciava en un titular ben solemne la tant esperada notícia: "Ya tenemos agua !".

L'estiu de 1968 l'alcalde Ferrer Pi assegurava que l'Ajuntament havia pactat amb Gran Acueducto per resoldre el contenciós en clau d'adquisició, evitant així l'expropiació. L'Ajuntament hauria de pagar sis milions de pessetes en els termes que contemplava l'escriptura signada el 27 de juny de 1967: dos milions en l'acte de signatura i la resta en dos terminis a pagar el 30 de juny de 1969 i el 30 de juny de 1970 a un interès del 4 %.

L'adquisició municipal comprenia els catorze quilòmetres de les mines de l'Arboç, la mina Tulita, un dipòsit de 12.000 m³ dins una finca de 9.580 m², al marge de la xarxa de distribució, instal·lacions annexes i altres finques. També era propietari, a més, del pou de la Nostra Senyora de la Llum a les Masuques. El preu total de l'adquisició inicial més altres instal·lacions comprades posteriorment pujava a un total de 7.780.000 pessetes.

L'Ajuntament també tenia arrendats altres pous: el pou Marcé, el pou del Fénix i el pou de l'Hospital. El pou de La Collada fou desestimat pel seu alt

grau de salinitat.

Una de les primeres gestions fetes per l'Ajuntament com a nou responsable de l'abastament d'aigua fou procedir a l'electrificació dels nous pous i a la neteja de les mines.

Malgrat la municipalització i el nou pou de Les Masuques continuaren els problemes de subministrament durant tot l'any 1968. Problemes idèntics es mantindrien també en anys successius.

14. AIGUA DE CANYELLES

Així doncs, la distribució d'aigua era precària, la sequera persistia i la ciutat continuava expandint-se.

Conviure amb aquella situació crítica va forçar als responsables municipals a cercar una nova via de solució alternativa.

L'any 1970 es feien diferents treballs de prospecció d'aigua en uns terrenys del terme de Canyelles propietat dels germans Collado.

El 8 de juliol de 1970 va aparèixer un important brollador a la finca "El Arrabal" on s'havia perforat un pou de 157 metres de fondària. Es va localitzar un curs d'aigua que aportava uns 168 litres per segon, equivalents a un volum segons l'època d'entre quinze i vint milions de litres diaris, segons dades aportades pel *Villanueva y Geltrú* l'estiu de 1972. Inicialment, els càlculs havien estat més conservadors i el juliol de 1970, també segons dades del mateix mitjà, el cabal calculat era de poc més de 40 litres per segon, equivalents a un volum de prop de quatre milions de litres diaris.

Aquell primer pou, posteriorment batejat com Collado I es va equipar amb una bomba de 475 CV de potència. El cabal recollit fou complementat amb la perforació d'un pou bessó, el Collado II, equipat aquest amb dues bombes de cadena de 240 i 60 cavalls respectivament.

L'11 de novembre de 1970 es signà a l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú el contracte de compra-venda d'aigua entre la ciutat i Joaquin Collado i González. Per part de l'Ajuntament assistiren l'alcalde Miquel Benavent i Josep Maria Soler Esteva, gerent de la Societat Municipal d'Aigües. L'aforament oficial d'aquell primer pou era de 112 litres per segon, equivalents a uns 11.000 metres cúbics diaris. Quantitat força apreciable si es té en compte que la ciutat consumia en aquell temps de l'ordre de 6.000 metres cúbics diaris. Tal com informava el diari local en la seva edició del 21

de novembre, la dotació inicial contractada era de 5.000 metres cúbics diaris , que s'anirien incrementant fins els 10.000 metres cúbics. La duració del contracte s'establí en vint anys.

El cost del projecte de l'aigua de Canyelles es valorava en uns 30,2 milions, segons el diari local de 15 de maig de 1971. L'obra es finançaria en partides dins del pressupost ordinari en els cinc anys posteriors.

El 22 de juny de 1971 l'Ajuntament aprovava el projecte d'abastament signat pels enginyers Luis i Nicolás Aranzana Moreno.

Les obres de canalització s'iniciaren el gener de 1972 i anaren a càrrec de l'empresa Marcé, que fou l'adjudicatària. La part més complexa fou la perforació de 350 metres de mina sota la popular pujada de Canyelles.

El volum que generava aquell pou fou compartit entre les poblacions de Vilanova i la Geltrú i la mateixa Canyelles, que mantenia una reserva particular d'uns 800 m³.

Les mesures efectuades l'octubre de 1972 donaven una xifra global de 205 litres per segon, equivalents, es deia, al subministrament d'una ciutat de 200.000 habitants.

Dels pous Collado s'extreien entre 4.000 i 4.500 metres cúbics diaris. Aviat es solucionaren alguns problemes de salinització. Per aquelles dates el consum a Vilanova i la Geltrú era proper als 7.500.000 de litres diaris.

L'aigua de Canyelles arribava a Vilanova i la Geltrú a les darreries de maig de 1973.

Aquell any i en anys successius no hi hauria problemes de servei, malgrat tractar-se d'exercicis climatològicament molt secs. La ciutat, però, continuava creixent i unes renovades necessitats domèstiques i higièniques reclamaven volums d'aigua cada cop més elevats.

Les dades de subministrament corresponents a l'any 1973 ens dona les següents procedències i volums: pou Joaquim Collado (1.075.700 m³), pou de

la Nostra Senyora de la Llum de les Masuques (388.800 m³), pou de Mas Roquer (228.226 m³), pou de la Collada 1 (83.700 m³), de la Collada 2 (197.723 m³), de l'Hospital (192.050 m³), Josep Marcé (216.000 m³) i el de les mines de captació (729.051 m³). El volum total pujava a 3.111.250 m³.

El desembre de 1974 l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú s'adheria al projecte de transvasament de l'aigua de l'Ebre. Un projecte que, passat el temps, no prosperaria. Així és manifestava al *Villanueva y Geltrú* del 7 de desembre: "Preveyendo las futuras necesidades de esta zona en lo que afecta al crecimiento y potenciación del sector turístico-comercial y al objeto de no limitar su natural desarrollo industrial y socio-económico, el Patronato de Turismo de Villanueva y Geltrú estima que la demora en la adopción de una urgente solución al trasvase Ebro-cuenca del Pirineo Oriental puede perjudicar seriamente el futuro de esta importante zona [...]".

Per aquelles mateixes dates, era l'Ajuntament de la ciutat qui, oficialment, expressava el seu suport a la viabilitat d'aquell projecte. El mateix diari local ho expressava una setmana després: "en reciente pleno de nuestra Corporación Municipal se tomó el acuerdo de adherirse al formulado por la Diputación Provincial de Barcelona en favor del trasvase del Ebro y su urgente realización. Con el citado acuerdo, nuestro Ayuntamiento expresa el sentir ciudadano sobre la necesidad de las aguas del río Ebro".

En anys successius els problemes d'aigua eren més de qualitat que de quantitat.

El mes de juny de 1977 l'alcalde Josep Piqué inaugurava la planta potabilitzadora dels pous Collado. La nova planta va suposar un cost de 12 milions de pessetes i s'instal·là a tocar de la carretera de Vilafranca del Penedès, prop de la nova fàbrica Marquès.

Al marge de les noves infraestructures, una de les tasques rellevants que calia dur a terme era la renovació i condicionament de moltes de les antigues

instal·lacions, veritable font de problemes en el subministrament.

Això ho sabia el llavors alcalde Josep Piqué i Tetas, qui encara n'era conscient de la seva importància més de vint anys després. Així ho posava de manifest en una entrevista realitzada el 25 de gener de 1997 per Josep Maria Ràfols. En preguntar-li si li agradaria ser recordat per alguna obra en concret, l'antic alcalde recal·là entre altres: "el canvi de tuberies [sic] d'aigua de tot Vilanova".

El periodista reaccionà amb sorpresa: "–Tuberies?". I Piqué argumentava: "–Vam fer canviar les tuberies d'aigua de tot Vilanova. La tuberia més moderna que hi havia tenia cent anys!. Sempre s'estaven rebentant. Al carrer de darrere de l'Ajuntament hi havia tuberies de 25 centímetres de diàmetre que el forat que deixaven per passar l'aigua era com un bolígraf. Vam posar totes les tuberies noves. Però, és clar, és una cosa que no es veu. Està allà, a sota".

L'any 1976 també s'iniciaren les obres de sanejament del litoral i la canalització dels abocaments d'aigües residuals. El primitiu projecte de sanejament s'havia realitzat el 1963, es renovà el 1968 com a Proyecto de Saneamiento y Depuración de Aguas Residuales, que no prosperà, i s'inicià un nou projecte el 1973, les obres del qual no foren adjudicades fins tres anys més tard.

15. L'AIGUA D'ABRERA

Abans d'entrar en la descripció i detall de l'abastament d'aigua d'Abrera permeteu-me fer una breu descripció de l'estat de les infraestructures del Servei Municipal d'Aigua prèvies a la concreció de tan magne projecte.

En aquest punt creiem oportú fer un repàs de les instal·lacions més significatives amb que, contemporàniament, ha comptat la xarxa de distribució d'aigua a Vilanova i la Geltrú. Són dades aportades i actualitzades per Julián Sagarra, actual gerent del Servei i autor de l'avantprojecte del Pla Director del Servei Municipal d'Abastament d'Aigua.

El primer dels dipòsits o Dipòsit 1 està situat a la zona de La Collada- Sis Camins. Fou construït l'any 1904. Circular amb murs de contenció de formigó, el seu diàmetre és de 36,5 metres i una profunditat de 12 metres amb una capacitat de 12.000 m³. El juliol de l'any 2000 es cobrí l'estructura amb una coberta flotant de polipropilè, una solució tècnica molt innovadora.

L'altre dipòsit era el de la Masia d'en Seró o Dipòsit 2, construït l'any 1915. S'eliminà de la xarxa de subministrament el 1990 com a conseqüència de la poca qualitat de l'aigua que rebia. El juliol del 2000 aquesta instal·lació es va condicionar i cobrir amb coberta d'obra per posar-se novament en servei amb motiu de l'arribada de l'aigua d'Abrera. Aquest dipòsit de formigó enterrat té unes dimensions de 41,5 x 20 metres i una profunditat de 10 metres amb una capacitat total de 8.000 m³.

L'any 1972 amb motiu de l'aigua de Canyelles es construï un tercer dipòsit o Dipòsit 3 al límit nord del polígon industrial Marquès, darrera l'actual Venca. Es tractava d'un dipòsit de formigó armat mig soterrat i cobert amb obra de 37 x 21 metres i una fondària de 3,8 metres amb capacitat per 3.000 m³.

Encara hi hauria altres dipòsits considerats secundaris: el dipòsit Xamanets al

nord de la Masia en Cabanyes, i els dos dipòsits Papiol a la zona dels Sis Camins i Mas Palau.

El dipòsit Xamanets és cobert i està situat al camí de Mas Parellada, al nord de la Masia en Cabanyes. Fou construït l'any 1992 i les seves dimensions són de 14 metres de diàmetre i una profunditat de 4,5 metres. Els dipòsits Papiol els constitueixen dues unitats. El més gran, anomenat Antonio Machado, es troba al carrer del mateix nom a la zona dels Sis Camins. Fou construït el 1978 i es cobrí el 1998. Les seves dimensions són de 12,3 x 5,7 x 3,2 metres i té una capacitat de 186 m³. L'altre pou rep el nom de Mas Palau per trobar-se prop d'aquest indret. També és descobert i fou construït l'any 1975. Les seves dimensions són de 5,3 x 4,4 x 2 metres i una capacitat total de 36 m³.

Dels pous de subministrament i captacions, més enllà dels ja comentats al llarg del text i que tenen una importància rellevant, ens limitarem a esmentar la seva existència, profunditat i cabal: pou Camps (50 m. i 60.000 m³), Coladors (110 m. i 125.000 m³), Collada 1 (40 m. i 50.000 m³), Collada 2 (40 m. i 170.000 m³), Mas Ricart (147 m. i 160.000 m³), Mas Tapet (135 m. i 270.000 m³), Masuques II (230 m. i 120.000 m³), Papiol (quatre pous de 60, 80, 62 i 60 m.), Pas del Bou (90 m.), Tacó (72 m. i 100.000 m³), Xamanet I (90 m. i 250.000 m³), Xamanet II (105 m. i 400.000 m³) i Xamanet III (120 m. i 250.000 m³).

Fins el 1998 es comptava amb altres pous de titularitat privada que, o bé s'han anul·lat, o bé han limitat la seva connexió a la xarxa pública a partir de la disponibilitat de l'aigua de la planta d'Abrera. En aquesta situació estaven: el pou Collado I (157 m. i 2.100.000 m³), pou de la fàbrica de gel (29 m. i 100.000 m³), Hospital II (40 m. i 140.000 m³), Palmerar (dos pous de 75.000 i 5000 m³), Sant Isidre (dos pous de 28 m. i 50.000 i 70.000 m³ respectivament) i Valldosera (34,8 m. i 120.000 m³).

Cal precisar també que cap a l'any 1997 es distribuïen uns 400.000 m³ anuals

comprats a l'empresa SAUR que canalitzava l'aigua de la mina de Santa Oliva. L'empresa destinava l'aigua d'aquesta mina a la veïna població de Sitges.

Dir també que hi havia diferents pous fóra de servei per diferents raons: el pou Collado 2, Hospital 1 i Masuques 1. La distribució d'aigua per la xarxa urbana es feia, pràcticament en la seva totalitat, per gravetat i mitjançant canonades de fibrociment.

En data del 26 d'abril de 1996 el *Diari de Vilanova* es feia ressò de les tasques de reparació i rehabilitació de l'antiga mina d'aigua de la riera de Marmellar, propietat de la Servei Municipal d'Aigua, una informació que il·lustrava de les principals característiques d'aquella vella infraestructura.

El pressupost de neteja i condicionament de la mina pujava a 34,4 milions de pessetes. Una intervenció necessària que s'allargaria durant un any i que restauraria la conducció, afectada per les pluges i les inundacions del riu Foix de l'octubre de 1994 i que havia provocat diferents esfondraments i retencions per sediments, a més de les arrels vegetals. El cabal calculat era de 450.000 m³ anuals, tot i que el cabal mig, condicionat pel règim de pluges, oscil·lava al voltant dels 350.000 m³. L'Ajuntament encarregà la rehabilitació a l'empresa municipal PIVSAM, a partir d'un informe de la Societat Municipal d'Aigua. Hi havia poca documentació del traçat original i les obres permeteren "descobrir" nous pous de servei i casetes d'accés a la mina. Una part del recorregut és excavat en roca viva i l'altra part revestit d'obra amb alçades que van del 1,4 al 1,7 metres per uns 60 centímetres d'amplada. La mina de captació que recull les aigües filtrades es troba a una profunditat d'uns dotze metres sota la riera de Marmellar amb diferents pous d'accés intermedis, molts dels quals estaven cegats. Aquesta part de la mina, anomenada de captació o d'absorció té uns 2.700 metres. A partir de Castellet, l'aigua captada passa a la mina de

conducció, d'uns 9.000 metres de longitud i una pendent aproximada de l'u per mil on s'hi troba el característic aqüeducte de 60 metres de Coma Pineda sobre la carretera. La conducció arriba fins el pou de la Collada, i d'aquest passa a la xarxa urbana de distribució.

Des de l'any 1982 aquesta mina de conducció era utilitzada conjuntament per la Servei Municipal i per l'empresa privada SAUR. A l'entrada de la població es feia el repartiment del volum d'aigua segons les aportacions de les dues companyies. Aquella darrera cuidava del manteniment, factor essencial ateses les característiques i antiguitat de la mina.

Fins aquí hem vist que la història de l'abastament d'aigua a Vilanova i la Geltrú ha estat un repte continu. Cap dels projectes, cap de les infraestructures que s'han fet al llarg dels temps ha estat definitiva. Al contrari, les iniciatives més complexes varen decepcionar les millors expectatives poc després de la seva concreció. I això no ha estat pas culpa dels homes que les lideraven i conduïen.

Vilanova i la Geltrú, com moltes poblacions semblants, ha tingut en aquests darrers més de 140 anys, acotament temporal d'aquesta aventura de l'aigua, un creixement demogràfic notable.

Aquest fet ha coincidit alhora amb un canvi d'hàbits domèstics i higiènics que han exigit un creixement exponencial de les necessitats d'aigua.

Calia cercar noves fonts d'abastament de forma continuada, renovar la xarxa de distribució i repensar sistemes de subministrament amb la quantitat i la qualitat adequada.

A les acaballes del segle XX Vilanova i la Geltrú s'enfrontà a un nou capítol d'aquest secular repte. A diferència d'altres moments històrics en que la ciutat s'havia abocat en solitari en iniciatives complexes i arriscades per dotar-se de l'aigua imprescindible, aquest cop no seria així.

A la darrereria dels anys vuitanta i a través de l'ens de la Mancomunitat

Intermunicipal la ciutat s'integrava en un projecte global i ambiciós amb el propòsit d'oferir un servei digne d'una ciutat de 50.000 habitants, pensant en les perspectives d'entrada al segle XXI i amb voluntat de racionalitzar els recursos i optimitzar els costos.

Aviat es plantejà el projecte de subministrament d'aigua del riu Llobregat a la nostra comarca a través de la planta potabilitzadora d'Abrera, al Baix Llobregat.

S'iniciava l'aventura de l'aigua d'Abrera.

El projecte, cofinançat per la Junta d'Aigües i els ajuntaments de la Mancomunitat Intermunicipal del Penedès i el Garraf, preveia portar l'aigua del Llobregat a una ampla xarxa de municipis: Avinyonet del Penedès, Canyelles, El Pla del Penedès, La Granada, Les Cabanyes, Olèrdola, Olivella, Pacs del Penedès, Puigdàlber, Sant Cugat Sesgarrigues, Sant Llorenç d'Hortons, Sant Pere de Ribes, Sant Sadurní d'Anoia, Santa Fe del Penedès, Santa Margarida i els Monjos, Sitges, Vilafranca del Penedès, Vilanova i la Geltrú i Vilobí del Penedès.

La Mancomunitat Intermunicipal del Penedès i el Garraf s'havia constituït el 4 de juliol de 1981 amb el propòsit, entre altres, d'aconseguir una millora dels abastaments.

Inicialment estava integrada pels municipis de Vilanova i la Geltrú, Sant Sadurní d'Anoia, Sitges i Vilafranca del Penedès. El 1987 la Mancomunitat ja aplegava un total de 25 municipis. Com es posa de manifest a la seva pàgina a internet: "Les primeres iniciatives s'adreçaren a la recerca, captació i potabilització d'aigües, amb la seva posterior distribució –l'abastament d'aigua era el problema aglutinador de les quatre poblacions–, creació d'un laboratori central d'aigües, la centralització informàtica de les dades i la recollida i tractament de les escombraries".

Fou precisament el 1985 que la Mancomunitat Intermunicipal va crear el

Servei del Laboratori d'Anàlisi d'Aigües amb la finalitat de respondre a l'obligatorietat que el Codi Alimentari Espanyol imposava a les empreses proveïdores i subministradores d'aigua potable de consum públic d'efectuar determinades anàlisi. S'exigien diferents anàlisi químiques i bacteriològiques, amb freqüència i número variables, amb la finalitat de garantir la perfecta qualitat sanitària de l'aigua que els Ajuntaments subministraven a la població.

El Servei pretenia centralitzar aquestes funcions per raó de costos, necessitat de personal qualificat, millora de la informació i comunicació i millora de la capacitat de reacció, factors que difícilment podien afrontar els municipis de manera individual i aïllada.

Al costat d'aquesta vigilància analítica el Laboratori ha dut a terme també una sistematització d'anàlisi i control de les aigües residuals, especialment pels efectes que aquestes poden tenir en les filtracions als aquífers.

El 1986 es posava a caminar el projecte que havia de culminar amb la portada d'aigües del riu Llobregat. Una resolució de 17 de gener d'aquell any de la Direcció General d'Obres Hidràuliques permetia la concessió d'aigües públiques superficials del riu Llobregat amb origen al terme municipal d'Abrera a la Corporació Metropolitana de Barcelona amb reserva pels abastaments dels ajuntaments de de Sant Sadurní d'Anoia, Sitges, Vilafranca del Penedès i Vilanova i la Geltrú.

El 23 de juliol de 1986 la Mancomunitat va sol·licitar a la Confederació Hidrogràfica del Pirineu Oriental la concessió dels cabals necessaris reservats en virtut d'aquella resolució.

En data 27 de novembre es va completar l'expedient iniciat, amb tramesa de l'avantprojecte de portada d'aigües a la Junta d'Aigües de la Direcció General d'Obres Hidràuliques. El Ple de la Mancomunitat en sessió celebrada el 2 de novembre de 1989 va aprovar l'adjudicació a l'empresa

CRONOS,S.A. de la redacció del projecte de Portada d'Aigües del riu Llobregat, després que un any abans s'hagués convocat un concurs públic i els informes tècnics aconsellessin aquella opció.

El 30 de novembre la Mancomunitat signà un conveni de col·laboració amb la Junta d'Aigües, establint que aquest darrer organisme finançaria el 50% del projecte. La Llei d'Infraestructures Hidràuliques de 1990 convertí en llei allò que recollia el conveni anterior.

El Parlament de Catalunya va aprovar la Llei 4/1990 (publicada el 23 de març al D.O.G.) d'Ordenació de l'Abastament d'Aigua a l'àrea de Barcelona. Aquesta era una zona especialment afectada per l'expansió demogràfica, l'increment d'activitats econòmiques i altres factors que incidien directament en unes més altes cotes de consum. Fenomen que s'agreujava de forma superlativa durant la temporada estiuenca a les poblacions costaneres. A tot això cal afegir-hi problemes de qualitat propis de la sobreexplotació dels recursos.

Com s'indica a la web de la Mancomunitat de Municipis, els recursos d'aigua del Garraf provenen majoritàriament de pous o mines d'aqüífers, la majoria sobreexplotats i dependents del règim de precipitacions i vulnerables a causa de la contaminació i l'augment de salinització. Això fa que la qualitat fos baixa, especialment a la franja costanera on la salinitat de molts pous superava els 10 grams per litre. Aquest escenari és el que va provocar el plantejament de connectar-se a la xarxa que explotava el sistema Ter-Llobregat.

Un cop més, doncs, calia trobar les solució més adequada.

Amb aquesta voluntat i en virtut de la mateixa llei esmentada, es creà també l'Ens d'Abastament d'Aigua Aigües Ter Llobregat (ATLL) com a empresa pública de la Generalitat de Catalunya.

Aigües Ter-Llobregat es convertí en l'empresa pública encarregada de

prestar el servei d'abastament d'aigua potable als municipis de l'àmbit que li corresponien, tal com especifica la seva pròpia informació de la web. L'ens d'abastament d'aigua, amb la participació mixta de representants de l'administració autonòmica i dels municipis fou creada en virtut de la mateixa Llei 4/1990 del Parlament de Catalunya de 9 de març.

Com observa la seva pròpia informació, l'objectiu era: "optimitzar la disponibilitat d'aigua potable així com la seva qualitat en els dipòsits de capçalera municipal i distribuir equitativament els recursos d'aigua potable en cas que el sistema, infraestructures o recursos naturals no permetin satisfer plenament les demandes [...]". L'ens relacionava per primer cop les dues grans conques hidrogràfiques del país.

La materialització del projecte tenia els antecedents immediats en el conveni de cooperació signat el 12 d'abril de 1996 entre la Junta d'Aigües de Catalunya, la Mancomunitat Intermunicipal Penedès-Garraf i les empreses Aigües Ter-Llobregat (ATLL) i Gestió d'Infraestructures (GISA).

El nou abastament incorporaria a la xarxa de distribució existent un cabal mitjà de 574 litres per segon que s'afegirien als recursos existents, quantitat de reserva que ja recollia la normativa de l'any 1990. Vilanova i la Geltrú sol·licità un cabal de 5.475.888 metres cúbics anuals.

La planta d'Abrera disposava d'una línia de tractament integrada per decantació físic-química, filtració sobre arena i carbó actiu i amb moderns equips de seguiment de la qualitat.

El projecte definitiu d'abastament des del Baix Llobregat preveia dues fases d'actuació diferenciades amb un cost total d'uns 9.500 milions de pessetes. La primera, o xarxa bàsica, era fer arribar l'aigua per bombament des de la planta potabilitzadora d'Abrera fins un dipòsit general de capçalera en terme de Masquefà a la comarca de l'Anoia. El cost d'aquesta primera fase fou d'uns 2.500 milions de pessetes i finançada al 50% per Aigües Ter-Llobregat

i la Junta d'Aigües.

La segona fase o xarxa secundària, portaria a través de l'arteria principal l'aigua del dipòsit de Masquefa fins el Garraf amb dos dipòsits generals de regulació, a Olèrdola i Sant Pere de Ribes respectivament, i les diferents derivacions a cadascun dels municipis participants. El cost d'aquesta fase fou d'uns 7.000 milions de pessetes i finançada al 50% per la Mancomunitat de Municipis Penedès-Garraf i la Junta d'Aigües.

La infraestructura preveia grans trams de canalització per gravetat amb l'objectiu d'aconseguir un notable estalvi energètic i seguint en la mesura del possible una orografia suau i el traçat de vies de comunicació existents, evitant zones urbanes i soterrant les canalitzacions a prou profunditat per permetre el restabliment de conreus.

Aquesta obra complementaria els recursos propis de la xarxa de distribució de cada municipi.

El cabal a subministrar estaria prop dels 18.000 milions de litres per any. L'aigua arribaria a Masquefa impulsada des de l'estació de bombament d'Abrera a través de més de 8 quilòmetres de canonada d'uns 120 centímetres de diàmetre.

El dipòsit general de Masquefa amb una capacitat de 25.000 m³ i el d'Olèrdola de 20.000 m³, estarien connectats per uns 25 quilòmetres de canonada d'uns 90 centímetres de diàmetre. Des del d'Olèrdola fins el dipòsit "de la costa" a Sant Pere de Ribes, també de 20.000 m³ i situat a llevant de la finca de Solers, serien de poc més de 10 quilòmetres amb una canonada d'uns 70 centímetres de diàmetre.

A aquestes dades caldria afegir-hi els conductes de les derivacions a cada municipi.

L'estiu de 1998 s'iniciaven les proves de conducció de l'aigua per les noves instal·lacions. Es preveia que l'aigua d'Abrera entraria la xarxa de distribució

barrejada amb l'aigua de quatre dels pous en funcionament: el de les Masuques, el pou Collado de Canyelles, la mina de Marmellar de l'Arboç i el de Santa Oliva, propietat de SAUR. Un fet que, segons els tècnics i els responsables de la Companyia, no afectaria la qualitat de l'aigua.

De fet, i tal com apuntava Julian Sagarra, gerent de la Societat Municipal d'Abastament d'Aigua: "la d'Abrera només es barrejarà amb aquella aigua que sigui de igual o millor qualitat". Això suposava tancar quinze dels pous que fins aleshores havien estat en servei.

A la tardor de 1998, tal com apuntava el *Diari de Vilanova* en la seva edició del 2 d'octubre, el consell d'administració de la Societat Municipal d'Abastament d'Aigua decidia no barrejar l'aigua d'Abrera, atès que la salinitat de tots els pous amb previsió de servei era superior a la del Llobregat, tot i haver-se reduït el cabal que s'extreia dels primers.

El dijous 10 de desembre de 1998 el President de la Generalitat de Catalunya Jordi Pujol inaugurava la xarxa d'abastament al Garraf-Alt Penedès amb aigua del riu Llobregat. Una infraestructura que donaria servei a prop de 150.000 persones de dinou municipis.

La inauguració de la nova xarxa es va fer simultàniament i a través de videoconferència des del Pòsit de Pescadors –la Casa del Mar– de Vilanova i la Geltrú amb la presència de Jordi Pujol, i des de Vilafranca del Penedès on hi era el Conseller de Política Territorial i Obres Públiques Pere Macias.

Ambdós van fer l'obertura simbòlica de les vàlvules dels dipòsits que donaven l'entrada d'aigua, el de Sant Pere de Ribes pel Garraf i el d'Olèrdola per l'Alt Penedès.

Ja teníem l'aigua del Llobregat !.

Paral·lelament, novament es plantejà la necessitat de que l'aigua provinent d'Abrera es pogués barrejar amb aigua del pou Collado de Canyelles. D'acord amb els nivells d'extracció i el règim pluviomètric, i en no estar

sotmès a la sobreexplotació d'altres èpoques, les anàlisi efectuades indicaven que la qualitat d'aquest aquífer podria superar la de l'aigua del Llobregat.

El maig de 2001 el Servei Municipal d'Aigua inaugurava una nova nau de serveis al polígon industrial de la Masia Frederic.

També s'ha posat en marxa un complex sistema de telecontrol parcial de la xarxa que controla la capacitat dels dipòsits, el funcionament de les cambres reguladores de pressió, disposa d'una base de dades de consum i verifica altres paràmetres de la xarxa gairebé a temps real i des de les oficines del Servei Municipal.

L'impacte del creixement demogràfic i urbanístic dels darrers anys ha obligat, així mateix, a la necessària adaptació i expansió de la xarxa de distribució per tal de garantir els índex de servei, pressió i qualitat exigibles. Alhora, ha calgut fer reformes quan la transformació del medi físic o urbà ho ha exigint, com va ser el cas de la construcció de la nova autopista Pau Casals que va suposar intervenir en el traçat de la conducció que venia de Castellet.

En aquesta línia, darrerament s'hi han construït sis cambres reguladores de pressió. Inicialment, la xarxa de distribució actuava per gravetat. L'actual creixement de la ciutat i els eixamples perifèrics i assimilació d'antigues urbanitzacions ha provocat adequar l'accés de l'aigua a nous punts de consum. Per salvar els desnivells i uniformitzar la pressió del líquid han estat necessàries diferents cambres de pressió.

Amb motiu de la tendència a l'increment dels consums d'aigua que cada cop es feien més evidents, el consell d'administració del Servei Municipal d'Abastament d'Aigua, amb la voluntat d'incidir en el control d'aquesta dinàmica, ha impulsat la redacció d'un estudi de millores per potenciar l'estalvi d'aigua potable.

En data de 20 de maig de 2001 es signà un contracte amb l'empresa Aigües de Catalunya per la redacció de l'estudi que fou lliurat a l'Ajuntament el 20

de setembre del mateix any.

L'estudi defineix unes propostes o pla de millores dirigides a l'estalvi d'aigua i que es feien extensives, d'acord amb uns terminis establerts, tant al servei d'abastament com als propis usuaris. El pla de millora es contempla des de la premissa de que la disponibilitat de l'aigua d'Abbrera compensa les actuals necessitats en funció dels criteris de gestió de l'oferta d'aigua i que, a partir d'ara, es planeja com a objectiu "l'assoliment de la sostenibilitat, en base a gestionar la demanda urbana, tractant de disminuir el consum però mantenint el confort dels usuaris".

Les propostes plantejades per a l'estudi de millores al consum d'aigua potable es concreten en les següents línies d'actuació: campanyes informatives, ajudes als usuaris, intervencions sobre els subministraments per aforaments, noves tarifes de subministrament, mesures organitzatives per part del servei i mesures d'estalvi a les instal·lacions del servei.

Les campanyes informatives tenen el propòsit de incidir en la utilització de noves tècniques per assolir l'estalvi d'aigua i la promoció de comptadors. Així mateix, s'establirien mecanismes de col·laboració per aconseguir facilitar l'actualització de les instal·lacions als usuaris i la utilització de diferents dispositius economitadors. Per la seva part, la Societat Municipal d'Abastament d'Aigua destinaria més personal a la revisió d'aforaments, s'actualitzaria el Reglament del Servei per potenciar la implantació de comptadors en substitució dels aforaments i també s'adaptaria el sistema de tarifes per premiar l'estalvi real d'aigua i el consum per comptador. A títol organitzatiu es crea una base de dades per conèixer l'evolució de consums a efectes de incentivar i premiar l'estalvi d'aigua. També s'instal·larien comptadors generals per sectors de xarxa, millorar el rendiment d'aquesta i la utilització de material homologat. L'aigua salobre dels pous propietat del Servei es destinaria a la neteja viària i del clavegueram, aprofitant també

l'aigua depurada o reciclada. També es planificaria el futur increment de pressions estables a la xarxa, de forma programada als diferents sectors de la ciutat, per tal d'eliminar dipòsits i cisternes subministrant l'aigua directa amb comptador.

Aquestes i altres mesures per millorar el consum d'aigua potable s'executarien al llarg dels anys 2002 i 2003, fent-se extensives a anys posteriors aquelles accions que exigeixen un període de maduració i adaptació més llargs.

EPÍLEG

Encetat el segle XXI, la ciutat ha assumit un nou repte, aquest cop compartit. L'aigua d'Abdera arribava gairebé simultàniament amb la consolidació d'una Vilanova i la Geltrú que superava la xifra dels 50.000 habitants. Una fita que feia renovar a les administracions responsables la necessitat d'assegurar un compromís i garantia de la qualitat dels serveis per preservar i millorar, si cal, les quotes de benestar de la ciutat i de la comarca.

Aigua en quantitat i de qualitat, aquest era el repte.

Al llarg de la crònica que ens precedeix hem vist com la història de l'abastament d'aigua a la vila ha estat un continu d'alts i baixos. De satisfaccions i de decepcions que s'alternaven en el temps.

Més de cent quaranta anys enrere, els nostres avantpassats varen festejar solemnement l'arribada d'aigües potables a la ciutat. Era el final d'una etapa, però sobretot, el començament d'una nova aventura apassionant. Més enllà d'algunes incipients fonts rurals, aquells vilanovins i vilanovines n'havien tingut prou amb els dos històrics pous comunals que es trobaven a la plaça del Palmerar, actual plaça del Pou, i el pou Nou de la plaça Lledoners. Malgrat tot, els coetanis encara pregonaven amb convenciment les altes quotes de benestar de que gaudia la població, tal com ho feia Teodor Creus amb motiu de l'afectació de l'epidèmia de colera del 1854: “por fin llegaron días en que ya no se pudo dudar que la epidemia se hallaba en Villanueva; y a pesar de las excelentes condiciones higiénicas de que disfruta la población, con sus anchas y aseadas calles, con sus limpísimas y desahogadas casas, con la excelente temperatura del país y la poco comun morigeración de sus habitantes [...]”.

L'aigua potable a l'abast dels ciutadans aviat va ser una gratificant realitat, gràcies a la generositat dels uns i a l'esforç i el treball dels altres, personatges

públics i anònims que han anat desfilant per les pàgines que precedeixen. Després de les fonts públiques vindria l'aigua corrent i, poc a poc, l'aigua esdevindria un recurs imprescindible i inherent a la nostra vida quotidiana. Encara avui, les fonts públiques monumentals que s'escampen pels nostres carrers i places son record permanent dels neguits i la lluita constant de les diferents generacions que ens han precedit. Potser per això, invocant el seu testimoniatge preferent, fonts com les de la plaça dels carros, la de la plaça Miró de Montgròs o la font de ferro, han estat objecte d'atenció dins el programa de restauració del patrimoni que el 2001 impulsà el govern municipal sota el patrocini d'algunes empreses privades.

Fa poc, hem afrontat una nova aventura amb la portada de l'aigua d'Abrera, i la història ens adverteix que cap solució és definitiva. L'evolució dels serveis va inalterablement de bracet de les dinàmiques de creixement demogràfic i de les exigències de la nova societat.

Una societat de benestar col·lectiu que no ha de perdre de vista que l'aigua és un bé essencial, però també un bé escàs i insubstituïble per això cal una gestió i un consum responsable, amb mesures d'estalvi i control.

Aquesta és una tasca de les administracions, però, per damunt de tot, és un acte quotidià de civisme que hem de posar en pràctica tots i cadascun dels ciutadans i ciutadanes d'aquest país i, molt concretament, d'aquest territori, especialment sensible i vulnerable a les sequeres i a les mancances de recursos hídrics propis.

La lluita incansable de moltes generacions així ho posen de manifest i, aquest, tal com hem vist, és el principal llegat que avui hem de fer nostre.

BIBLIOGRAFIA I FONTS DOCUMENTALS

CABANA, Francesc. “Manuel Tomàs de Vilanova i la Geltrú”. *Fàbriques i empresaris. Els protagonistes de la revolució industrial a Catalunya*. Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1992

CANALES, Antonio Francisco; *Passatgers de la mateixa barca. La dreta a Vilanova i la Geltrú (1903-1979)*, 1993

CARBONELL SAAVEDRA, Jaume; *Diari personal (1843-1901). Continuat a partir de 1882 pel seu fill Josep Carbonell Rovirosa*. Manuscrit

CARESMAR, Jaume. *Discurso sobre la agricultura, comercio e industria del Principado de Cataluña (1780)*. Junta de Comerç de Barcelona. Editorial Alta Fulla. Barcelona, 1997

CREUS, Teodor; *El colera-morbo en Villanueva y Geltrú*. Imprenta de José Pers Ricart. Vilanova i la Geltrú, 1854

COROLEU, Josep; *Història de Villanueva y Geltrú*. Impr. de Josep A. Milà. Vilanova i la Geltrú, 1878

CRUAÑES, Joan i CRUAÑES, Esteve; *L'Arboç. Atlas comarcal*. Institut d'Estudis Penedesencs, 1980

DD.AA. Actes del I Consejo Económico Sindical Comarcal. Estructura económica y posibilidades de desarrollo de la comarca de Villanueva y Geltrú, 1967

DD.AA.; *Diccionari dels catalans d'Amèrica*. Comissió Amèrica i Catalunya. Generalitat de Catalunya, 1992

DD.AA.; *Nou abastament d'aigua a l'Alt Penedès i al Garraf*. Fulletó editat per: Aigües Ter Llobregat, Junta d'Aigües de la Generalitat de Catalunya i la Mancomunitat Intermunicipal Penedès-Garraf, 1997

FARRÉ, Ramon i MORAL Sixte; *Malgrat tot avançàvem*. El Cep i la Nansa. Vilanova i la Geltrú, 1981

FREIXA, Josep Maria; *Anales de Villanueva y Geltrú (1850-1880)*. Centre d'Estudis de la Biblioteca-Museu Balaguer. Vilanova i la Geltrú, 1959

GARÍ, Jose Antonio; *Descripción e historia de la villa de Villanueva y Geltrú*. Impr. de Leandre Creus. Vilanova i la Geltrú, 1860

GUAL, Jordi i RICART, Anna; *L'economia de la comarca de Garraf*. Caixa d'Estalvis de Catalunya, 1981

HUERTA, Carme i MARSÉ, Pere; "El Modernisme en l'arquitectura de Vilanova i la Geltrú". *Miscel·lània Penedesenca*, Vol. XV. Institut d'Estudis Penedesencs, 1992

MADOZ, Pascual; *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de ultramar*. Madrid, 1849

MARSILLO, Josep Maria; MONTOLIU, Jordi; PERONA, Jordi; SCHEVELOFF, Pau; *La portada d'aigües potables a Vilanova i la Geltrú*. Escola Llebetx. Vilanova i la Geltrú, novembre 1992 – març 1993

MARTÍ, Casimir; *Vilanova i la Geltrú 1850-1975". Volúm I, Expansió i Crisi de la Indústria i de la Democràcia 1850-1936*. Biblioteca Antina. Vilanova i la Geltrú, 1997

MIRET, Xavier; *Aigües de Sant Pere de Ribes. 75 anys d'història (1924-1999)*. Aigües de Sant Pere de Ribes, 1999

NADAL, Jordi; "La Metal·lúrgia". *Història econòmica de la Catalunya contemporània*. Vol. 3. Enciclopèdia Catalana, 1991

PAPIOL, Francesc; *Respostes de Francesc Papiol del Qüestionari Zamora (1990)*. Centre d'Estudis de la Biblioteca-Museu Balaguer i Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 1990

PRATS, Llorenç; *La Catalunya rànica. Les condicions de vida material de les classes populars a la Catalunya de la Restauració (1874-1931) segons les topografies mèdiques*. Edicions Altafulla, 1996

PUIG ROVIRA, Francesc Xavier; *El govern municipal de Vilanova (1900-1923)*. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 1989

PUIG ROVIRA, Francesc Xavier; *Teodor Creus i Corominas. Dos assaigs.* Col·lecció llibres de l'Arç. Consell Comarcal del Garraf, 1996

RÀFOLS, Josep Maria; *Sis alcaldes de Vilanova i la Geltrú. La Casa de la Vila de 1946 a 1997.* El Cep i la Nansa. Vilanova i la Geltrú, 1997

ROIG, Emerencià; *Sitges dels nostres avis.* Grup d'Estudis Sitgetans. Sitges, 1994

SAGARRA, Julián; "Anteproyecto del Plan Director del Servicio Municipal de Abastecimiento de agua". Vilanova i la Geltrú, maig de 1997

SOLE SABARÍS, Lluís; "Geologia de los alrededores de Barcelona. Barcelona". *Geografia de Catalunya.* Editorial Aedos, 1964

VENTOSA MASSANA Josep; *Notes i memòries (manuscrit). Recopilació escrita per Josep Ventosa i Puig de les notes i memòries del seu pare Josep Ventosa i Massana (1810-1886).* Manuscrit

VIRELLA, Albert; *Vilanova i la Geltrú. Imatges de la ciutat i de la comarca.* Institut d'Estudis Penedesencs. Vilanova i la Geltrú, 1949

VIRELLA, Albert; *Els anys tristos (1881-1900). Crònica de la decadència de Vilanova i la Geltrú.* Institut d'Estudis Penedesencs, 1992

VIRELLA, Joan; *Visions geogràfiques del Penedès.* Institut d'Estudis Penedesencs. Vilanova i la Geltrú, 1992

Articles

CARBONELL, Josep ; "El abastecimiento de aguas en Villanueva y su historia". *Villanueva y Geltrú*; 25 de febrer de 1967, 4 de març de 1967, 11 de març de 1967, 22 de març de 1967, 1 d'abril de 1967, 8 d'abril de 1967 i 22 d'abril de 1967

CARBONELL, Josep; "El Pantano de Foix". *Villanueva y Geltrú*; 23 de maig de 1953 i 30 de maig de 1943

GONZALEZ, Agustí Xavier; "Aigua i societat, compromís de futur". Edicions del Museu de l'Aigua de Lleida. Ajuntament de Lleida, 1999

LLORACH, Salvador; "Las fuentes monumentales villanovesas". *Villanueva y Geltrú*, 3 d'agost de 1966

VIRELLA, Albert; "Aguas potables". Dins: Industrias villanovesas. *Villanueva y Geltrú*, 18 de novembre de 1950

VIRELLA, Albert; "El Pantà de Foix". *Diari de Vilanova*, 10 d'abril de 1976

Arxius i premsa

Arxiu Comarcal de Vilanova i la Geltrú

Sig. 2111-6.4.1. Aigües 1825-1940

Sig. 2112-6.4.1. Gran Acueducto. Correspondència 1844-1935

Sig. 2113-6.4.1. Aigües: Subministrament 1894-1897

Sig. 2114-6.4.1. Pantà de Foix. Actes Junta Obres 1904-1935

Sig. 2115-6.4.1. Aigua: Instal·lació bomba 1915-1926

Sig. 2116-6.4.1. Aigua: 1917-1936 (2 vol.)

Arxiu de la Biblioteca-Museu Víctor Balaguer

Arxiu de la Junta de Comerç de Barcelona. Biblioteca de Catalunya.

Arxiu particular de Joan Gibert i Clos (cedit per Ramon Castells i Gibert)

Diari de Vilanova (diferents èpoques)

Informació cedida pel Servei Municipal d'Abastament d'Aigua de Vilanova i la Geltrú

Internet:

[http:// www.gencat.es/aca](http://www.gencat.es/aca)

Agència Catalana de l'Aigua. Generalitat de Catalunya

[http:// www.asac.es](http://www.asac.es)

Agrupació de serveis d'aigua de Catalunya

[http:// www.agbar.es](http://www.agbar.es)
Aigües de Barcelona

[http:// www.aiguesdeterrassa.es](http://www.aiguesdeterrassa.es)
Aigües de Terrassa

[http:// www.atll.es](http://www.atll.es)
Aigües Ter Llobregat

[http:// www.mediambient.bcn.es](http://www.mediambient.bcn.es)
El medi ambient. Ajuntament de Barcelona

[http:// www.ema-amb.com](http://www.ema-amb.com)
Entitat del medi ambient. Àrea metropolitana de Barcelona

[http:// www.mipg.org](http://www.mipg.org)
Mancomunitat de municipis Penedès-Garraf

[http:// www.aiguesvng.com](http://www.aiguesvng.com)
Servei Municipal d'Abastament d'Aigua